

Soile Juujärvi, Kaija Pessa & Ossi Salin

SOTIEMME VETERAANIIEN IDENTITEETTI JA ARVOSTUS

Tutkimus Espoon Sotaveteraanit ry:n jäsenistä

**Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja
A•69**

Sotiemme veteraanien identiteetti ja arvostus

**Tutkimus Espoon Sotaveteraanit ry:n
jäsenistä**

Soile Juujärvi, Kaija Pessa & Ossi Salin

2009 Vantaa

Copyright © tekijät
ja Laurea-ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Ossi Granlund

ISSN 1458-7211
ISBN 978-951-799-157-5

Edita Prima Oy, Helsinki 2009

Sisällys

KIITOKSET	6
TIIVISTELMÄ	7
1. JOHDANTO	9
2. VETERAANIJÄRJESTÖT	11
2.1 Sotien aikana toimineet järjestöt	11
2.2 Tämän päivän veteraanijärjestöt	12
2.3 Espoon Sotaveteraanit	13
2.4 Veteraanien tunnukset	14
3. IDENTITEETTI	16
3.1 Identiteettitutkimuksen lähtökohtia	16
3.2 Henkilökohtainen ja sosiaalinen identiteetti	17
3.3 Veteraanisukupolven arvot	18
4. SOTA-AJAN NUORTEN IDENTITEETTI	20
4.1. Identiteettikehitys elämänkaaren aikana	20
4.2 Sota-ajan tarjoamat identiteettimahdollisuudet nuorille	21
4.3 Nuorten kokema identiteettiuhka sodan jälkeen	23
5. VETERAANIEN ARVOSTUS SODAN JÄLKEEN	26
5.1 Vaikenemisen ilmapiiri	26
5.2 Hyökkäys veteraaneja kohtaan 1960–1970-luvuilla	28
5.3 Arvostuksen muutos 1980-luvulta alkaen	30

6. IDENTITEETTIUHAN KÄSITTELY	33
6.1 Yhteenvetoa veteraanien identiteettiuhasta	33
6.2 Veteraanien selviytymiskeinoja	35
6.3 Järjestäytynyt veteraanitoiminta identiteetin puolustajana	35
6.4. Muistelu identiteettityönä	37
7. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	39
8. KYSELYTUTKIMUS ESPOON SOTAVETERAANIT RY:N JÄSENILLE	41
8.1. Kyselylomakkeen rakentaminen, tiedonkeruu ja aineiston käsittely	41
8.2. Kyselyn tulokset	43
8.2.1 Vastaajien taustatiedot	43
8.2.2 Osallistuminen Espoon sotaveteraanit ry:n toimintaan	49
8.2.3 Jäsenyyden merkitys	53
8.2.4 Veteraani-identiteetti	58
8.2.5 Näkemykset veteraanien yhteiskunnallisesta asemasta ja arvostuksesta	61
8.2.6 Omavoimaisuus	64
8.2.7 Keskeisten muuttujien väliset yhteydet	69
9. HAASTATTELUTUTKIMUS ESPOON SOTAVETERAANIT RY:N JÄSENILLE	72
9.1 Haastattelun rakentaminen, tiedonkeruu ja analysointi	72
9.2 Haastattelun tulokset	73
9.2.1 Huolenpito	74
9.2.2 Identiteetin ainekset	75
9.2.3 Arvostus ja itsearvostus	75

9.2.4 Työ	76
9.2.5 Yhteiskunta ja politiikka	77
9.2.6 Puhumattomuus	78
9.2.7 Veteraanius	78
10. TULOSTEN TARKASTELU	80
10.1 Tutkittavien taustatiedot	80
10.2 Jäsenyyden merkitys	81
10.3 Veteraani-identiteetti	82
10.4 Sotiemme veteraanien arvostus	84
10.5 Espoon sotaveteraaniyhdistyksen jäsenten omavoimaisuus	86
10.6 Veteraanitoiminnan merkitys	89
11. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	91
11.1 Kyselytutkimuksen luotettavuus	91
11.2 Haastattelututkimuksen luotettavuus	93
11.3 Tutkimuksen eettisyys ja kokonaisluotettavuus	95
12. POHDINTA	98
LÄHTEET	99
LIITTEET	106

Kiitokset

Tämä käsissäsi tai tietokoneen ruudulla oleva tutkimusraportti on saanut alkunsa Laurea-ammattikorkeakoulun ja Espoon Sotaveteraanit ry: yhteistyöstä. Yhdistyksen toiminnanjohtaja Eero-Juhani Juhola, puheenjohtaja Eino Luostarinen ja hallituksen jäsen Olli Ollila sekä Laurea Otaniemen yliopettajat Soile Juujärvi ja Kaija Pessa sekä lehtori Ossi Salin kokoontuivat keväällä 2008 suunnittelemaan laajaa tutkimusta ja sen kytkemistä terveyden edistämisen ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opintoihin.

Tutkimus toteutettiin osana tutkimus- ja kehittämistoiminnan opintoja Laurean kehittämispohjaisen oppimisen mallin mukaisesti. Opiskelijat Sanna Aivio, Silja Hormia, Maarit Koistinen, Marjo Laurikainen, Anu Martiskainen, Anneli Noroma ja Birgitta Riekkinen osallistuivat tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Hoitotyön opiskelijat Anna Hakala, Eveliina Kolankiewicz ja Henri Pollarikoski sekä sosionomiopiskelija Paula Ferro osallistuivat kyselyaineiston tallentamiseen ja käsittelyyn. Espoon veteraanineuvoja Merja Tavi-Räisänen antoi arvokkaita neuvoja tiedonhankinnan suunnittelussa. Espoon Sotaveteraanit ry:n toimistonhoitaja Liisa Nyfors ja toimistosihteeri Kirsti Ilveskero hoitivat haastattelujen ja kyselyn käytännön järjestelyt. Laurea Otaniemen toimipisteen informaattikko Hannele Kalema auttoi tutkimuskirjallisuuden hankinnassa eri puolelta Suomea.

Kiitämme tutkimukseen osallistuneita Espoon Sotaveteraanit ry:n jäseniä, yhdistyksen toimihenkilöitä ja tutkimuksen tekemiseen osallistuneita. Tämän tutkimuksen toteuttaminen ammattikorkeakoulun arjessa on kehittänyt veteraanisukupolven arvojen mukaisesti tekijöissään kärsivällisyyttä ja määrätietoisuutta sekä voimistanut yhteyttä veteraanien ja nuorempien sukupolvien välillä.

Soile Juujärvi
Yliopettaja, VTT
Laurea-
ammattikorkeakoulu

Kaija Pessa
Yliopettaja, TtT
Laurea-
ammattikorkeakoulu

Ossi Salin
Lehtori, YTM
Laurea-
ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Suomessa veteraanien identiteettiä ja arvostusta on tutkittu vähän, vaikka kysymyksessä on yhteiskunnallisesti merkittävä ryhmä. Aloite tähän tutkimukseen tuli Espoon Sotaveteraanit ry:ltä, joka täyttää syyskuussa 2009 50 vuotta. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia sotiemme veteraanien identiteettiä ja arvostusta sekä veteraanitoiminnan merkitystä. Tutkimuksen kohdejoukkona olivat Espoon Sotaveteraanit ry:n jäsenistö, jolle suoritettiin kysely kokonaistutkimuksena (N=591) ja teemahaastattelu 11 aktiiviselle jäsenelle keväällä 2009. Aineiston analyysimenetelminä käytettiin tilastollisia menetelmiä ja laadullista sisällönanalyysiä. Tutkimuksen viitekehityksessä tarkasteltiin veteraani-identiteetin muotoutumista ja siihen vaikuttaneita tekijöitä, veteraanien arvostusta ja veteraanitoiminnan merkitystä veteraanien identiteetille. Keskeinen teoreettinen näkökulma on identiteettiuhan käsittely.

Kyselyn vastausprosentti oli 44 ja vastaajien keski-ikä 84.6 vuotta. Jäsenet kokivat veteraaniyhdistyksen heille tärkeäksi toimintamuodoksi. Yhdistystoiminta oli erityisesti tuonut heille ystäviä. Yhdistyksen merkitys on korostunut ikääntymisen myötä. Jäsenet osallistuivat toimintaan keskimäärin muutaman kerran kuukaudessa. Tärkeimpinä yhdistyksen toimintamuotoina pidettiin asiantuntijaesitelmiä, juhlia ja kulttuuritapahtumia. Veteraani-identiteetti ja omavoimaisuus selittivät jäsenyyden merkitystä. Yhdistys tukee jäsentensä identiteettiä mahdollistamalla vuorovaikutusareenoita, luomalla yhteishenkeä ja tarjoamalla perinteitä, kuten juhlatilaisuuksia.

Vastaajien veteraani-identiteetti oli vahva. Se ilmenee erityisesti voimakkaana itsearvostuksena, joka on ilmeisesti ollut pysyvä läpi vuosikymmenien. Veteraani-identiteetti ilmenee myös vuorovaikutuksena toisten veteraanien kanssa, veteraanien kohtalonyhteytenä ja tiedon hankkimisena veteraaneja koskevista asioista. Veteraanien kohtalonyhteys ilmenee erityisesti kaveria ei jätetä -periaatteena ja huolenpitona toisista veteraaneista. Sodan aikana opitut asiat sekä sisäistyneet arvot ja periaatteet ovat olleet aineksia veteraanien identiteetin kehittymiselle. Näitä arvoja ja periaatteita ovat erityisesti yhteisyys, isänmaallisuus ja suomalaisuus, määrätietoisuus ja selviytyminen. Veteraaneilla on vahva kokemus siitä, että heitä arvostetaan tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Arvostuksen aallonpohja sijoittui 1960–1970-luvuille. Arvostuksessa voidaan erottaa yhteiskunnallinen ja yksilöön kohdistuva arvostus.

Veteraani-identiteettiä selittävät veteraaniyhdistyksen jäsenyyden merkitys, koettu arvostus, tyytymättömyys etuihin, koettu epäoikeudenmukaisuus ja omavoim-

maisuuks. Vuoden 1926 jälkeen syntyneet vastaajat olivat tyytymättömämpiä veteraanien etuisuuksiin, kokivat veteraanien arvostuksen alhaisemmaksi ja kokivat voimakkaampaa epäoikeudenmukaisuutta kuin vanhemmat vastaajat.

Jäsenten omavoimaisuus ilmeni elämän tarkoituksellisuutena, toimintakykyä, turvallisen läheisyytenä, menetyksen hyväksymisenä ja ulkopuoliseen voimaan turvautumisena. Valtaosa vastaajista koki elämänsä tarkoitukselliseksi, ei kokenut katkeruutta sodista johtuvista asioista ja piti elämänsä turvallisenä. Työ oli edelleen merkittävä elämänsisältö. Fyysisen toimintakyvyn alueella omavoimaisuus oli heikompaa. Neljäsosa vastaajista oli mielestään huonossa kunnossa ja tarvitsi toisten apua selviytymisessä. Omavoimaisuuden alueista uskonto ja veteraanitoiminnan voimanlähteinä olivat positiivisesti yhteydessä veteraani-identiteetin vahvuuteen.

Veteraani-identiteetti ja siihen liittyvä arvostus on monitahoinen ilmiö, jota voidaan ymmärtää vain historiallisesta kontekstista käsin. Veteraani-identiteetin ja yhteiskunnallisen ideologian vuorovaikutusta tulisi tutkia osana veteraanien elämäntulkua, kun heiltä tätä arvokasta tietoa vielä pystytään saamaan.

Asiasanat: sotaveteraanit, identiteetti, arvostus, järjestötoiminta, empowerment, Espoon Sotaveteraanit

1. JOHDANTO

Sotiemme veteraanit ovat antaneet korvaamattoman panoksen Suomen itsenäisyyden puolustamisessa ja yhteiskuntamme jälleenrakentamisessa sodan jälkeen. Usein kuitenkin unohdetaan, että he ovat edelleen aktiivinen väestöryhmä, jolla on arvokasta sosiaalista pääomaa. Nykyisessä vanhuspoliittisessa keskustelussa korostuu näkemys, jonka mukaan ikääntyneiden ihmisten mielipiteet ja näkemykset tulisi huomioida palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa, mutta samalla heidät nähdään passiivisina toiminnan kohteena. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi sotiemme veteraanien identiteettiä, arvostusta ja veteraanitoiminnan merkitystä.

Tutkimus sai alkunsa Espoon Sotaveteraanit ry:n aloitteesta syksyllä 2007, kun yhdistys otti yhteyttä Laurea-ammattikorkeakoulun edustajiin toiveenaan saada tutkimus yhdistyksen 50-vuotisjuhlallisuuksiin. Yhdistys toivoi tutkimuksen käsittelevän veteraanien identiteettiä, arvostusta ja siinä tapahtuneita muutoksia Suomen sotien jälkeisenä aikana. Tapasimme Espoon Sotaveteraanit ry:n edustajia useita kertoja tutkimuksen ideoinnin merkeissä. Keitä veteraanit ovat, mitä he ajattelevat itsestään ja millaisia arvoja he edustavat? Tämä aihe kytkeytyy Laurea-ammattikorkeakoulun turvallisuuden ja yhteiskuntavastuun painopistealueeseen, jossa yhtenä tavoitteena on vastuullisten, sosiaalisesti kestävien ja yhteiskunnallista eheyttä edistävien toimintamallien kehittäminen. Tutkimus pyrkii osaltaan edistämään sukupolvien välistä ymmärrystä ja sotiemme veteraanien arvostusta.

Tutkimuksemme kohderyhmänä ovat Espoon sotaveteraaniyhdistyksen jäsenistö, joka koostuu sotiemme veteraaneista ja kannatusjäsenistä. Sotiemme veteraani on yleisnimitys henkilölle, joka on osallistunut sotatoimiin vuonna 1939–1944 käydyissä Suomen sodissa. Muita nimityksiä sotiemme veteraaneille on sotaveteraanit, rintamaveteraanit ja sotainvalidit. Rintamaveteraanilla tarkoitetaan henkilöä, joka on osallistunut sotiin, mutta ei ole haavoittunut tai vammautunut siellä, kun taas sotainvalidi on henkilö, joka on haavoittunut tai vammautunut sodassa. Sotiemme veteraani tarkoittaa rintamaveteraaneja, sotainvalideja sekä rintamalla palvelleita naisia, kuten lottia (Tolvanen 2002.) Tällä hetkellä sotiemme veteraaneja on elossa noin 66 000 ja heidän keski-ikänsä 86 vuotta. Heistä 11 000 on sodissa vammautuneita. (Sotiemme veteraanit.) Käytämme tässä tutkimuksessa käsitteitä sotiemme veteraanit ja veteraanit.

Sotien jälkeiset dokumentit, tutkimukset ja kokemukset osoittavat, että yleinen käsitys veteraaneista ja heidän arvostuksensa on suuresti vaihdellut. Tässä tut-

kimuksessa olemme ensisijaisesti kiinnostuneita siitä, miten veteraanit itse määrittelevät ja arvostavat itseään. Tämän selvittämiseksi teimme Espoon Sotaveteraanit ry:n koko jäsenistölle kohdistuvan kyselyn ja haastattelimme 11 jäsentä harkinnanvaraisella otannalla keväällä 2009. Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys perustuu tekemäämme kirjallisuuskatsauksen, jonka tarkoituksena on auttaa ymmärtämään veteraani-identiteetin kehittymistä, siihen vaikuttavia ja vaikuttaneita tekijöitä. Käsittelemme viitekehyksessä identiteetin käsitettä, sota-ajan tarjoamia identiteettimahdollisuuksia nuorille ja veteraanien arvostuksessa tapahtuneita muutoksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Tuomme esiin myös järjestäytyneen veteraanitoiminnan ja muistelun merkityksen veteraanien arvostukselle ja identiteettityölle. Viitekehysten alussa esittelemme veteraanijärjestöt ja veteraanien tunnukset luodaksemme yleiskuvaa kohderyhmästämme eli so-tiemme veteraaneista.

Tutkimuksemme viitekehysten punainen lanka on identiteettiuhhan käsite. Käsite perustuu Glynis Breakwellin (1986) esittämään malliin, jossa yksilön identiteetin nähdään olevan dynaaminen, sosiaaliseen muutokseen reagoiva kokonaisuus. Malli kehitettiin Englannissa työttömien parissa, mutta sillä on sovellusarvoa myös muita haavoittuvaisia ryhmiä tutkittaessa. Mallin mukaan ihminen pyrkii kokemaan itsensä ajallisesti jatkuvana, ainutlaatuisena ja arvokkaana persoonana sekä muokkaamaan sisäistä ja ulkoista palautetta näiden periaatteiden mukaan. Identiteettiuhka syntyy silloin, kun tämä psyykkinen työ epäonnistuu ja henkilö joutuu turvautumaan erilaisiin psyykkisiin, sosiaalisiin tai yhteiskunnallisiin selviytymiskeinoihin. Identiteettiuhkaa voidaan käsitellä onnistuneesti, jolloin henkilön sisäinen tasapaino palautuu. Se voi myös johtaa osittaiseen tai täydelliseen identiteetin hajoamiseen: hämärtyneeseen itseymmärrykseen, valheelliseen minuuteen, heikentyneeseen itsetuntoon, moraaliseen kyynistymiseen, eristäytymiseen tai äärimmillään itsetuhoon. Identiteettiuhka on usein seurausta sosiaalisessa asemassa tai ryhmien välisissä suhteissa tapahtuneesta muutoksesta. Suurin osa koetuista identiteettiuhista on lyhytkestoisia ja ohimeneviä arkipäivän tapahtumia, kun taas toiset ovat luonteeltaan pitkäkestoisempia, esimerkiksi sosiaalisesta roolista johtuvia. (Breakwell 1986.)

Oletuksemme on, että veteraanien identiteettiin kohdistuva uhka on ollut pitkäkestoista, mutta muuten luonteeltaan yksilöllisesti vaihtelevaa. Sitä voidaan kuitenkin tarkastella yleisellä tasolla sen valossa, miten suomalaisessa yhteiskunnassa on suhtauduttu veteraaneihin sotien jälkeisenä aikana. Tässä tutkimuksessa veteraanitoimintaa tarkastellaan yhteisöllisenä selviytymiskeinona.

2. VETERAANIJÄRJESTÖT

2.1 Sotien aikana toimineet järjestöt

Sotavuosien 1939–1945 aikana Suomen väkiluku oli noin neljä miljoonaa. Suhteellisen suuri osa väestöstä osallistui sotatoimiin Neuvostoliittoa vastaan. Talvisotaan osallistui vuosina 1939–1940 noin 350 000 miestä ja noin 1000 000 naista. Jatkosodassa mukana oli miehiä 600 000 ja naisia 200 000. Naiset toimivat lottina, sotilaskotisisarina, sairaanhoitajina ja monissa muissa tehtävissä. Sodissa pysyvästi vammautui noin 90 000 henkilöä ja kuoli tai haavoittui noin 290 000 henkilöä. Lähes kaikki alle 30-vuotiaat miehet osallistuivat maamme puolustamiseen. (Tolvanen 2006; Rynänen, Rynänen, Korhonen & Puska 1994). Sodan päättyessä vuonna 1945 Suomessa arvioidaan olleen yli 90 000 vähintään 10 %:n haitta-asteen sotainvalidia ja 1200 siviiliä oli vammautunut sotatoimissa (Rynänen ym. 1994).

Suomen Aseveljien liitto

Talvisodan veteraanit perustivat Suomen Aseveljien liiton vuonna 1940. Liiton tarkoituksena oli lujittaa sodan aikana syntynyttä asevelihenkeä, tukea aineellisesti aseveljiä ja ylläpitää kansan tahtoa turvata itsenäisyys ja riippumattomuus. Liiton aseveli-ideologian periaatteisiin kuuluivat henkilökohtainen vastuuntunto, sisukas yrittäminen, rakentava kritiikki, ehdoton rehellisyys, työn kunniallisuus ja luottamus Jumalaan. Liitto pyrki voimakkaasti edistämään talkootoimintaa ja harjoitti huomattavaa rakennustoimintaa rakentamalla rintamiehille ja heidän omaisilleen asuntoja. Vuonna 1945 liitolla oli 700 yhdistystä, jolloin se lakkautettiin välirauhansopimuksen perusteella. (Sotaveteraanien paluu 2005; Tolvanen 2006.)

Sotilaspojat

Sotilaspojat -järjestön juuret ovat vapaaehtoisten nuorten poikien suojelukuntatoiminnassa. Itsenäisyytemme ensimmäisellä vuosikymmenellä syntyi vapaaehtoisten miesten ja nuorten maanpuolustusjärjestö Suojelukuntajärjestö. Talvisodassa suojelukuntapoikia voitiin käyttää monissa kotialueen tehtävissä aseistettuina tai aseistamattomina. Varttuneemmat pojat olivat vapaaehtoisina rintamalla. Jatkosodan alkuvaiheessa järjestö sai nimekseen Sotilaspojat. Sodan jälkeen sotilaspoikajärjestö lakkautettiin suojeluskuntajärjestön myötä. Sotilaspoikien

panos oli maan kannalta merkittävä: osa heistä oli miesten mukana rintamalla, osa osallistui erilaisiin tehtäviin kotialueella sekä työpalveluun kuten vuosina 1927–34 syntyneet jatkosodan aikana. (Tolvanen 2006.)

Lotat

Vuonna 1920 perustettuun Lotta Svärd-järjestön kuului vuonna 1939 yli 105 000 lottaa ja 24 000 pikku-lottaa. Lotat toimivat huolto-, lääkintä- ja viestintätehtävissä sodan aikana. Järjestö lakkautettiin vuonna 1944 välirauhan sopimuksen perusteella. (Tolvanen 2006.)

2.2 Tämän päivän veteraanijärjestöt

Sotainvalidien Veljesliitto

Sotainvalidien Veljesliitto – Krigsinvalidernas Brödraförbund perustettiin vuonna 1940 sotavammaisten yhteiseksi vapaaehtoiseksi huolto- ja veljesjärjestöksi. Sotainvalidi on henkilö, joka on haavoittunut tai vammautunut sodassa. Sotainvalidin keskimääräinen vamma-aste on 30 %. Liiton tärkeimpänä tehtävänä on lakisääteisen huollon ja korvausten takaaminen ja sotainvalidin vanhushuollon turvaaminen. Viime vuosina liitto on panostanut sotainvalidin huonokuntoisten asuntojen korjaamiseen ja palveluasuntojen aikaan saamiseen. (Tolvanen 2006; Sotainvalidien Veljesliitto.)

Suomen Sotaveteraaniliitto - Finland Krigsveteransförbund

Talvisodan veteraanit perustivat sotaveteraaniliiton edeltäjäyhteisön Suomen Aseveljien Liiton talvisodan päätyttyä 1940. Liitto ehti toimia joitakin vuosia ja lakkautettiin vuonna 1945. Veteraanityöhön kohdistui vastustusta sodan jälkeisinä vuosina, jolloin järjestäytynyt veteraanitoiminta tulkittiin rauhansopimuksen vastaiseksi. (Sotaveteraanien paluu 2005.) Rintamamiesten Asuntoliitto perustettiin vuonna 1957, ja liiton nimi muutettiin vuonna 1962 Rintamamiesten Asunto- ja Huoltoliitoksi ja vuonna 1964 siitä tuli Suomen Sotaveteraaniliitto. Järjestö on ollut vuodesta 1967 Maailman veteraanijärjestön jäsen. Sotaveteraanilla liiton sääntöjen mukaan tarkoitetaan liiton yhdistyksen jäsentä, joka palvelukseen kutsuttuna, määrättyinä tai vapaaehtoisena on osallistunut 1939–1945 käytyihin Suomen sotiin. Liiton tehtävänä on yhdistysten keskusjärjestönä valvoa ja parantaa veteraanien yhteiskunnallisia etuja, edistää veteraanien ja heidän omaistensa toimeentuloa, sosiaalista turvaa ja kuntoutusta sekä parantaa asunto-

oloja. Tehtävänä on myös koota ja tallentaa veteraaniperinteen tallentamista sekä ylläpitää veteraanien keskuudessa yhteenkuuluvuutta ja isänmaallista henkeä. (Tolvanen 2006, 25; Suomen Sotaveteraaniliitto.)

Suomen Sotaveteraaniliitto tekee yhteistyötä valtion, kuntien, seurakuntien, yhteisöjen sekä yksityishenkilöiden kanssa. Vuoden 2008 lopussa liitossa on 22 jäsenpiiriä, joista Suomessa 20 ja ulkomailla 2 (Ruotsi ja Kanada) sekä 398 yhdistystä, joista 371 Suomessa. Varsinaisia jäseniä on 38 279 ja kannattajajäseniä 26 642. (Suomen Sotaveteraaniliitto.)

Muita järjestöjä

Rintamaveteraaniliitto – Frontveteranernas förbund perutettiin vuonna 1964 viime sotiin osallistuneiden rintamaveteraanien etujärjestöksi. Liiton tavoitteina ovat veteraanien kuntoutuksen ja terveydenhuollon kehittäminen sekä eläketurvan ja asunto-olojen parantaminen. Liitto auttaa rintamaveteraaneja ja heidän perheenjäseniään erityisesti terveyden- ja sairaanhoitoa, kuntoutusta, eläke-etuja, asunto-oloja ja sosiaalista sekä oikeudellista asemaa koskevissa, sekä tukee heidän kotona asumistaan. Vuonna 2009 sillä oli 10 000 jäsentä. Kannattajajäseniä ja naisjaostojen jäseniä on 7000. (Rintamaveteraaniliitto.)

Rintamanaisten Liitto perustettiin kattojärjestöksi v. 1980 viidelle rintamanaisten järjestölle. *Kaatuneitten Omaisten Liitto* sai alkunsa vuonna 1945 perutetusta Sotaleskien Huolto ry liitosta. Sotainvalidien veljesliitto, Suomen sotaveteraaniliitto, Rintamaveteraaniliitto ja Rintamanaisten liitto perustivat vuonna 2003 *Tammenlehvän Perinneliitto ry:n*, jonka tarkoituksena on hoitaa vaalia Suomen vuosien 1939–1945 käymien sotien ja niiden veteraanien perinteitä. (Tolvanen 2006.)

2.3 Espoon Sotaveteraanit

Espoon Seudun Sotaveteraanit ry on Suomen Sotaveteraaniliittoon kuuluva jäsenyhdistys, jonka toimialueena ovat Espoo, Kirkkonummi ja Kauniainen. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää henkistä ja fyysistä kuntoutusta sekä toimia veteraanijäsentensä elinolojen turvaajana. Yhdistyksen tarkoituksena on kehittää tasapuolisesti veteraanien palveluja ja kohentaa heidän asuin- ja elinolojaan. (Espoon sotaveteraanit.)

Yhdistys perustettiin itse asiassa jo vuonna 1956, kun Espoon Rintamamiesten Asuntoyhdistys perustettiin. Rekisteröiminen tapahtui vuonna 1959 Espoon Helsingin Rintamamiesten Asuntoyhdistys ry:ksi. Yhdistyksen tarkoituksena oli ni-

mensä mukaisesti veteraanien asunnonhankinnan edistäminen. Nykyisen nimensä Espoon Sotaveteraanit ry sai marraskuussa 1965. Yhdistys on kasvanut merkittäväksi sotaveteraaniyhdistykseksi. Jäseniä on tällä hetkellä 13 44, joista miehiä 868 ja naisia 476. Jäsenistä kannatusjäseniä on 229. (Espoon sotaveteraanit; Espoon sotaveteraanit ry 1959–1999.)

Toiminnassa keskeisenä ovat sosiaaliset toiminnot, kuntoutus ja veljesapu. Eri jaostot järjestävät vuosittain satoja tilaisuuksia. Yhdistyksen toiminta on nykyään hyvin monipuolista. (Espoon sotaveteraanit; Espoon sotaveteraanit ry 1959–1999.) Suosituimpia ovat olleet Tapiolan palvelukeskuksessa pidetyt esitelmätilaisuudet. Keskeisiä aiheita ovat olleet mm. maanpuolustus, sotiin liittyvät asiat, lähihistoria, kulttuuri, terveys ja kunto. Tilaisuuksissa on esiintynyt asiantuntijoita ja merkittäviä yhteiskunnallisia vaikuttajia. Matkailujaosto on järjestänyt matkoja ja retkiä. Kuntojaosto on ylläpitänyt kuntoliikuntaa, lentopalloa, hiihtoa, keilailua ja golfia. Hengellisen jaoston toimintaa ovat kuuluneet raamattupiiri, kirkkotapahumat ja muistotilaisuudet. Kulttuurijaosto on järjestänyt juhlia ja taidenäyttelyitä. Sotaveteraanikuoro on esiintynyt yhdistyksen tilaisuuksissa ja muiden yhdistysten tilaisuuksissa ja on ollut jopa kansainvälisiä kuoroesiintymisiä. Lehtijaosto on toimittanut omaa lehteä ja sosiaalijaosto on huolehtinut kuntoviikkojen ja virkistykseen järjestämisestä. tiedotus ja suhdetoimintajaosto ovat ylläpitäneet yhteistyötä erilaisiin sidosryhmiin, Seppelijaosto on huolehtinut veteraaniseppeleen laskusta haudalle, hautakiveen kiinnitettävän tammenlehvän ja veteraanimerkin hankkimisesta. soitinyhtye on huolehtinut tanssimusiikista. Naisjaosto on toiminnut 30 vuotta tukien ja avustaen yhdistyksen toimintaa. Jotkut jäsenistä sanovat löytäneensä yhdistyksen toiminnoista ”uuden elämän” (Espoon sotaveteraanit; Sotaveteraanien paluu 2005.)

2.4 Veteraanien tunnukset

Rintamasotilastunnus myönnetään henkilölle, joka on Suomen kansalaisena osallistunut tai joka säädöksen voimaan tultua on Suomen kansalainen ja on osallistunut vuosien 1939–1945 sotien aikana puolustusvoimien joukoissa varsinaisiin sotatoimiin reserviläisenä, nostomiehenä, vapaaehtoisena tai vakinaisessa palveluksessa olevana. Varsinaisiin sotatoimiin osallistuneeksi katsotaan henkilö, joka on todistettavasti osallistunut taisteluihin rintamavastuussa olleen sotatoimiyhtymän joukoissa tahi sen alueella taikka ilmatorjunta- ja rannikkojoukoissa, merivoimien alusyksiköissä tahi ilmavoimien lentoyksiköissä. Tunnus myönnetään myös Saksan sotavoimissa 1941–1944 palvelulle suomalaisille

vapaaehtoisille. (Asetus 772/69, 555/78 ja 340/86) Tunnuksen hakuaika päättyi 31.12.1994 (Suomen Sotaveteraanit).

Rintamapalvelutunnus myönnetään naiselle, joka on Suomen kansalaisena palvellut tai säädöksen voimaan tultua on Suomen kansalainen ja on palvellut vuosien 1939–1945 sotien aikana rintamavastuussa olleen sotatoimiyhtymän joukoissa taikka ilmatorjunta- tai rannikkojoukoissa tai ilmavoimien lentoyksiköissä tai muutoin toiminut rintamapalvelukseen rinnastettavissa tehtävissä rintamavastuussa olleen sotatoimiyhtymän alueella. (Asetus 554/78, 554/84, 220/86.)

Rintamatunnus annetaan henkilölle, joka on Suomen kansalaisena palvellut vuosien 1939–1945 sotien aikana työvelvollisuuslain nojalla linnoitusrakentajana puolustusvoimien linnoitusrakentajajoukoissa rintamavastuussa olleen sotatoimiyhtymän alueella. Henkilölle, joka on saanut rintamasotilas-, rintamapalvelus- tai veteraanitunnuksen tai jolla on oikeus saada se, ei anneta rintamatunnusta. (Asetus 256/88.) Veteraanitunnuksen on saanut henkilö, joka Suomen kansalaisena on osallistunut vuoden 1918 sotaan tai ollut sen vuoksi vankileirillä tai vankilassa (Tolvanen 2006).

Puolustusvoimat ryhtyi vuonna 1986 jakamaan rintamaveteraanien tammenlehvämerkkiä. *Tammenlehvätunnusta* ovat oikeutettuja käyttämään kaikki rintamasotilas- tai rintamapalvelutunnuksen saaneet miehet ja naiset. Tammenlehvämerkki julistettiin Veteraanimerkiksi itsenäisyyspäivänä 1985. Vuoden 1986 loppuun mennessä sotilaspiirit olivat jakaneet ympäri maata 210 000 tammenlehvää. Tammenlehvästä tuli kaikkia sotiemme veteraaneja yhdistävä tunnus. Tammenlehvä on myös kansallisen veteraanipäivän pääjuhlan tunnus. (Suomen Sotaveteraaniliitto, Honkasalo 2007.)

Aseveljien Liitto oli lakkautettu vuonna 1945 ja uusien veteraanijärjestöjen perustaminen kiellettiin ulkopoliittisten syiden perusteella. Vasta yli kymmenen vuoden kuluttua sotien päättymisestä uskallettiin perustaa uusia veteraaniyhdistyksiä, joiden tavoitteena oli auttaa ilman maansaantioikeutta jääneitä ja puutteellisissa asunnoissa eläviä rintamamiehiä. Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa alettiin 1970-luvulla keskustella veteraanien sosiaaliturvasta valtiovallan ottaessa vastuuta sotiemme veteraaneista. Tämä näkyi siinä, että vuonna 1979 nimetty Rintamaveteraaniain neuvottelukunta virallisti veteraaniasioiden hoitamisen valtion hallinnossa ja näin antoi samalla veteraanijärjestöille mahdollisuuden vaikuttaa lainsäädäntötyöhön. 1980-luvulla veteraanien arvostus oli selkeästi kohonnut. Valtioneuvosto nimesi vuonna 1986 huhtikuun 27. kansalliseksi veteraanipäiväksi, jota ensimmäisen kerran vietettiin vuonna 1987 Lahdessa. (Honkasalo 2007.)

3. IDENTITEETTI

3.1 Identiteettitutkimuksen lähtökohtia

Identiteetti tarkoittaa yksilön tai ryhmän käsitystä itsestään. Se on vastaus kysymykseen: kuka minä olen? Identiteetti on ollut psykologian, sosiaalipsykologian ja sosiologian kiinnostuksen kohteena jo 1900-luvun alkupuolelta asti, jolloin yksilön minuuden esille tulemiseen sosiaalisissa tilanteissa alettiin kiinnittää huomiota (Hänninen 1999). Psykologiassa identiteettitutkimuksen keskeinen uranuurtaja oli Erik H. Erikson, jonka minuuden kehitystä koskevassa teoriassa identiteetti on keskeisessä asemassa läpi elämän. Myös sosiaalitieteissä identiteettikysymykset ovat olleet kasvava kiinnostuksen kohde 1960-luvulta lähtien. Sen arvellaan ilmentävän laajempaa sosiaalista ja yhteiskunnallista muutosta, jossa yksilöllisestä minästä on tullut entistä moniulotteisempi ongelma - jopa siinä määrin, että identiteettiä koskevien teorioiden on väitetty olevan kriisissä (Bendle 2002.)

Huolimatta identiteettikäsitteiden ja teorioiden lukuisuudesta voidaan kaikissa identiteettiteorioissa nähdä sama perusmäärittely ja samat peruskysymykset, joihin on pyritty vastaamaan. Vertauskuvallisesti ilmaistuna identiteetti on silta yhteiskunnan ja yksilön välillä. Se kehittyy ihmisen psyykkisen työn ja sosiaalisen ympäristön välisen vuorovaikutuksen tuloksena, johon ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa eri teorioiden mukaan vaihtelevassa määrin. Kun aiemmin painotettiin yksilön ominaisuuksien ja kasvatuksen merkitystä identiteetille, nykyään korostetaan identiteetin konteksti- ja kulttuurisidonnaisuutta (esim. Hall 1999). Sosiaalipsykologisessa lähestymistavassa on perinteisesti korostettu identiteetin kytkeytymistä vallitsevaan yhteiskunnalliseen ideologiaan ja materiaaliin suhteisiin (Breakwell 1986; Augoustinos, Walker & Donahue 2006). Nykyiset konstruktivistisesti tai postmodernisti suuntautuneet teoriat näkevät identiteetit kamppailujen (Burr 2004) ja eri suuntiin vetävien intressien ja puhetaiposten kohteina (Hall 1999) sekä korostavat niiden poliittista luonnetta (Mohanty 2000; Moya 2000). Näitä teorioita yhdistää näkemys siitä, että yksilöiden on kamppailtava oman itsen määrittelystään, eikä määrittely ole pelkästään heidän omassa käsissään. Yleisesti voidaan puhua identiteettityöstä, joka tarkoittaa yksilön jatkuvaa itsemäärittelyä vaihtuvissa sosiaalisissa konteksteissa.

3.2 Henkilökohtainen ja sosiaalinen identiteetti

Sosiaalipsykologiset teoriat erottavat henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin toisistaan. Henkilökohtainen identiteetti viittaa niihin henkilön piirteisiin ja ominaisuuksiin, jotka ovat yksilöllisiä ja tekevät hänestä ainutlaatuisen persoonan. Sosiaalinen identiteetti viittaa puolestaan niihin piirteisiin ja ominaisuuksiin, jotka ovat yhteisiä toisten kanssa (Augoustinos, Walker & Donahue 2006). Tajfelin (1981, 255) määritelmän mukaan sosiaalinen identiteetti tarkoittaa ”sitä osaa yksilön minäkäsityksestä, joka perustuu hänen sosiaalisten ryhmien jäsenyyttä koskevaan tietoon, jäsenyyden arvoon ja tunneperäiseen merkitykseen.”

Sosiaalinen identiteetti tavallisesti perustuu yksilön ryhmäjäsenyyksiin ja se paikantaa hänet suhteessa johonkin sosiaaliseen kategoriaan tai asemaan. Yksilö voi myös samastua ryhmään, johon hän ei kuulu, jolloin kyseinen ryhmä on osa hänen sosiaalista identiteettiään. Augoustinouksen ym. (2006) mukaan ne ryhmät, joiden onni nostaa itsearvostustamme ja joiden epäonne laskee sitä, kuuluvat sosiaaliseen identiteettimme. Henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin raja on osittain keinotekoinen ja häilyvä: myös henkilökohtainen identiteetti on pohjimmiltaan sosiaalista, koska se perustuu oman itsen vertailuun toisten kanssa (Augoustinos, Walker & Donahue 2006.)

Ryhmäidentiteetti edustaa sosiaalisen identiteetin alalajia, jolla viitataan tietyn ryhmän piirteisiin ja ominaisuuksiin. Kun puhumme veteraani-identiteetistä, viitamme niihin piirteisiin ja ominaisuuksiin, joita veteraaneilla on juuri sen vuoksi, että he ovat veteraaneja ja joista he ovat tietoisia. Ryhmäidentiteetille vastakkaisena käsitteenä voidaan pitää stereotypiaa, joka tarkoittaa yleistä mielikuvaa jostain sosiaalisesta ryhmästä ja sen jäsenistä ja joka sisältää uskomuksia ryhmän jäsenten persoonallisuuden piirteistä, toimintatavoista ja arvoista (Stanger 1995). Breakwellin (1986) mukaan ryhmäjäsenyyksillä on keskeinen merkitys yksilön identiteetille. Ryhmäjäsenyyttä tuottaa vuorovaikusta toisten ryhmän jäsenten kanssa, rooli-odotuksia, uskomus- ja arvojärjestelmiä.

Vaikka yksilö ei olisikaan konkreettisesti mukana ryhmän toiminnassa ja samastunut siihen, hänet voidaan kategorisoida siihen kuuluvaksi: sotiin osallistunut voidaan hänestä itsestään riippumatta luokitella veteraaniksi. Sosiaaliset kategoriat ovat voimakkaita vaikuttajia yksilön elämässä, koska niillä on historiallista jatkuvuutta ja sosiaalista merkittävyyttä (Breakwell 1986). Veteraanit ovat olleet tällainen sosiaalinen kategoria jo 65 vuotta.

3.3 Veteraanisukupolven arvot

Millainen on sotiemme veteraanien identiteetti? Tähän kysymykseen ei aikaisempi tutkimus anna vastausta sen vähäisyyden vuoksi. Kirjallisuuskatsausta tehdessämme emme löytäneet yhtään aiheeseen suoraan kohdistuvaa Suomessa tehtyä tutkimusta, lukuun ottamatta Katja Nikkasen (2005) sosiologian pro gradu-tutkielmaa *Veteraanikuntoutus sosiaalisena ja muistelullisena maailmana*. Sen sijaan ns. uutta sotahistoriallista tutkimusta (ks. Kinnunen & Kivimäki 2006) edustavat tutkimukset käsittelevät aihetta välillisesti kohdistuessaan ihmisten kokemuksiin. Myös arvoihin kohdistuva tutkimus tulee temaattisesti lähelle identiteettitutkimusta, koska arvot ilmentävät yksilön identiteettiä (Breakwell 1986). Arvoilla tarkoitetaan yleisiä elämää ja toimintaa ohjaavia periaatteita, jotka voidaan asettaa henkilökohtaiseen tärkeysjärjestykseen (Schwarz 1992).

Taloustutkimus (2006) suoritti Tammenlehvän Perinneliiton toimeksiannosta haastattelututkimuksen (N=30) sodanaikaisista arvoista. Tulosten perusteella haastateltujen lottien ja miespuolisten veteraanien arvostukset olivat keskenään hyvin samanlaisia ja vakaita. Keskeisiä arvoja tutkimusten mukaan olivat isänmaallisuus, yhteisöllisyys, velvollisuudentunto, oikeudenmukaisuus ja kristillisyyttä. *Isänmaallisuus* oli luonteeltaan eräänlainen kattoarvo, jonka alle miellettiin toisistaan vaikeasti erotettavia tekijöitä, kuten koti, perhe, kotiseutu, elämäntapa, itsenäisyys ja itsemääräämisoikeus. *Yhteisöllisyys* oli niin ikään useita ilmiöitä yhdistävä arvo, joita olivat mm. yhteishenki, yhteenkuuluvuuden tunne, toisten auttaminen ja huomioonottaminen, kunnioittaminen ja epäitsekkyys. Sota-ajan ”yhteen hiileen puhaltamisesta” kumpusi vahva yhteisöllinen itsetunto. *Velvollisuudentunto* puolestaan liittyi sodan aikaiseen palvelukseen itsestäänselvyytenä ja sitä korostettiin yksilön tahdon sisäisenä ilmauksena ja kunnia-asiana. Toisinaan se ilmeni myös ulkoisena pakkona. *Oikeudenmukaisuus* oli puolella haastateltavista kasvatuksessa korostunut asia, jota Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen rikkoi. Osa haastateltavista korosti *kristillisten arvojen* merkitystä sisäisenä voimanlähteenä. Jälleenrakennuksen aikana *työteliäisyys* ja *tavoitteellisuuden arvostus* nousivat muiden arvojen rinnalle. Sodan-aikainen arvopohja oli muodostunut jo varhain lapsuudessa. Siihen olivat keskeisesti vaikuttaneet kodin ja koulun isänmaallinen henki, Suojeluskunta- ja Lotta Svärd-järjestöt, työ itsenäistyneen Suomen hyväksi sekä lähihistorian tapahtumat, kuten sortovuodet. Myös Neuvostoliiton vastaisella propagandalla ja Suomen urheilumenestyksellä oli merkitystä. (Taloustutkimus 2006.)

Kivimäki ja Tepora (2008) ovat puolestaan tutkineet sodanaikaista arvomaailmaa aikalaisdokumenttien valossa. Suomalaisen komppanien toiminta perustui pienryhmiin, joiden jäsenten keskuuteen kehittyi veljeyden tunne ja se saattoi edustaa sotilaille perhettä, jota kuitenkin perheestä poiketen yhdisti vaara ja väkivalta, uhrautuminen ja kärsimys. Myös Taloustutkimuksen (2008) tekemässä tutkimuksessa jotkut haastateltavat rinnastivat rintamayhteisön tunnesiteet perhesiteisiin. Yhteenkuuluvuuden tunne läpäisi kollektiivisesti koko kansan ja siihen yhdistyi tunne omasta voimasta ja vahvuudesta taistelussa ylivoimaista vihollista vastaan. Ns. talvisodan henki voidaankin tulkita vahvaksi yhteisölliseksi itsetunnoksi, joka kantoi yksilöitä eteenpäin (emt.)

Kivimäen ja Teporan (2008) mukaan sotilaiden ryhmäsiteet tai nationalistisen ideologian omaksuminen eivät riitä selittämään sotilaiden taisteluhalukkuutta varsinkaan sodan loppuvaiheessa, jolloin sotilaiden primääriyhmät hajosivat tappioiden myötä ja jolloin karkuruus tai antautuminen olisi ollut realistisia vaihtoehtoja. Sotilaita motivoi kristillissävytteinen uhrautumisen eetos, jonka vuoksi he olivat valmiita kuolemaan rakkaidensa puolesta. Merkille pantavaa tästä näkökulmasta on se, että läheisen kaatuminen tai sankarihautajaiset eivät lannistaneet taistelutahtoa vaan lisäsivät sitä (ks. myös Peltonen 1993). Kysymys ei ollut pelkästään konkreettisista suhteista taistelutovereihin, perheeseen ja koti-seutuun vaan siitä, että aseveljeyden, naisen ja isänmaan idealisointi antoi sotilaille omaa elämää suuremman merkityksen (Kivimäki & Tepora 2008).

4. SOTA-AJAN NUORTEN IDENTITEETTI

4.1. Identiteettikehitys elämänkaaren aikana

Psykologinen näkemys ihmisen identiteetistä perustuu pitkälti Eriksonin psykososiaaliseen kehitysteoriaan, joka näkee ihmisen minuuden kehittyvän vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa läpi elämän. Voimakkain identiteetin kehittymisen vaihe on kuitenkin nuoruusikä, jolloin nuori etsii ja kokeilee erilaisia rooleja. Etsintävaihe päättyy siihen, että nuori tekee elämänsä kannalta ratkaisevia valintoja ihmissuhteiden, ammatin ja politiikan alueella sitoutuen niihin (Erikson 1968.)

Nykyisin Eriksonin näkemystä nuoruusiän tuottamasta ”valmiista” identiteetistä pidetään vanhentuneena. Yksilö voi ajelehtia elämässään ilman etsintää ja sitoutumista, ja etsintä voi jatkua pitkälti aikuisikään. Henkilökohtaiset kriisit saavat yksilön kyseenalaistamaan arvonsa ja valintansa, jolloin identiteetin etsintä käynnistyy uudelleen. Nuori voi myös omaksua vanhempiensa arvot ja heidän tarjoamat roolimallit niitä kyseenalaistamatta ilman etsintävaihetta. Tällöin Marcian ym. (1993) mukaan on kysymys etukäteen suljetusta identiteetistä (*foreclosed identity*), jolle on ominaista vanhempien arvojen kyseenalaistamisesta seuraava syyllisyys. Etukäteen suljetut identiteetit ovat tyypillisiä traditionaalisille yhteisöille, joissa yksilön roolit periytyvät tai määräytyvät sosiaalisen aseman mukaan.

Eriksonin (1994) mukaan toinen merkittävä vaihe identiteetin kannalta on vanhuus. Tällöin keskeinen kehitystehtävä on saavuttaa minän eheys, joka ilmenee tunteena eletyn elämän arvokkuudesta ja merkityksellisyydestä. Minän eheyden saavuttamiseksi ihminen käy läpi uudelleen elämänkulkunsa aikaisempia vaiheita ja kehityksellisiä teemoja, kuten identiteetin ja läheisten ihmissuhteiden muodostumista tai aikuisiän saavutuksia. Minän eheys ilmenee viisautena, joka tarkoittaa tietoista ja irrallista suhtautumista elämään kuoleman edessä (Erikson 1994). Sotiemme veteraanit tällä hetkellä elävät vanhuutta, jolloin kysymys omasta minuudesta ja oman elämän merkityksestä on ajankohtainen.

Nykyisten sotiemme veteraanien nuoruusikä sattuu kokonaan tai osittain sota-aikaan. Sodan aikana silloiseen täysikäisyyteen ehtineet (24 vuotta) ovat jo vähemmistönä veteraanien keskuudessa. Silloinen Suomi oli maatalousvaltainen yhteiskunta, jossa ammatinvalinta määräytyi pitkälti syntyperän perusteella ja jossa vallitsi yhtenäinen arvomaailma. Nykyisen identiteettitutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna nuorten identiteetin etsintä oli rajoittunutta ja sota rajoitti

sitä entisestään. Toisaalta sota-ajan yhteiskunta tarjosi nuorille uusia roolimahdollisuuksia, joihin kuitenkin liittyi suurta vastuuta. Sota-ajan roolien merkitystä nuorten identiteetille voidaan pitää merkittävänä myös siksi, että sota esti kiinnittymistä opiskelija-, ammatti- ja perherooleihin. Seuraavaksi tarkastellaan sota-ajan tarjoamia rakennusaineita nuorten identiteetille

4.2 Sota-ajan tarjoamat identiteettimahdollisuudet nuorille

Kirveksen, Kivimäen, Näreen ja Siltalan (2008) mukaan sota ja sitä edeltävät vuosikymmenet olivat Suomessa erilaisten nuorisjärjestöjen kulta-aikaa. Nuoruutta ihannoitiin, mutta ei itseisarvona vaan kansakuntaa elvyttävänä elinvoimana. Lapsista kouluttiin kansalaisia isänmaan tarpeisiin, pojista maanpuolustajia ja tytöistä kotilieden vaalijoita. Ahkeruus ja velvollisuus olivat kasvatuksen tavoitteita. Lapset ja nuoret toimivat sota-aikana erilaisissa järjestöissä, joissa oli myös tilaa leikille, yhteenkuuluvuudelle ja nuorten omaehtoiselle järjestymiselle. (Kirves ym. 2008, 220.)

Suojeluskuntien poikatyö antoi jo ennen sotaa liikuntakasvatusta ja valmistavaa sotilaallista koulutusta, joka muodosti pohjan sodan aikaiselle sotilaspoikatoiminnalle. Sotilaspoikatoiminnan tarkoituksena oli antaa 10–17-vuotiaille kansalais- ja liikuntakasvatusta ja sotilaallista alkeiskoulutusta, keskeisenä tavoitteena opettaa poikia hallitsemaan hermonsa yllättävissäkin tilanteissa. Kasvatukseen pyrittiin sisällyttämään leikin ja kilpailun ohella velvollisuudentuntoa, isänmaarakkautta ja veljessopua. Sodan alkuvaiheen menestys ja maapuolustushenki sekä sotilaspoikien tarjoama jännittävä toiminta, kuten urheilu ja aseiden käsittely, innostivat poikia liittymään sotilaspoikiin. Sodan aikana saattoi suorittaa erityisen sotilaspoikatutkinnon, joka edellytti järjestön tuntemusta, ensiaputaitoja, liikennemerkkien osaamista, maasto- ja suunnistustaitoja sekä ampumasuunnitusta. Tutkintoon liittyi myös sotilaspoikalupaus ja käsinauhamerkin saaminen. Sotilaspoikien työllä oli merkittävä ja monipuolinen panos kotirintamalla. He osallistuivat talkoisiin, keräsivät metalliromua sotatarviketuotantoon, keräsivät pommitusten jäljiltä sirpaleet ja jahtasivat desantteja. He toimivat lähetteinä, siirtoväen huoltotehtävissä, vanginvartijoina, suruviestien viejinä ja sankarihautajaisten järjestelijöinä. Sotilaspoikien tekemä työ vapautti suuren määrän asekelppoisia miehiä sotilaspalvelukseen ja he olivatkin melkein varsinaisessa palveluksessa saaden sotilaspäivärahaa ja muonatupakoita (Näre 2008b.)

8-16-vuotiaat tytöt puolestaan saattoivat osallistua Lotta Svärd-järjestön vuonna 1931 käynnistyneeseen pikkulottatoimintaan. Toiminnan tarkoituksena oli kas-

vattaa jäseniä varsinaiseen lottatyöhön eli tukea miesten valmentautumista maanpuolustukseen. Tytöille opetettiin terveydenhoitoa, ruuanvalmistusta, käsityötä ja askartelua. He huolehtivat suojeluskuntapoikien varusteista ja keräsivät rahaa erilaisilla tempauksilla suojeluspoikatoimintaa varten. Isänmaallisuus, siiveellisyys ja terveet elämäntavat olivat kasvatuksen tavoitteita. Pikkulotan hyveitä olivat luonteenlujuus, järjestelmällisyys, rohkeus, ahkeruus, raittius, hyvät tavat ja siisteys. Sodan aikana pikkulotille avautui tärkeitä työtehtäviä kotirintamalla, joihin motivoi mahdollisuus tuntea olevansa osa sotaa käyvää kansakuntaa. He saattoivat leipoa leipää rintamalle, kutoa vaatteita sotilaille, askarrella hautaissepeleitä ja olla muodostamassa kunniakujaa sankarihautajaisissa. Sosiaalista vastuuntuntoa opetettiin auttamalla köyhiä, vanhuksia, sankarivainajien omaisia, invalideja, sotaorpoja ja evakoita. Vuonna 1943 pikkulotta-nimike vaihtui lottatyttöksi mm. vastaamaan paremmin tyttöjen ikää. Lottatyöt haaveilivat pääsystä lotaksi rintamalle, vaikka lottajärjestö pyrki esittämään myös kotirintamallien työn ihanteellisessa valossa. Rintamalle pääsyn ikäraja oli 20 vuotta, joka sodan lopussa alennettiin 16 ikävuoteen. Monet niistä, jotka eivät päässeet rintamatehtäviin, joutuivat elämäänsä syyllisyydentunteen kanssa, koska he kokivat päässeensä helpommalla kotirintamalla. (Kirves 2008.)

Nuorten panos kotirintaman työvoimana oli suuri. Nuorilla oli sodan alusta lähtien mahdollisuus osallistua työtyttöinä ja työpoikina työpalveluun. He tekivät puutarha-, uitto-, metsä- ja maataloustöitä, hoitivat karjaa, koteja ja lapsia ympäri Suomea. Talkoot olivat yksi keskeinen työmuoto, joiden kautta pyrittiin saamaan lapset ja nuoret mukaan auttamaan sodasta kärsineitä ja tasaamaan sodan kuormaa. Hallitus päätti vuonna 1941 ”maan nuorison järjestämisestä iskujoukoiksi” nuorisojärjestöjen tuella. Iskujoukkojen tuli tehostaa alle 18-vuotiaiden työpanosta, parantaa heidän mielialaansa ja valmiuksiaan auttaa katastrofeissa ja saada nuoret talkoisiin maataloustöihin. Nuorisojärjestöt kuitenkin vierastivat Iskujoukkojen nimeä liian poliittisena, jonka vuoksi liikkeen nimeksi tuli Nuorten Talkoot – Talk Ungdomar. Nuorten sodan aikana järjestämien talkoiden tuottamaksi arvoksi arvioitiin miljardin markan suuruiseksi. Vuonna 1942 laajennettiin myös yleinen työvelvollisuus koskemaan kaikkia 15–65-vuotiaita. Työvelvollisuus osaltaan auttoi nuoria ymmärtämään vähäosaisia ja yhdessä tekeminen loi tulevaisuudentoivoa ja kevensi mieltä. (Ks. Kirves & Näre 2008.) Kirveksen ja Näre (2008) mukaan sota-aika loi puitteet protestanttisen työmoraalin syvenemiselle entisestään, joka ilmeni muun muassa nuorten talkotoiminnan piilo-opetus suunnitelmassa. Nuorille jaettiin palkintoja suoritusten perusteella, heitä kannustettiin vastuuntuntoon, kurinalaisuuteen ja yhä parempiin suorituksiin.

Nuorilla oli myös merkittävä vastuu maanpuolustuksessa. Asevelvollisuus laajennettiin vuonna 1944 koskemaan myös 16–18-vuotiaita. Suomen ilmatorjunnassa palveli keväällä 1944 noin 1600 sotilaspoikaa. Helsingissä jatkosodan aikana oli ilmatorjunnassa noin 400 sotilaspoikaa ja myös tyttöjä. Useat lukiolaispojat osallistuivat pääkaupungin suurpommitusten torjuntaan ja olivat pelastamassa sitä tuholta. (Ks. Näre 2008b.) Tytöt pääsivät lähikosketukseen sodan uhrin kanssa toimiessaan Suomen Punaisen Ristin kouluttamina apusisarina sotasairaaloissa, siirtoväen keskuudessa, inkeriläisten väestönsiirtoleireillä, Itä-Karjalan synnytyssairaaloissa ja neuvoloissa. Jatkosodan aikana apusisarina toimi 3553 tyttöä ja naista. (ks. Kirves & Näre 2008.) Sodan lopussa lottatyöt toimivat rintamalla psyykkisesti ja fyysisesti vaativissa ja vaarallisissa tehtävissä. He mm. veivät juoksuhaudoissa oleville sotilaille ruokaa ja huolsivat sotilaiden verisiä vaatteita, toimivat lähetteinä ja puhelinkeskuksina sekä päivystivät ilmatorjuntatorneissa (Kirves 2008.)

Kaiken kaikkiaan nuorten suuri vastuu sodan aikana oli ristiriidassa heidän asemaansa nähden, kun he saivat täysi-ikäisyyden 21-vuotiaina ja äänioikeuden vasta 24-vuotiaina. Näre (2008a, 10) huomauttaa, että nuoret joutuivat ottamaan vastuuta ja velvollisuuksia aikuisten tavoin, mutta vailla niitä oikeuksia, joita aikuisille kuului. Nuoret suorittivat myös sellaisia tehtäviä, joista aikuiset välttelivät ja joutuivat patistamaan heitä velvollisuuksiensa suorittamiseen (Näre 2008b). Voidaan olettaa, että nuoret joutuivat omaksumaan heille tarjotun identiteettimallin voimatta kyseenalaistaa sitä (Marcia ym. 1993). Myöhemmin tämä kyseenalaistamattomuus ilmeni syllisyudentunteina ja velvollisuuden siivittämänä äärimmäisenä työteliäisyytenä, jopa työnarkomaniana (vrt. Kirves ym. 2008). Sodanaikaisia pikkupoikia tutkinut Kujala (2003) on päätenyt samansuuntaiseen tulkintaan.

4.3 Nuorten kokema identiteettiuhka sodan jälkeen

Identiteetti tarkoittaa minuuden tunnetta eli yksilön kokemusta omasta ajallisesta ja paikallisesta jatkuvuudesta. Tällöin hän kokee olevansa sama ihminen eri aikoina ja eri olosuhteissa. (Erikson 1968.) Breakwellin (1986) mukaan minuuden kokemusta ohjaavat jatkuvuuden (*continuity*) lisäksi näkyvyyden (*distinctiveness*), ja itsearvostuksen (*self-esteem*) periaatteet. Näkyvyys tarkoittaa yksilön ainutlaatuisuutta ja erottautumista muista ihmisistä. Itsearvostus puolestaan viittaa yksilön tunteeseen oman persoonan arvosta ja sosiaalisesta arvostuksesta. Pyrimme vastaanottamaan, muokkaamaan ja arvioimaan muilta ihmisiltä saatua palautetta niin, että kokemuksemme omasta jatkuvuudesta, näkyvyydestä ja

itsearvostuksesta säilyisivät. Jos emme pysty siihen, koemme identiteettiimme kohdistuvaa uhkaa. (Breakwell 1986.) Kiinnostava kysymys tämän tutkimuksen kannalta on, millaista identiteettinsä kohdistuvaa uhkaa sotiemme veteraanit ovat kokeneet ja miten he ovat sitä käsitelleet.

Identiteetin keskeisiä sisältöjä on oma elämänhistoria ja arvot. Elämänhistoria on yhteydessä ihmisten yhteiseen historiaan, jolloin historian tietyt ajanjaksot ja tapahtumat ovat merkittäviä identiteetin muokkaajia. Ne koetaan tihentyneenä aikana ja siten ne voivat toimia identiteetin ainutlaatuisuuden ja itsearvostuksen keskeisinä lähteinä. (Breakwell 1986.) Sodan merkitys on ihmisille erilainen hänen identiteettikehityksen vaiheesta riippuen. Sosiologi Karl Mannheim (1952) näkee sukupolven koostuvan tiettyyn ikäryhmään kuuluvista ihmisistä, jotka nuoruusvuosina käyvät läpi samoja merkitykselliseksi koettuja tapahtumia. Kirves ym. (2008) toteavat Mannheimiin viitaten, että yhdessä jaettu erityinen avainkokemus luo siteen samaan ikäryhmään kuuluvien kesken. Kaikista vaikuttavimpia ovat 16–18 –ikävuosiin sijoittuvat avainkokemukset, jolloin nuori on herkimmillään. Suomalaisista talvi- ja jatkosodan aikana 16–18 -vuotiaita olivat 1921–1928 syntyneet, joiden voi olettaa omaksuneen sota-ajan arvot ja ihanteet osaksi identiteettiään. Isänmaallisuus ja työn arvostus olivat ajan keskeisiä arvoja. Muita sodanaikaisia arvoja olivat mm. oikeudenmukaisuus, yhteisöllisyys, velvollisuudentunto ja kunnia (Taloustutkimus 2006). Sen sijaan sodan loppuessa 16–18-vuotiaita olleet ovat joutuneet kohtaamaan lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa sisäistämänsä isänmaallisen arvomaailman kieltämisen ja mitätöinnin. Konkreettisenä esimerkkinä ovat suojeluskunta- ja lottajärjestöjen kieltäminen rauhansopimuksen mukaan fasistisina järjestöinä, mikä johti pelon, vihan ja hämmennyksen tunteisiin. Myös ulkoiset tunnusmerkit, kuten lottapuvut, piti hävittää. (Kirves 2008.)

Kirves ym. (2008) siteeraavat Matti Virtasta (2002), jonka mukaan ristiriidassa oleva avainkokemus siihenastisen minän kanssa ilmenee voimakkaina ahdistumisen ja hajoamisen tuntemuksina. Arvot, symbolit ja käyttäytymistavat, jotka nuori on sisäistänyt, murenevat ja hän jää henkisesti tyhjän päälle. Breakwell (1986) puhuu identiteetin hajoamisesta, joka voi ilmetä psyykkisenä oirehdintana ja apaattisuutena, arvojen ja sosiaalisten normien torjumisena ja kyynistymisenä. Henkilö voi jopa unohtaa oman aikaisemman identiteetin unohtamisena jopa niin, ettei pysty muistamaan siihen liittyviä asioita. Hän voi myös eristäytyä tai äärimmäisessä tilanteessa tehdä itsemurhan. Kirves ym.(2008) tulkitsevat, että myös 1920-luvun loppupuolella syntynyt sukupolvi on ollut haavoittuvainen ollessaan avainkokemuksiensa jatkosodan aikana. He hakivat osallisuuden kokemusta osallistumalla vapaaehtoisesti maanpuolustustyöhön, kuitenkin saamat-

ta siitä asiaankuuluvaa kunniaa. Kun sota-ajan lapset olivat ideologisesti petetty sukupolvi, sota-ajan nuoret olivat myös yhteiskunnallisesti petetty sukupolvi. Heidän työnsä mitätöitiin vaikenemalla tai halventamalla, jolloin he ovat joutuneet jopa kärsimään häpeää vapaaehtoisen työnsä takia. (Kirves ym. 2008.)

5. VETERAANIEN ARVOSTUS SODAN JÄLKEEN

5.1 Vaikenemisen ilmapiiri

Sodan muistelulla on monta tehtävää. Sodan kokeneet työstävät muistojaan rakentaakseen itselleen mielekästä elämänhistoriaa, jolloin kysymys voi olla traumaattisten kokemusten käsittelystä. Sotaa muistellaan halusta rakentaa sukupolvien välistä jatkuvuutta kokemustietoa siirtämällä. Sodan muistelulla rakennetaan myös yhteistä identiteettiä (Asphant ym. 2000, Kinnusen 2006 mukaan.) Yhteisellä muistelulla on keskeinen osa identiteettityössä silloin, kun identiteetti ei perustu nykyiseen ajalliseen tai paikalliseen kontekstiin vaan ulottaa juurensa menneisyyteen, kuten sotiemme veteraanien kohdalla. Muistelu vahvistaa yhteistä identiteettiä totuusdiskurssin kautta, kun muistelijat pyrkivät yhteisymmärrykseen ryhmäänsä koskevasta historiallisesta totuudesta. Yhdessä muistelu antaa muistelijaille jatkuvuuden tunteen heidän identiteetistään ja tukee heidän itsetuntoaan. (Saarenheimo 1997.)

Lukuisissa tutkimuksissa on esitetty, että talvi- ja jatkosodan muistelu Suomessa sodan jälkeisinä vuosikymmeninä on ollut rajoittunutta. Tutkimukset ovat käsitelleet lähinnä ”julkista muistia” eli lehtikirjoituksia ja kirjallisuutta (esim. Tarkka 1966). Sen sijaan kansalaisten ”yksityistä muistia” ja heidän kokemuksiään sodasta on alettu tutkia vasta myöhemmin (esim. Peltonen 1993; Kinnunen & Kivimäki 2006). Julkinen muistelu oli vähäistä 1980-luvulle asti, jolloin sen määrä räjähdysmäisesti kasvoi, kun virallisen Suomen asenne veteraaneja kohtaan muuttui. Poikkeuksena oli vuonna 1957 perustettu *Kansa taisteli* -lehti, joka tarjosi areenan veteraanien muistelulle vuoteen 1986 saakka. Lehti määritteli tehtäväkseen koota ja julkaista tosipohjaisia kuvauksia sodasta tuleville sukupolville. (Sulamaa 2006.)

Kirveksen ym. (2008) mukaan sodan jälkeiseen Suomeen kehittyi vaikenemisen ilmapiiri poliittisesti arkaluontoisen ilmapiirin myötä. Yksi selitys sille oli Neuvostoliiton valvontakomission läsnäolo sodanjälkeisinä vuosina, joka loi pelkoa kansalaisten keskuuteen. Erityisesti entiset suojeluskuntalaiset ja lotat pelkäsivät ääriivasemmiston vihamielisyyttä ja ilmiantoja; pelättiin leimautumista sotaintolijaksi tai Suur-Suomi – aatteen kannattajaksi (Näre 2008). Silloista vaikenemisen ilmapiiriä kuvaa näkemys, jonka mukaan lakkautettuja järjestöjä ei lehdistössä mainittu nimeltä, vaan niihin viitattiin puhumalla vapaaehtoisesta maanpuolustustyötä (Sotaveteraanien paluu 2005). Järjestöjen jäähyväistilaisuuksia leimasi

arvokkuus ja juhlallisuus, joissa kehoitettiin jäseniä välittämään tuleville sukupolville tietoa ”näistä vuosista jotka kansamme on saanut elää”(Peltonen 1993, 382). Peltosen (1993) tulkinnan mukaan lakkautettuihin järjestöihin samastuneet kokivat jo heti lakkauttamisen jälkeen, ettei heidän kunnias historian voi välittyä muulla tavoin kuin suullisena perimätietona perheiden ja sukujen keskuudessa. Kirveksen ym. (2008) mukaan sodasta puhuttiin etupäässä aseveli-illoissa, kun taas naiset ja lapset yleensä vaikenivat kokemuksistaan. Puhumisen sijasta ihmisiä kannustettiin tekoihin eli jälleenrakennukseen.

Vaikenemisen ilmapiiriä edisti myös se, ettei järjestäytyntä veteraanitoimintaa ollut, lukuun ottamatta Sotainvalidien Veljesliiton toimintaa. Sen sijaan muut veteraanijärjestöt, Rintamamiesten liitto ja talvisodan jälkeen perustettu Suomen Aseveljien liitto lakkautettiin poliittista ja sotilaallisista syistä välirauhansopimuksen vastaisina, jolloin myös kyseenalaistettiin liiton välittämä arvomaailma. (Sulamaa 2006, Sotaveteraanien paluu 2005). Myös sotaväsymys ja halu elää muutakin elämää edistivät sodasta vaikenemistä. Iältään nuorilla sotaveteraaneilla oli kiire niihin elämäntehtäviin, jotka olivat jääneet kesken tai aloittamatta sodan vuoksi, kuten koulutuksen ja ammatin hankkiminen, perheen perustaminen tai tilan hoitaminen. (Sulamaa 2006.)

Sodanjälkeisiä tunteja on tutkittu lähinnä retrospektiivisesti aikalaisdokumenttien valossa, jolloin ei ole tarkkaa tietoa kuinka vahvasti ”hävityn sodan ajatuskaava” (Siirala & Kulonen 1991) hallitsi tuolloin yksityisten kansalaisten ajattelua. Timo Vihavaista (1993) tulkiten sodan jälkeinen varovaisuus ja siihen liittyvä vaikeneminen oli pakon sanelemaa ja kansalaiset ymmärsivät elävänsä valheellisessa ilmapiirissä, kun taas sotasukupolven kuuluvan psykiatri Martti Siiralan (1991) näkemyksen mukaan suomalaisten tietoisuus hämärtyi heti sodan jälkeen. Veteraaniliikkeen historiaa tutkineen Kaarle Sulamaan (2006) mukaan keskustelun vähäisyys sodan jälkeen johtui poliittisen varovaisuuden lisäksi myös halusta unohtaa hävitty sota, välttää riitelyä ja säilyttää veteraanien rivit yhtenäisinä. Toisaalta vaikeneminen ei ole ollut täydellistä, vaan veteraanit muistelivat yhteistä menneisyyttä suullisesti epävirallisissa piireissä, kuten joukko-osastotapaamisissa. Kuvaavaa ajalle on, ettei näistä muisteluista ole jäänyt dokumentteja.

Veteraanien järjestäytyminen alkoi vuonna 1957, jolloin perustettiin Rintamamiesten asuntoliitto. Varsinainen toiminnan esiin murtautuminen tapahtui vuonna 1964, jolloin perustettiin Suomen Sotaveteraaniliitto ja Rintamamiesveteraanien Asunto- ja Tukiliitto, joihin liittyi nopeasti jopa kymmeniätuhansia veteraaneja. (Sulamaa 2006.) Suomen Sotaveteraaniliittoa perustettaessa varottiin tarkoin synnyttämästä ajatusta Suomen Aseveljien liiton seuraajasta. Liiton tarkoituk-

seksi määriteltiin sosiaalisen huollon aikaansaaminen veteraaneille ja heidän omaisilleen, sekä heidän etujensa valvominen veteraanien yhteenkuuluvaisuuden ja yhteisvastuun ylläpitämisen ohella. (Veteraanien paluu 2005).

5.2 Hyökkäys veteraaneja kohtaan 1960–1970-luvuilla

Sotiemme veteraanien arvostus on kiistanalainen asia. Kun puhutaan veteraaneista, on tärkeää huomioida, että suuri osa sodan aikaisesta väestöstä kuului veteraaneihin, joita oli puoli miljoonaa. Veteraaniliikkeellä on ollut huomattava poliittinen painoarvo, kun eduskuntaan valittiin peräti 43 Suomen Sotaveteraaniliiton jäsentä vuonna 1970 (Sulamaa 2007). Kuitenkin järjestäytyneiden veteraanien keskuudessa yleinen asenne on ollut 1980-luvulle saakka se, että heiltä on ”ikään kuin viety sananvapaus, ellei peräti olemassaolon oikeus” (Sulamaa 2006, 305). Tämä ilmenee esimerkiksi lukuisissa sotaveteraanipiirien historiikkeissa, joissa on laajalti kuvattu sotaveteraanien katkeroituneisuuden tunteja (ks. emt). Myös vuonna 1973 kerätystä Korusuperinne-aineistossa veteraanit tilittivät katkeruuttaan nuorison ymmärtämättömyyden vuoksi (Kivimäki 2006).

Hyökkäys sotaveteraaneja kohtaan paikantuu 1960-lukuun, joka samalla oli veteraanitoiminnan järjestäytymisen aikaa. Se ilmeni ääriivasemmiston eli ns. taistolaisten ja radikalisoituneen uuden sukupolven esittämänä kritiikkinä. 1960–1970-lukujen nuoriso, eli veteraanien lapset, kyseenalaisti Suomen sotien oikeutuksen ja siihen liittyvän isänmaallisuuden ja uskonnollisuuden (Tuominen 1991). Kivimäen (2007, 243) mukaan veteraanien kotien ilmapiirille oli tunnusomaista ”kapseloitunut kivulias ja käsittelemätön kokemus”, joka verhoutui puhumattomuuteen ja jonka myös lapset tiedostivat. Sotakokemusten ja vaikeiden asioiden käsittelemiseen ei ollut keinoja tai aikaa, kun tärkeintä oli eteenpäin pyrkiminen työtä tehden, eikä sodan kouluma tiukka tunnekuri myöskään sitä edistänyt. Monissa kodeissa sodan käsittelemätön tunneperintö ilmeni vain välillisesti: painostavana ilmapiirinä, isän painajaisunissa tai miesten tarinoissa heidän ryypätessä. Kivimäki puhuu sodan rampauttamasta vanhemmuudesta, jota osa veteraanien lapsista on joutunut kärsimään ja työstämään myöhemmin elämässään. Rampautunut vanhemmuus ilmeni vanhempien reaktioiden ja käyttäytymisen ennalta-arvaamattomuutena, etenkin veteraani-isien tunneviileytenä ja etäisyytenä sekä alkoholismina. Toisaalta myös isien sankaruus sotilaina ja jälleerakentajana saattoi olla liian vaativa esikuva. (Kivimäki 2007.)

Tuominen (1991) mukaan 1960-luvun nuorisokapina veteraanisukupolvea kohtaan selittyy osittain sillä, että vanhempien joutumista uhrin asemaan ei haluttu toistaa. Uusi sukupolvi eli myös keskellä maailmanlaajuista, poliittista, kulttuuris-

ta ja teknologista murrosta, jota varjosti ydinsodan uhka. Nuorison protestointi oli myös osa maailmanlaajuista rauhanaatteen nousua, joka kyseenalaisti sotien mielekkyyden konfliktinratkaisukeinona. Isänmaallisuus nähtiin voimakkaan kansainvälistymisen valossa aikansa eläneenä patriotismina. Abstraktin pasifismin - eli tappamisen tuomitsemisen asiayhteyksistä riippumatta – omaksumista edisti osaltaan television tulo, joka toi konkreettisesti uutiskuvina esiin sodan mielettömyyden (vrt. Jokinen 1997). Jokinen (1997) puolestaan tuo esiin sen, kuinka 1960-luvun sukupolvikonflikti on kansainvälinen ilmiö. Suomalaisella konfliktilla on erityisesti yhtymäkohtia myös sodan hävinneen Saksan tilanteeseen: kummassakaan maassa vanhempien motiivit eivät herättäneet heidän lapsissaan vastakaikua tai ymmärtämystä.

Nuorison kriittisen asenteen voidaan tulkita myös heijastaneen yleistä Neuvostoliiton myötäilyä eli suomettumista, joka alkoi presidentti Kekkonen aikakaudella (ks. Vihavainen 1991). Nuoriso sai julkisesti tukea presidentiltä, kun tämä kyseenalaisti sotien ihannonnin Teinilehdelle vuonna 1964 kirjoittamassaan rauhantervehdyksessä. Samalla hän sivuutti veteraanien psyykkiset tarpeet, mikä johti heidän kokemustensa arvokielteeseen ja sotatraumojen syvenemiseen (Tuominen 1991.) Tiedotusvälineiden liukuminen äärivasemmiston ja radikaalin sukupolven käsiin teki asiallisen keskustelun sodista entistä vaikeammaksi. Tätä ajalta on peräisin veteraanien mieliin painunut ja paljon siteerattu lausahdus: ”Mitäs sinne menitte?” kun he pyrkivät ajamaan varhaiseläkkeitään ja muita sosiaalisia etujaan (Sulamaa 2006.)

Vaikka veteraanien päällimmäinen reaktio suunnattuun kritiikkiin oli loukkaantuminen ja vaikeneminen, taustalla näyttää säilyneen vahva usko oman uhrin arvoon ja sodan oikeutukseen. Merkinä itsearvostuksen puolustamisesta voidaan pitää ns. kirjasotia, joita sodan oikeutuksen kyseenalaistavat teokset, kuten Linnan *Tuntematon sotilas* ja Paavolaisen *Synkkä yksinpuhelu* synnyttivät (Jokinen 1993). Erityisen kiinnostava tässä suhteessa oli Paavo Rintalan vuonna 1963 ilmestynyt *Sissiluutnantti*, jossa lotat esitettiin seksuaalisina ja epäsiveellisinä olentoina. ”Lotat kokivat, että heidän työnsä häväistiin ja mitätöitiin, kun kuvauksen kohteeksi nostettiin lottaihanteet loannut nainen, joka oli hakeutunut rintamalle miesten imussa” (Kinnunen 2006, 320). Kuvaavaa kirjan herättämille reaktiolle on, että 38 kenraalia toimitti kustantajalle julkilausuman, jossa paheksuttiin kirjan julkaisemista (Peltonen 1997).

Lottien vahvaa sosiaalista identiteettiä kuvaa se, että he tunsivat yhteisöllistä häpeää, kun yksi heistä kuvattiin siveettömäksi. Vastaiskuna voidaan pitää entisten lottien kirjoittamia romaaneja, kuten Aune Hämäläisen (1965) *Kenttäsaarialan lotat*, jota arvioitiin mm. seuraavasti: ”Hän on ollut itse mukana ja elänyt täy-

desti sodan. Tämä ei ole kuultua, vaan elettyä todellisuutta. Lottien epäitsekäs työ saa kunnian” (ref. Kinnunen 2006, 322). Rintalan teosta vastaan suunnattujen reaktioiden voimakkuus kertoo osaltaan lottien sisäistyneestä arvomaailmasta, joka oli säilynyt vuosikymmeniä Lotta Svärd-järjestön lakkautumisen jälkeen. Toisaalta aikalaiskeskusteluja tutkineen Pekka Tarkan (1966) mukaan voimakkait reaktiot kertovat veteraanipolven pyrkimyksestä pyhittää sotaan liittämänsä arvot: yhteiskunnan säilyttämisen, maanpuolustusvelvollisuuden ja vapaaehtoisuuden uhrimielen.

Virallisen ”totuuden” mukaan Suomi oli hävinnyt sodan ja hyvien naapurisuhteiden vuoksi myös veteraaneja kehoitettiin pitämään matalaa profiilia. Veteraanit jäivät odottamaan tulevia aikoja ja vaalimaan totuutta, joka silloin tulisi ilmi (Sulamaa 2006, ks. myös Peltonen 1993). He jälleenrakensivat maata ja samalla tiesivät, että Suomi oli käynyt oikeutettua puolustussotaa. Kun miesveteraanien vaikeneminen alkoi väistyä 1980-luvulle tultaessa, naisveteraanit vaikenivat edelleen. Lottien vaikenemista selitti myös pelko: eivät halunneet tai uskaltaneet kertoa aina edes lapsilleen, mitä he olivat tehneet sodan aikana. (Honkasalo 2007.) Lotat ovat korostaneet heidän historiaansa liittyvää vaikenemista: heitä häpäistiin tai heistä vaiettiin tai he itse vaikenivat vihamielisen suhtautumisen vuoksi. Lotista 1960-luvulla julkaistut arvostavat esitykset jäivät marginaaliin tiedotusvälineiden vasemmistolaisessa ilmapiirissä, jossa oikeistolaista Lotta Svärd-järjestöä pidettiin puolifasistisena järjestönä. (Kinnunen 2006).

5.3 Arvostuksen muutos 1980-luvulta alkaen

1980-luvulle tultaessa veteraanien arvostus oli selvästi kohonnut suomalaisessa yhteiskunnassa, josta osoituksena oli rintamaveteraanien eläke- ja kuntoutusasioiden hoitaminen. Veteraanit kuitenkin kaipasivat valtiovallan julkista tunnustusta elämäntyölleen. Selkeä ja näkyvä muutos valtiovallan suhtautumisessa veteraaneihin tapahtui 1980-luvun jälkipuoliskolla Neuvostoliiton sisäisen hajoamisen myötä. Vuonna 1986 Silloinen pääministeri Kalevi Sorsa otti esiin sotaveteraanien asunto-asiat uudenvuoden puheessaan, tuoden esiin myös heidän koko elämäntyönsä arvostamisen tärkeyden. (Honkasalo 2007.)

Ulkonaisia merkkejä veteraanien tunnustamisesta olivat puolustusvoimien Tammenlehvä- kunniamerkin myöntäminen veteraaneille vuonna 1986 ja Kansallisen veteraanipäivän viettäminen vuodesta 1987 lähtien. Ensimmäinen veteraanipäivän pääjuhla ja muut tilaisuudet saivat laajaa ja myönteistä julkisuutta. Maaherrat järjestivät vastaanottoja veteraanikutsuvieraille, kunnat järjestivät tapaamisia ja kahvitilaisuuksia ja veteraanit kävivät kouluissa kertomassa sodan-

aikaisista kokemuksistaan. (Honkasalo 2007.) Saadut tunnustukset ja sosiaaliset etuudet nostivat veteraanien itsekunnioitusta, koska ne tulkittiin yhteiskunnan antamaksi tunnustukseksi (Sulamaa 2006). Vuonna 1988 Neuvostoliitto tunnusti aloittaneensa talvisodan. Vuoden 1989 talvisodan 50-vuotispäivän juhlinnassa korostuikin ”uusi” tulkinta talvisodasta ja veteraanien kunnianpalautus sotasankareiksi. (Peltonen 1997.)

Honkasalon (2007) mukaan 1990-luvulle tultaessa veteraanien arvostus vahvistui 1990-luvulla entisestään, kun Baltian maiden itsenäistyminen konkretisoi Suomen vaihtoehtoisen todellisuuden ilman sodankäyntiä. Myös nuoriso oli kiinnostunut isovanhempiensa kokemista sodista ja ”silmit aukenivat niiltäkin suurten ikäluokkien ihmisiltä, jotka olivat mielestään saaneet heti sodan jälkeen kylästäymiseen saakka kuulla vanhempien sotajuttuja” (Honkasalo 2007, 133). 1990-luvulla veteraanien julkisessa arvostuksessa tapahtui suuri muutos, kun häviäjistä tuli voittajia. Kun aiemmin vain osa veteraaneista oli laittanut ”prenikat rintaan häpeilemättä”, nyt kaikki veteraanit uskalsivat sen tehdä (emt. 132).

1980-luvun lopulla tapahtui myös käänne lottien arvostuksessa. Lottien tekemä ahkera työ ja nuhteeton elämä nousivat keskustelussa hallitsevaan asemaan (Kinnunen 2006). Vaikka vuonna 1921 perustettu Lotta Svärd-järjestö edusti alun perin valkoista Suomea, lotat eivät olleet nähneet järjestöään poliittisena vaan isänmaallisena järjestönä, jolloin sen tuomitseminen fasistiseksi vuosikymmenien ajan loukkasi heitä syvästi. Peltosen (1993) tutkimuksessa yksi muistelijä 1980-luvulla kirjoitti Lotta-järjestön luonteesta: ”Sitä en allekirjoita, että me lotat olisimme jotain fascismimielisiä hitleriläisiä” (s. 381). Peltosen (1003) havaintojen mukaan 1990-luvulla lotat alkoivat kokoontua tilaisuuksiin, joissa oli ”maalalaisuuden” vuosien päättymisjuhlan luonnetta. Kokoontumiset tarjosivat areenan lottien identiteetin itsemäärittelylle vaikenemisen vuosikymmenien jälkeen.

Valtiovalta tunnusti lottien tekemän työn arvon virallisesti vuonna 1991 järjestön perustamisen 70-vuotisjuhlassa. 10 vuotta myöhemmin puolustusvoimien komentaja Gustav Hägglundin antama päiväkäsky kiteytti lottien arvostuksessa ja identiteetin tulkinnassa tapahtuneen perusteellisen muutoksen: ”Lottien toiminta Suomen talvi- ja jatkosodassa on sankaritaru vailla vertaa ...Lotat eivät koskaan säästelleet itseään antaessaan panoksensa isänmaan hyväksi, eivätkä he tunteet sanaa mahdoton... Lottien antaumuksellinen toiminta, heidän osoittamansa usko ja tahdonvoima kannustivat osaltaan veteraanejamme urotekoihin, joiden ansiosta me saamme nyt elää vapaassa isänmaassa, toteuttaa omia arvojamme ja nauttia hyvinvoinnin hedelmistä” (ref. Kinnunen 2006, 324). Lottien itseymmärrys isänmaallisuudesta identiteettinsä perustana sai näin julkisen vah-

vistuksen. Vuonna 2005 ilmestyi Lotta Svärd -säätiön rahoittama lotista kertova elokuva *Lupaus*, jonka tavoitteena oli kuvata heidän isänmaan hyväksi tekemää uhrautuvaa työtä. Elokuva oli lotille tärkeä, koska se sinetöi vaikenemisen ajan päättymisen. *Lupauksen* lottakuvaa arvioitiin toisaalta idealisoiduksi, toisaalta realistiseksi tuodessaan esiin lotat rohkeina, kunniallisina ja lujatahtoisina, mutta samalla naisellisen herkkinä ja seksuaalisesti pidättyväisinä hahmoina. (Kinnunen 2006.)

6. IDENTITEETTIUHAN KÄSITTELY

6.1 Yhteenvedoa veteraanien identiteettiuhasta

Edellä on kuvattu veteraanien identiteettiin kohdistunutta identiteettiuhkaa, joka on saanut sodanjälkeisessä Suomessa monenlaisia muotoja. Niin veteraanien identiteetin kokemus oman minuuden jatkuvuudesta, heidän näkyvyytensä ainutlaatuisina yksilöinä veteraaniudesta huolimatta ja ennen kaikkea itsearvostus ovat olleet uhattuina.

Sodanjälkeistä aikaa leimasi pitkään vaikenemisen ilmapiiri, joka ilmenee puhumattomuutena perheissä, järjestötoiminnan puuttumisena ja poliittisena itsesensuurina. Kaarle Sulamaa (2006) siteeraa osuvasti artikkelissaan veteraani Niilo Päätaloa, joka on todennut: ”Suurin onnettomuus ihmiselle on, että hänet pakotetaan vaikenemaan.” Vaikka Suomessa ei ole missään vaiheessa rajoitettu sananvapautta, lukuisat dokumentit kertovat veteraanien kokemasta vaikenemisen pakosta. Vaikenemisen ilmapiiri on merkinnyt sitä, että veteraanit eivät ole voineet sodanjälkeisinä vuosina avoimesti muistella menneisyyttään ja siten ylläpitää veteraani-identiteettiään ja ennen kaikkea ilmaista siihen liittyviä arvoja.

Veteraani-identiteettiin on kohdistunut myös voimakasta arvonkieltämistä, jota on kokenut ennen kaikkea veteraanisukupolven isänmaallisin osa. Arvon kieltäminen on ilmennyt heille tärkeiden järjestöjen lakkauttamisena sodan jälkeen, nuoremman sukupolven irtisanoutumisena sotaan liitetyistä arvoista 1960- ja 1970-luvulla ja virallisen tunnustuksen puuttumisena veteraanien työlle 1980-luvulle asti. 1960-luvun sukupolvikonflikti kyseenalaisti ennen kaikkea heidän arvomaailmansa (Peltonen 1993).

Sukupolvikonfliktin voimakkuus voi johtua myös veteraanisukupolven vaikenemisestä, jolloin heidän lapsensa eivät olleet kuulleet näkemyksiä sotien oikeutuksesta. Sukupolvet puhuivat toistensa ohi eivätkä ymmärtäneet toisiaan (Tarkka 1966; Peltonen 1997). Tosin esimerkiksi Peltonen (1997) tuo esiin, että osa veteraanien lapsista on saanut kuulla sodista kyllästymiseen asti ja vastareaktiona heidän pasifistinen tai taistolainen ideologiansa entisestään vahvistui. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan voida sivuuttaa vallitsevan yhteiskunnallisen ideologian vaikutusta, joka vaiensi vanhemmat tai teki heidän sanomansa epäuskottavaksi ja jolle myös heidän lapsensa olivat alttiita. Presidentti Kekkonen kaudella virallinen ulkopoliittinen linjaus johti myös historian uudelleenarvioon, jossa Suomen menneisyyttä arvioitiin ja selitettiin Neuvostoliiton näkökulmasta. Kansakunnan ”rähmällään olo” ilmeni sopeutumisenä itsesensuuriin, uskomuksena

sotasyllisyyteen ja kokemuksena hävitystä sodasta. (Vihavainen 1993; ks. myös Siirala & Kulonen 1991.)

On esitetty arvioita, että sotaveteraanien pilkkaaminen olisi ollut lähinnä pienen mutta äänekkään taistolaisryhmän toimintaa, jonka arvostelunkohteena olisi ollut ensisijaisesti sotaa edeltänyt patriotismi eikä veteraanit sinänsä (ks. Jokisipilä 2008). Ideologinen hegemonia ei kuitenkaan tarvitse näkyviä toimijoita, koska yhteiskunnan rakenteet uusintavat sitä (Billig 1990). Moscovicin (1988) mukaan vallitseva ideologia ilmenee sosiaalisina representaatioina, joka tarkoittaa yhteisesti jaettuina ajatuksia, uskomuksia, tietoa ja mielikuvia. Sosiaaliset representaatiot auttavat ymmärtämään sosiaalista maailmaa: luokittelemaan toisia ihmisiä, selittämään ja ymmärtämään heidän käyttäytymistään ja siten objektiivomaan osaksi sosiaalista tilannetta. Representaatiot alun perin konstruoidaan yksilöiden ja ryhmien vuorovaikutuksessa, jonka jälkeen ne voivat esiintyä ja kiertää itsenäisinä objekteina sosiaalisessa todellisuudessa: tiedotusvälineissä, taiteessa, kirjallisuudessa, julkisissa dokumenteissa ja puheissa. (Moscovici 1972; 1988.) Alistettuihin ryhmiin liittyvät sosiaaliset representaatiot ovat usein kielteisiä ja siten valtarakenteita uusintavia (Augoustinos, Walker & Donahue 2006). Vaikka veteraanit olivat Suomessa määrällisesti suuri ryhmä, ne edustivat vallitsevassa Neuvostoliitolle myötämielisessä ilmapiirissä ideologisesti ja myös taloudellisesti alistettua ryhmää, joka ”itseksensä tai pienissä porukoissa nuristen” kärsi sodan aiheuttamista vaivoista, eikä pystynyt täysipainoisesti ajamaan etujaan (ks. Sulamaa 2006, 305).

Sotaveteraaneihin liittyvää sosiaalista representaatiota ei ole Suomessa tutkittu. Aihetta sivuavat tutkimukset kuitenkin viittaavat siihen, että keskeistä 1960-luvulla kehittyneelle negatiiviselle sosiaaliselle representaatiolle on yksioikoinen uskomus veteraanien vapaaehtoisesta osallistumisesta hyökkäyssotaan. Tätä uskomusta kuvaa hyvin usein siteerattu kommentti: ”Mitä menitte sinne?” Vaikka suomalaisten sotilaiden taistelutahtoa motivoi vapaaehtoisen uhrautumisen ideologia, sotaan osallistuminen ei ollut vapaaehtoista (Kivimäki & Tepora 2008). Sosiaaliset representaatiot pyrkivät yksinkertaistamaan monisyisiä ilmiöitä, kuten Suomen ja veteraanien osallisuutta sotiin, helpommin ymmärrettäväksi. Tämän valossa on ymmärrettävää, miksi kamppailu sodan aloitusta koskevasta historiallisesta totuudesta on keskeistä veteraanien itsearvostukselle ja heidän identiteetilleen.

6.2 Veteraanien selviytymiskeinoja

Sen sijaan että yksilö hyväksyisi suoraan hänen identiteettiinsä kohdistuvan kiel-
tämisen, arvonkieltämisen tai vääristelyn, hänellä on myös suojautumis- ja sel-
viytymiskeinoja uhan torjumiseksi ja käsittelemiseksi. Breakwell (1986) jakaa
keinot intrapsyykkisiin, interpersoonallisiin ja ryhmien välisiin keinoihin. Tämän
tutkimuksen kannalta interpersoonalliset eli ihmisten välisiin suhteisiin liittyvät ja
ryhmien väliset suojautumis- selviytymiskeinot ovat ensisijaisesti kiinnostavia
niiden sosiaalisen luonteensa vuoksi. Interpersoonallisia selviytymiskeinoja ovat
sosiaalinen eristäytyminen, jolloin henkilön ei tarvitse kohdata identiteettiinsä
kohdistuvaa torjuntaa, sääliä tai vihaa. Negativismi puolestaan tarkoittaa aset-
tumista konfliktiin identiteetin kyseenalaistajien kanssa ja heidän konfrontointi-
aan. Ohittaminen tarkoittaa siirtymistä pois uhkaavasta asemasta, kun taas mu-
kautuminen tarkoittaa sosiaalisen stereotypian mukaisen käyttäytymisen omak-
sumista ja elämistä stereotypian odotusten mukaan.

Tutkimuksissa löytyy havaintoja niin veteraanien eristäytymisestä kuin negati-
vismistakin. Eristäytymisestä kertoo sotatarinoiden kertomisen tiukka rajoittami-
nen veteraanien piiriin (Nikkanen 2005) ja negativismista puolestaan veteraani-
en nouseminen puolustamaan käsitystään sotien oikeutuksesta ja arvosta 1960-
luvun sukupolvikonfliktissa (Peltonen 1993). Negativismi on voimakas ja tarpeel-
linen suojautumiskeino erityisesti itsearvostuksen ollessa uhattuna, mutta se voi
kääntyä myös ylivoimaisen uhan edessä sisäänpäin itseen kohdistuvaksi negati-
vimiksi, joka ilmenee masokismina, asketismina, uhrautumisena ja itsetuhoi-
sena käyttäytymisenä (ks. Breakwell 1986). Voidaankin kysyä, kuinka paljon so-
dasta palanneiden miesten väkivaltainen käytös ja alkoholismi selittyvät sisään-
päin kääntyneellä negativismilla hävityn sodan ja sen seurausten vuoksi (vrt. Ki-
vimäki 2007). Ohittaminen eli veteraaniudesta luopuminen ei ollut selviytymis-
keinona mahdollinen, mutta sitä sotatoimissa mukana ollut henkilö on voinut
osittain toteuttaa esimerkiksi vetäytymällä veteraanitoiminnasta. Yksilö voi lie-
ventää identiteettiuhkaa myös hankkimalla itselleen muita arvostettuja ryhmäjä-
senyyksiä. Monet veteraaniliikkeen edustajat ovat olleet keskeisiä poliittisia vai-
kuttajia (Sulamaa 2007).

6.3 Järjestäytynyt veteraanitoiminta identiteetin puolusta- jana

Järjestäytynyt ryhmätoiminta on ainoa yhteiskunnan tasolla identiteettiuhkaa tor-
juva strategia. Se hyödyntää monentasoisia keinoja jäsentensä puolustamiseksi.

Näitä ovat erityisesti yhteisen kohtalon jakaminen ja sitä seuraava tiedostaminen jäsenten keskuudessa, yhteisten etujen ajaminen sekä vallitsevaan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja ideologiaan vaikuttaminen painostusryhmien kautta (Breakwell 1986). Esimerkiksi Suomen Sotaveteraaniliiton tavoite ilmaistaan edellä mainitun suuntaisesti. Liiton tehtävänä on valvoa ja parantaa sotaveteraanien yhteiskunnallisia etuja, koota ja tallentaa veteraaniperinnettä, lisätä veteraanien yhteenkuuluvuutta ja ylläpitää isänmaallista henkeä (Suomen Sotaveteraaniliitto).

Veteraanien järjestäytymisen alkuaikoina toiminnassa korostui tietoisuuden kohottaminen: oli tärkeää saada jäsenet uskomaan oikeuteensa olla yhteiskunnan täysvaltaisia jäseniä ja vaatimaan yhteiskunnalta tasa-arvoista kohtelua (Sulamaa 2006, 305). Liiton tarkoituksessa ja toiminnassa painottui alkuaikoina etujen ajaminen, mutta liiton säännöt kuitenkin kielsivät puoluepoliittisen toiminnan (Sotaveteraanien paluu 2005). Kunnallisella tasolla jäsenyhdistykset ovat harjoittaneet paikallista edunvalvontaa. Viime aikoina veteraaniyhdistykset ovat pyrkineet vaikuttamaan erityisesti kotona asumisen turvaamiseen, tehden yhteistyötä viranomaisten kanssa ja osallistumalla vanhusneuvostojen ja veteraanitoimikuntien toimintaan (Karukangas & Mustonen 2003).

Breakwellin (1986) mukaan keskeistä on pyrkimys vaikuttamaan identiteettiin liittyvää kielteiseen sosiaaliseen representaatioon. Tämä voi tapahtua uudelleen arvottamalla myönteisesti kielteisinä pidettyjä ryhmäjäseneden piirteitä, pyrkimällä muuttamaan siihen liittyviä mielikuvia, arkiteorioita ja uskomuksia. 1980-luvulla alkanut avautumisen kausi on mahdollistanut veteraaniuden sosiaalisen representaation muuttumisen myönteiseksi. Moscovicin (1976) mukaan vähemmistöllä on mahdollisuus saavuttaa vaikutusvaltaa, jos he esittävät näkemyksensä vakaasti ja yksimielisesti. Kuitenkin menestys riippuu siitä, pystyykö vähemmistö luomaan sellaisen sosiaalisen konfliktin, jossa heidän esittämänsä ratkaisu voi olla jonkinlainen vaihtoehto (Breakwell 1986, 142). 1990-luvulla tapahtunut Baltian maiden itsenäistyminen tarjosi veteraaniliikkeelle tällaisen mahdollisuuden, kun se osoitti konkreettisesti, millainen olisi ollut Suomen kohtalo ilman puolustautumista. Sosiaalisessa representaatioissa tapahtui muutos häviäjistä voittajiksi (vrt. Honkasalo 2007.) Veteraaniliikkeen onnistumisesta tässä suhteessa kertoo osaltaan se, että nykyiset suomalaiset arvostavat veteraaneja ja jakavat laajalti suomalaisen sotaveteraanipolven arvot, erityisesti velvollisuudentunnon, ahkeruuden, kansallisen itsenäisyyden ja suomalaisuuden (Taloustutkimus 2008). Ahosen (1998) tutkimuksen mukaan 1980-luvulla syntynyt ikäpolvi on perillä isovanhempiensa sodan aikaisista selviytymiskertomuksista ja pitää Suomea sotien voittajana.

6.4. Muistelu identiteettityönä

Suullisen ja kirjallisen muistelun määrä on kasvanut voimakkaasti veteraanien keskuudessa 1980-luvulta alkaen. Muistelulla onkin tärkeä tehtävä veteraanidentiteetin luomisessa ja uusintamisessa: yhteinen muistitieto lujittaa veteraanien yhteenkuuluvuuden ja veljeyden tunnetta. (Sulamaa 2006.) Veteraanikuntoutusta tutkineen Katja Nikkasen (2005) mukaan yhteisellä muistelulla on myös tärkeä terapeuttinen merkitys. Onnistuneen muistelun edellytyksenä on yhteinen kokemushistoria, joka antaa viitekehyksen yksittäisen veteraanin muistoille. Muistelu antaa mahdollisuuden menneisyyden uudelleen elämiseen yhdessä ja parhaimmillaan tunteen oman elämän arvosta ja merkityksellisyydestä. Veteraanikuntouksessa muisteltiin laajalti myös ikääntymiseen ja lähimenneisyyteen liittyviä asioita.

Muistelua voi tarkastella myös kollektiivisena identiteettityönä, jossa kertojat tarkkailevat toistensa reaktioita arvioidakseen kokemusten samankaltaisuutta ja etsivät ”muistojen totuutta” (Saarenheimo 1997). Saarenheimon mukaan sotamuistelussa on läsnä samanaikaisesti kiinnittyminen omaan henkilökohtaiseen historiaan ja kiinnittyminen sodan kokeneeseen läsnä olevaan ryhmään. Toisaalta tarinat sovitetaan myös tilanteeseen liittyviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin odoituksiin. Nikkasen (2005) haastatteleminen veteraaneille oli tyypillistä se, että he rajasivat sotamuistelun tapahtumaan vain veteraanien kesken. Nikkasen mukaan varovaisuus johtui menneisyyden kielteisistä asenteista veteraaneja kohtaan: veteraanit pelkäsivät leimautuvansa sodasta jauhaviksi ”höpiseviksi ukoiksi”. Yhteinen muistelu on keskeinen vertaistuen muoto, joka mahdollistaa yksityisten ja tavallisesti peiteltyjen ajatusten ja tunteiden paljastamisen ymmärtävässä ja välittävässä ilmapiirissä (vrt. Breakwell 1986).

Nikkanen (2005) tuo esiin sen, että veteraanit varoivat erityisesti sankaritarinoiden kertomista sivullisille leimautumisen pelon vuoksi. Veteraanien muistelua tutkineen Kivimäen (2006) mukaan sen on myös psyykkisesti vaativaa ”tappamisen taakan” vuoksi Sodan traumaattisuus ei johdu vain omista menetyksistä ja kärsimyksestä, vaan tappamiseen liittyvästä syyllisyydestä. Koska hengen riistäminen toiselta oli ristiriidassa siviilielämän moraalikoodiston kanssa, se aiheutti uhkaa sotilaiden identiteetille perheenisänä, työmiehenä ja sodan sijaiskärsijänä. Sotilaat pyrkivät ratkaisemaan ristiriidan näkemällä vihollisen tappamisen välttämättömyyden sanelemana työsuoritteena. Oma identiteettiä ei tullut sitoa tappamiseen kokemalla nautintoa tai kerskumalla siitä. Liikaa innostuneisuutta pidettiin kypsyyden merkinä. Vihollisen tappamista kuvataan passiivisena, epämääräisen ryhmän tekemänä ja tappaminen ilmaistaan kiertoilmaisuin.

Kivimäen (2006) mukaan myönteistä veteraani-identiteettiä ylläpitää tulkinta, jonka mukaan sodassa tappaminen on (aseistautuneen) vihollisen tuhoamista ja josta tällöin saattaa tuntea seikkailunomaista jännitystä, selviämisen ja onnistumisen riemua, ylpeyttä ja tyytyväisyyttä. Veteraanit joutuvat muistelussaan taiteilemaan siis ulkoisten ja sisäisten paineiden kanssa.

Veteraanimuistelun lisääntymisen myötä sille on kehittynyt ohjaava normisto, mikä ilmenee kerrontatyylien ja sisältöjen samankaltaisuutena (Nikkanen 2005; Sulamaa 2006). Vuonna 1973 kerätyssä muisteluaineistossa veteraanien kerronta ei ollut vielä kiteytynyttä vaan tunteiden ja kielteisten kokemusten kirjomaa, kun taas vuonna 1994 kerätyssä aineistossa suurin osa muistelijoista antaa kokemuksilleen kiteytyneen merkityksen, jonka mukaan oma elämä näyttäytyy eheänä ja isänmaan pelastuminen tekee kivuliaistakin henkilökohtaisista tapahtumista vaivanarvoisia (Kivimäki 2006). Sulamaan (2006) mukaan veteraanien muistelua ohjaavia virallisia normeja on toisaalta sodan ahdistavuuden ja traumatisoivan vaikutuksen korostaminen, toisaalta sen korostaminen, ettei sodassa ole mitään ihailtavaa. Tämä korostuu erityisesti perinnetiedon siirtämisessä nuorille, jotta he antaisivat arvon veteraanien työlle.

Veteraanien muistelua on sosiaalisesti ja ideologisesti rakentunutta. Se mitä sanomaa veteraanit haluavat välittää, määrittää myös sitä, mitä muistetaan ja mitä unohdetaan. Yhteistä muistia voidaan muokata valtiollisilla juhlatilaisuuksilla, jotka sisältävät erilaisia muisteluun liittyviä rituaaleja. Nämä toistuvat rituaalit rakentavat yhteisön mielikuvaa sen historiasta, arvosta ja roolista nykyisessä yhteiskunnassa ja antavat yksilölle mallin siitä, mitä hänen tulee muistaa. (Billig 1990.) Tässä mielessä vuoden 1987 veteraanipäivän juhla, vuoden 1989 talvisodan 50-vuotiasjuhla ja 1991 Lotta Svärd -järjestön perustamisen muistojuhla olivat merkittäviä, koska valtiolta osallistui niihin, jolloin niistä muodostui veteraanien kunnianpalautustilaisuuksia.

Myös kuulijoilla on omat odotuksensa, mikä osaltaan muokkaa veteraanien julkista muistelua. Veteraanien muistelu onkin 1990-luvulta alkaen yhtenäistynyt ja legitimoitunut viralliseksi sankaritarinaksi niin, että se uhkaa peittää alleen vaihtehtoiset tulkinnat sodasta (Kivimäki 2006; Peltonen 1997).

7. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia sotiemme veteraanien identiteettiä ja arvostusta sekä järjestäytyneen veteraanitoiminnan merkitystä identiteetille. Tutkimusjoukkona ovat Espoon Sotaveteraanit ry:n jäsenet. Espoon Sotaveteraanit on Suomen Sotaveteraaniliiton jäsen ja yksi sen suurimmista jäsenyhdistyksistä. Tutkimus antaa myös yksityiskohtaista tietoa yhdistyksen merkityksestä jäsenille, jota voidaan hyödyntää yhdistyksen toiminnan kehittämisessä.

Edellä olevassa kirjallisuuskatsauksessa olemme pyrkineet rakentamaan kuvaa veteraanien identiteetistä ja siihen vaikuttaneista tekijöistä mahdollisimman kattavasti. Aiheen tutkimuksellisen marginaalisuuden vuoksi se on luonteeltaan pääasiassa dokumentoituun kokemustietoon ja teoreettiseen tietoon perustuvaa. Olemme kirjallisuuskatsauksessa tietoisesti sivuuttaneet runsaan veteraanien terveyden tilaa ja kuntoutusta koskevan tutkimustiedon (esim. Hanhela 1995; Ryyänen ym. 1994) tutkimuksemme erilaisen painopisteen vuoksi. Kuitenkin tutkittaessa ikääntyneitä ihmisiä kysymys heidän hyvinvoinnistaan on oleellinen. Tämän vuoksi olemme lisänneet myös tämän näkökulman tutkimuksemme empiiriseen osaan. Tutkimme myös veteraanien *omavoimaisuutta*, jolla tarkoitamme kokemusta sisäisestä voimasta, itseluottamuksesta ja elämännhallinnasta. (vrt. Siitonen 1999).

Omavoimaisuuden käsitteen juuret ovat englanninkielen sanassa *empowerment*, joka on käännetty voimaantumiseksi ja valtaistumiseksi, joista edellinen viittaa ihmisen omaan sisäiseen prosessiin ja jälkimmäinen yhteisössä ja yhteiskunnassa tapahtuvaan vallan saamiseen prosessiin (Järvikoski & Härkäpää 2004). Valtaistuminen tarkoittaa kriittisen tietoisuuden saamista omasta tilanteesta ja kasvavaa kykyä toimia tähän tietoisuuteen perustuen. Se on prosessi, jossa yksilön tai ryhmän mahdollisuudet vaikuttaa oman elämäntilanteen kannalta merkittäviin sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin voimiin mahdollistuvat. (Lundy 2004.) Veteraanien yksilöllinen voimaantumisprosessi luo edellytyksiä heidän valtaistumiselleen, jonka tukeminen voidaan tulkita olleen veteraaniliikkeen keskeinen tehtävä.

Espoon sotaveteraaneille suunnatun kyselytutkimuksen tarkoituksena oli tutkia järjestäytyneen veteraanitoiminnan merkitystä, sotaveteraani-identiteettiä ja veteraanien omavoimaisuutta sekä niiden välisiä yhteyksiä. Kyselylomakkeen avulla oli saada vastaus seuraaviin tutkimuskysymyksiin

- 1) Miten merkittävä Espoon sotaveteraanit ry:n jäsenyys on jäsenille?
- 2) Miten vahva on vastaajien sotaveteraani-identiteetti?
- 3) Miten veteraaneja arvostetaan suomalaisessa yhteiskunnassa jäsenten mielestä?
- 4) Miten omavoimaisia Espoon sotaveteraanit ry:n jäsenet ovat?

Haastattelujen tarkoituksena oli tutkia sotaveteraanien käsityksiä ja kokemuksia veteraaniuden ja veteraanitoiminnan merkityksestä sekä sotiemme veteraanien arvostuksesta. Näin haastattelututkimuksella saatu tieto syventää kyselytutkimuksen osa-alueita. Haastatteluilla haettiin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Mitä veteraanius merkitsee?
- 2) Miten veteraaneja on arvostettu ja arvostetaan?
- 3) Mitä veteraanitoiminta merkitsee?

8. KYSELYTUTKIMUS ESPOON SOTAVETE- RAANIT RY:N JÄSENILLE

8.1. Kyselylomakkeen rakentaminen, tiedonkeruu ja ai- neiston käsittely

Kyselylomakkeen suunnittelussa hyödynnettiin Espoon sotaveteraanit ry:n yhdyshenkilöitä ja heiltä saatua materiaalia sekä yhdistyksen verkkosivuston tietoja (ks. Liite 1). Sotaveteraani-identiteettiä koskevien väittämien laatimisessa hyödynnettiin Lehtosen (2008) laatimaa verkko ryhmäidentiteetin mittaria (VERI) sekä identiteettiä koskevia teorioita. Omavoimaisuutta koskevien väittämien laadinnassa hyödynnettiin Rogersin ym. (1997) laatimaa mittaria (*Empowerment Scale*) sekä voimaantumista ja valtaistumista koskevia teorioita. Lomakkeessa on käytetty kysymystyyppinä suljettuja kysymyksiä, avoimia kysymyksiä ja väittämiä. Väittämiin vastaaminen perustuu 5-portaiseen Likertin asteikkoon (*olen täysin samaa mieltä, olen osittain samaa mieltä, en ole samaa tai eri mieltä, olen osittain eri mieltä, olen täysin eri mieltä*) ja 5-portaiseen arviointiasteikkoon (*ei kuvaa minua lainkaan, kuvaa minua vähän, kuvaa minua jonkin verran, kuvaa minua melko paljon, kuvaa minua täydellisesti*). Kyselylomakkeen suunnittelussa konsultoitiin Espoon kaupungin veteraanineuvojaa. Kaksi veteraania testasi kyselylomakkeen. Aikaa lomakkeen täyttämiseen kului heiltä 51 ja 70 minuuttia.

Kysely on Espoon Sotaveteraanit ry:lle suunnattu kokonaistutkimus. Kysely lähetettiin Espoon Sotaveteraanit ry:n jäsenkirjeen mukana saatekirjeellä ja maksetulla vastauskuorella varustettuna helmikuun alussa vuonna 2009. Vastauksia saatiin 15.3.2009 mennessä yhteensä 591. Vastausprosentti oli 44 % (perustuu jäsenmäärään 1344, Espoon Sotaveteraanit ry. luettu 9.5.2009). Varsinaisten jäsenten keskuudessa vastausprosentti oli 40 % ja kannatusjäsenten keskuudessa 53 %. Vastaaajista 90 % oli ilmoituksensa mukaan täyttänyt lomakkeen itse ja 10 % oli täyttänyt sen toisen henkilön avustamana.

Kyselylomakkeen kysymykset 1–12 sekä 70 kartoittavat *taustatietoja*. Niitä ovat ikä, sukupuoli, siviilisäätty, talouden koko, koulutusaste, ammatti, lasten ja lastenlasten määrät, sotarintamalla olo, valtiokonttorin avustuksen saaminen, invaliditeetin aste ja Espoon Sotaveteraaneihin liittymisajankohta. Taustatietona kysyttiin myös tunnuksen laatu (kysymys 10), jonka perusteella vastaajat voitiin luokitella yhdistyksen varsinaisiin jäseniin ja kannatusjäseniin. Lomakkeen viimeinen kysymys (70) koskee sitä, täyttikö vastaaja lomakkeen itse vai toisen avustamana.

Kysymykset 14–20 mittaavat *osallistumista Espoon Sotaveteraanien toimintaan* ja kysymykset 21–26 mittaavat *jäsenyyden merkitystä*. Kyselylomakkeen väittämät 27–44 mittaavat *sotaveteraani-identiteettiä*. Kyselylomakkeen väittämät 45–51 puolestaan mittaavat vastaajien *tyytyväisyyttä sotaveteraanien asemaan* ja kokemusta *sotaveteraanien arvostuksesta*. Kyselylomakkeen väittämät 52–69 mittaavat *omavoimaisuutta*.

Määrällisessä tutkimuksessa voidaan rakentaa samoja ilmiöitä mittaavista osioista (kysymyksistä) uusia mittareita. Tämä on perusteltua runsaan aineiston tiivistämiseksi (Ernvall, Ernvall & Kaukkila 2002). Tässä tutkimuksessa käytettiin mittareiden rakentamisessa ns. keskiarvomuuttujaa, jolloin kullekin vastaajalle laskettiin keskiarvo samaa ilmiötä mittaavista osioista. Jotta mittaria voidaan pitää luotettavana, sen sisäistä johdonmukaisuutta kuvaavan Cronbachin alfa-kertoimen arvon tulisi olla 0.70 tai enemmän (emt.). Taulukosta 1 käy ilmi tässä tutkimuksessa muodostetut mittarit.

Taulukko 1. Kyselylomakkeen mittarit ja niiden reliabiliteetti

Mittari	Kysymykset	Cronbachin α
Jäsenyyden merkitys	21–26	0.71
Sotaveteraani-identiteetti	27–44	0.81
Tyytymättömyys etuisuuksiin	45–46	0.67
Koettu arvostus	48–50	0.70
Omavoimaisuus	52–69	0.84

Jäsenyyden merkitys-mittarissa osion ”olen saanut Espoon Sotaveteraanien yhdistykseltä tukea kuntoutuksen ja muiden etuuksien hakemiseen” pois jättäminen olisi nostanut Cronbachin alfa-kertoimen arvon 0.73:een. Omavoimaisuus-mittarissa osion ”Saan uskonnosta voimaa arkipäivääni” pois jättäminen olisi nostanut Cronbachin alfa-kertoimen arvon 0.85:een. Kyseisiä osioita ei kuitenkaan jätetty pois, koska mittarin luotettavuus oli riittävä ja koska niiden poistaminen ei olisi ollut teoreettisesti perusteltua.

Ennen keskiarvomuuttujien laskemista ilmiöitä käänteisesti mittaavien osioiden arvot käännettiin päinvastaiseksi, jotta mittauksen suunta olisi kaikissa osioissa sama (Ernvall, Ernvall & Kaukkila 2002). Käänteisiä osioita aineistoissa olivat sotaveteraani-identiteettiä mittaavat väittämät 28 (sotaveteraanius on ollut minulle taakka) ja 29 (en koe itseäni enää sotaveteraaniksi) sekä omavoimaisuutta

mittaavat väittämät 60 (olen yksinäinen), 62 (koen katkeruutta sodasta johtuvista asioista), 63 (elämäni tuntuu turvattomalta) ja 64 (koen toivottomuuden tunnetta). Tulosten luettavuuden parantamiseksi käänteiset osiot muotoiltiin kielellisesti vastaamaan mittauksen suuntaa. Uudet muotoilut olivat seuraavat: sotaveteraanisuus ei ole ollut minulle taakka, koen itseni edelleen sotaveteraaniksi, en ole yksinäinen, en koe katkeruutta sodasta johtuvista asioista, elämäni tuntuu turvalliselta/ei tunnu turvattomalta, en koe toivottomuuden tunnetta. Keskiarvomuuttujien arvo laskettiin niille vastaajille, jotka olivat vastanneet yli puoleen sen osioista. Sotaveteraani- ja omavoimaisuusmittarin osioita tarkasteltiin myös faktori-analyysillä kyseisten ilmiöiden ulottuvuuksien tutkimiseksi.

Aineiston analysoinnissa käytettiin hyväksi Statistical Package for Social Sciences 16 (SPSS)-ohjelmaa. Tulokset kuvataan kuvailevien tunnuslukujen avulla eli prosentteina ja keskiarvoina. Kyselyssä käytettyjen väittämien on tulkittu edustavan välimatka-asteikollista mittausta. Muuttujien välistä riippuvuutta tarkastellaan Pearsonin korrelaatiokertoimen ja regressioanalyysin avulla. Taustatietojen merkitystä tarkastellaan χ^2 -testin, *t*-testin ja yksisuuntaisen varianssi-analyysin avulla. Vain tilastollisesti merkittävät riippuvuudet ja erot raportoidaan. Luettavuuden lisäämiseksi tilastollisen testauksen tulokset on esitetty hakasulkeissa []. Raportoinnissa käytetyt lyhenteet ovat *n* = vastausten lukumäärä, *k.a.* = keskiarvo ja *k.h.* = keskihajonta, *p* = tilastollisen merkitsevyyden riskitaso ja *r* = korrelaatiokerroin.

8.2. Kyselyn tulokset

8.2.1 Vastaajien taustatiedot

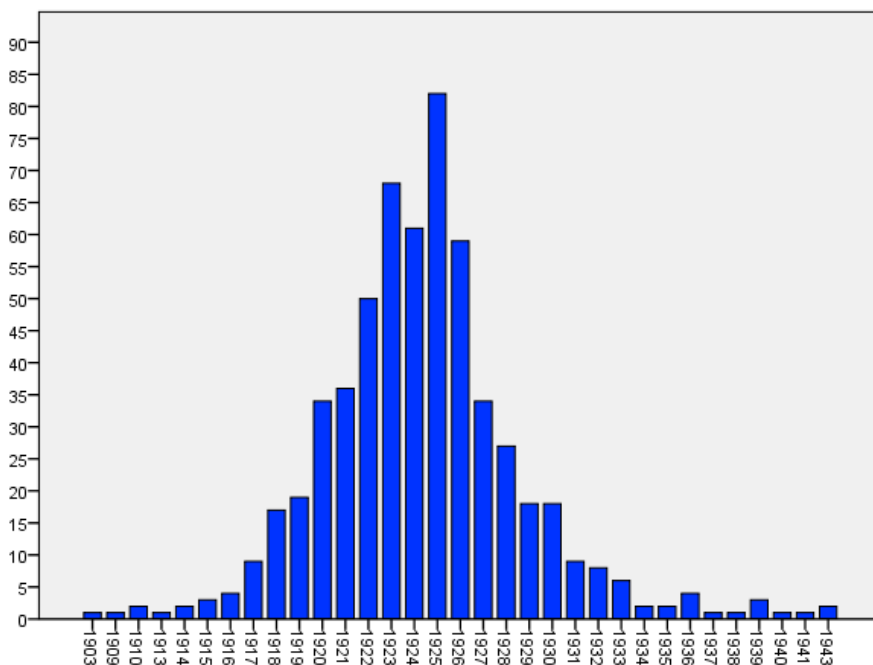
Sukupuoli ja jäsenyys

Miehiä oli 591 vastaajasta 389 (66 %) ja naisia oli 202 (34 %). Varsinaisia jäseniä vastanneista oli 444 ja kannatusjäseniä 121. Vastanneiden sukupuolijakauma vastaa hyvin Espoon sotaveteraanit ry:n jäsenten sukupuolijakaumaa, jonka mukaan miehiä on 65 % ja naisia 35 %. Sen sijaan kannatusjäsenten osuus vastanneista (22 %) on korkeampi kuin heidän osuutensa koko jäsenistössä (17 %). Vastaavasti varsinaisten jäsenten osuus vastanneista (78 %) on pienempi kuin heidän osuutensa koko jäsenistössä (83 %). (Espoon Sotaveteraanit.) Tulosten yleistettävyyden näkökulmasta on perusteltua tarkastella eroja kannatusjäsenten ja varsinaisten jäsenten välillä.

Ikä

Vastaajien iän keskiarvo oli 84.6 vuotta (k.h.=4.4). Vastaajien ikä vaihteli 66 vuodesta 106 vuoteen. Naisten iän keskiarvo oli 84.2 vuotta (k.h.=4.4) ja miesten iän keskiarvo 84.9 vuotta (k.h.=4.4). Varsinaisten jäsenten iän keskiarvo oli 85.9 vuotta (k.h.=3.3) ja kannatusjäsenten iän keskiarvo oli 80.1 vuotta (k.h.=4.8). Varsinaiset jäsenet olivat kannatusjäseniä vanhempia. [$t(1, 149,6)=12.4, p<0.001$]

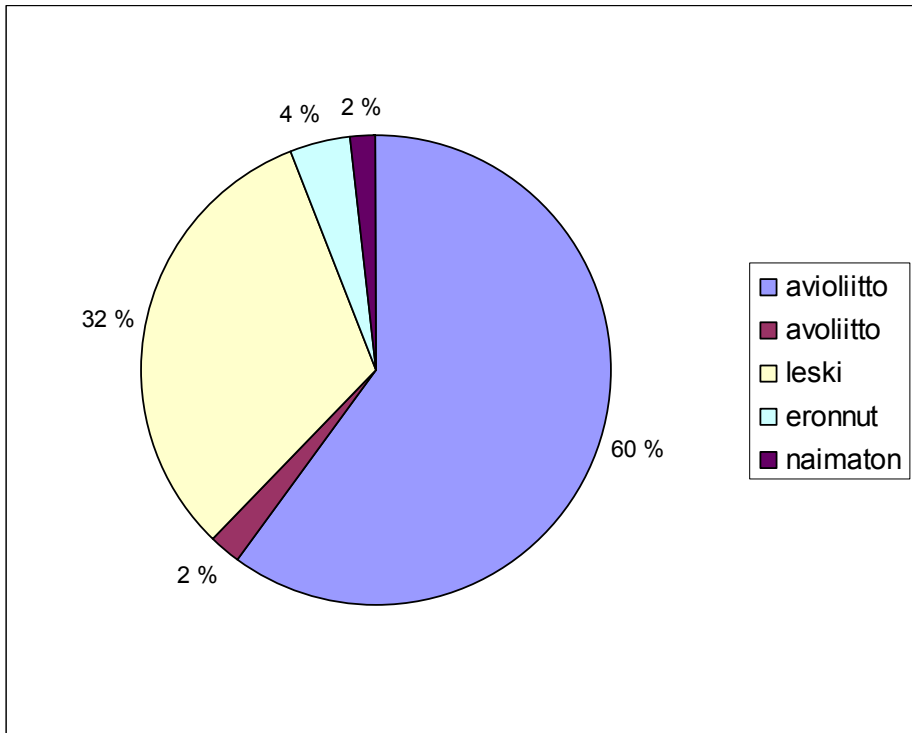
Tyypillinen vastaaja oli syntynyt vuonna 1925. Kuviosta 1 ilmenee vastaajien syntymävuodet.

Kuvio 1. Vastaajien syntymävuosi määrinä (frekvensseinä)

Perhesuhteet

Vastaajista 60 % (n=354) oli avioliitossa, 32 % (n= 188) oli leskiä ja 4 % (n=25) eronneita. Sekä naimattomia että avoliitossa olevia oli 2 % (n=10). (Ks. Kuvio 2).

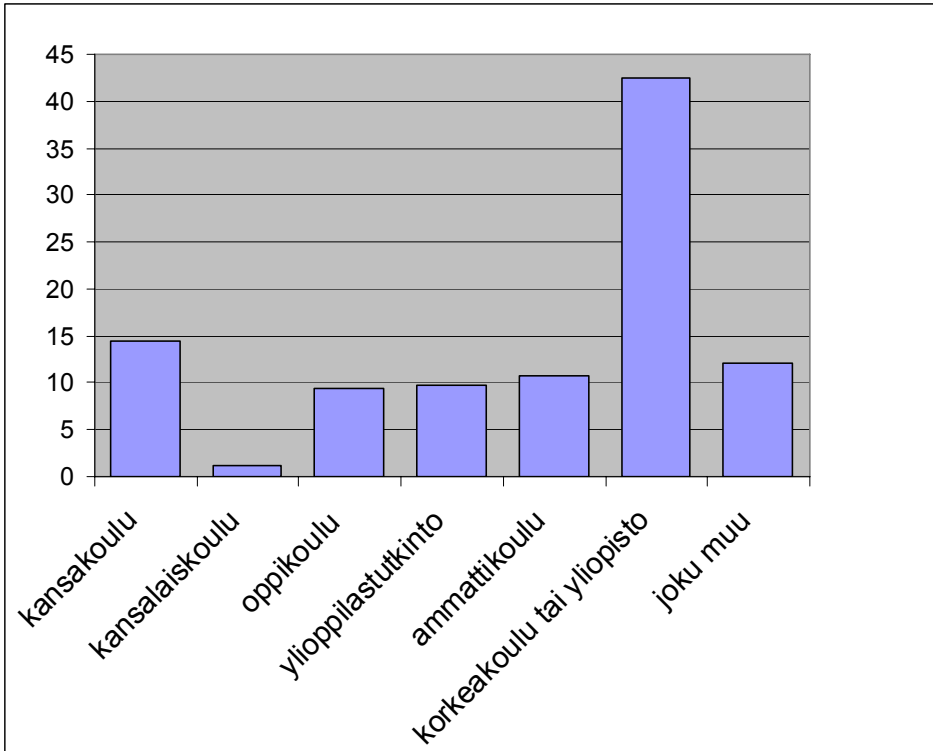
Kuvio 2. Vastaajien siviilisääty

Tyypillisin talouskoko (61 %) oli kahden hengen talous (n=347) ja seuraavaksi tyypillisin (37 %) oli yhden hengen talous (n=214). Keskimäärin taloudessa asui 1.7 henkeä.

Vastaajilla oli keskimäärin 2.5 lasta (k.h.=1.2) ja 4,9 lastenlasta (k.h.=3.5). 4 %:lla vastaajista (n=25) ei ollut lapsia ollenkaan, kun taas 4 %:lla vastaajista (n=25) oli viisi lasta ja 1 %:lla vastaajista (n=8) oli kuusi lasta.

Koulutustaso

Vastaajien yleisin koulutustaso (43 %) oli korkeakoulu tai yliopisto (n=250), toiseksi yleisin (15 %) oli kansakoulu (n=85) ja kolmanneksi yleisin (12 %) joku muu, useimmiten opistotason koulutus (n=71) (ks. Kuvio 3).

Kuvio 3. Vastaajien koulutustausta

Ammatti

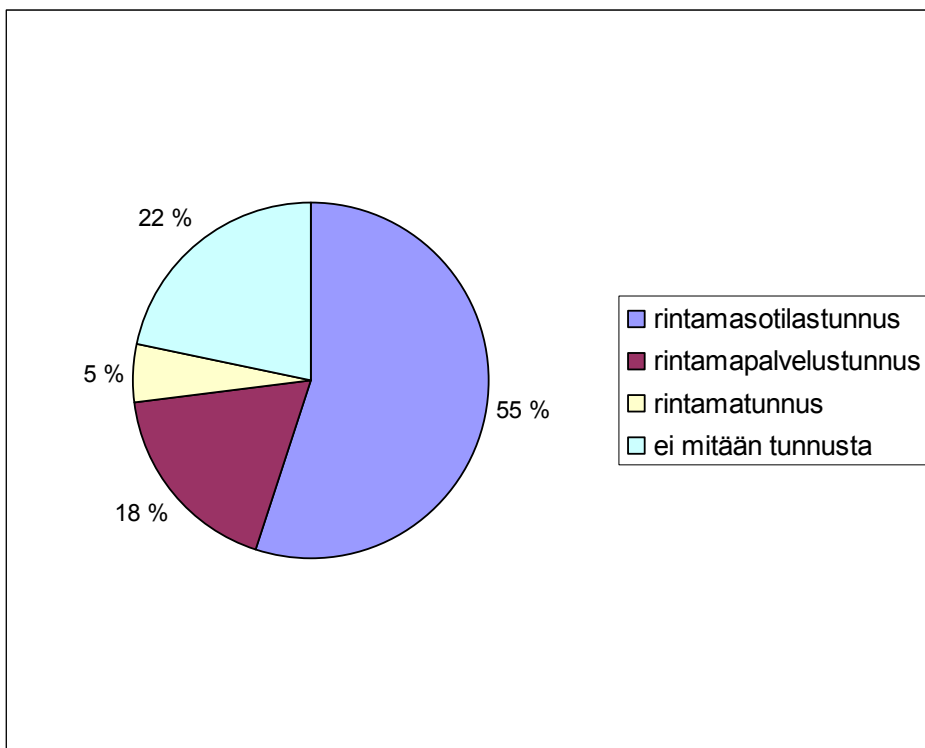
Vastaajista 32 % (n=178) oli toiminut työelämässä asiantuntijatehtävissä, 21 % (n=119) johtajina tai ylempinä virkamiehinä ja 15 % (n=85) palvelu-, myynti- tai hoitotyössä.

Toimisto- ja asiakaspalvelutehtävissä oli toiminut 8 % (n=43), prosessi- ja kuljetustyöntekijöinä 5 % (n=30), rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöinä 4 % (n=21), yrittäjinä 3 % (n=18), maanviljelijöinä tai metsätyöntekijöinä 2 % (n=12)

ja sotilaina 2 % (n=11). Muissa ammattitehtävissä oli toiminut 7 % (n=38) vastaajista.

Tunnukset

Vastanneista sodan aikana oli ollut rintamalla 70 % (n=398). 55 % vastaajista (n=308) oli rintamasotilastunnus, 18 %:lla (n=102) oli rintamapalvelustunnus ja 5 %:lla (n=30) rintamatunnus (ks. Kuvio 4).

Kuvio 4. Vastaajien tunnukset

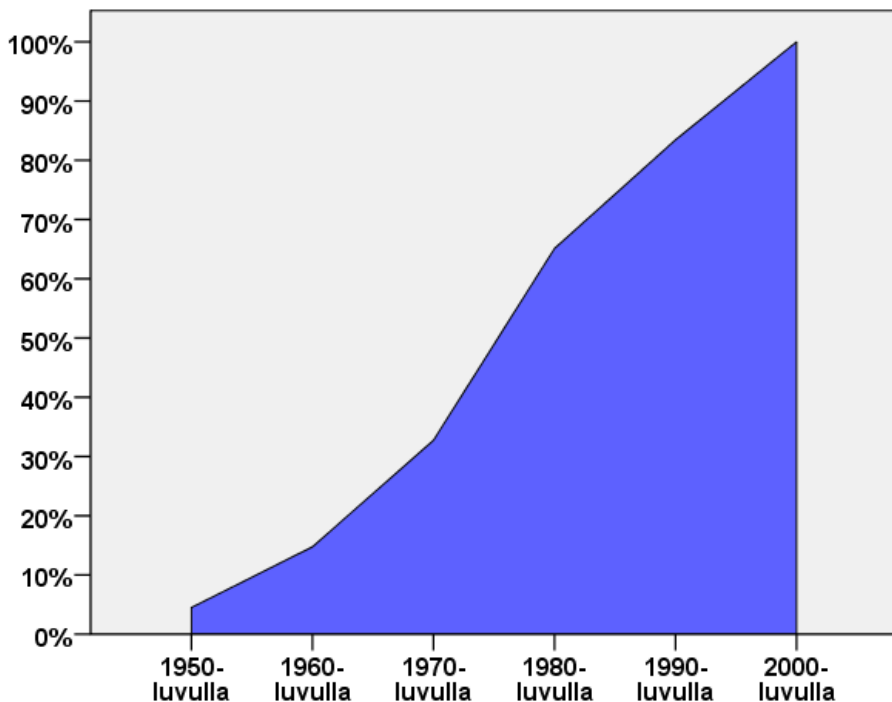
Invaliditeetti

Kaikista vastanneista 17 %:lla (n=101) oli jonkinasteinen invaliditeetti. Vastanneista 8 % (n=49) sai sotavamman perusteella valtionkonttorin avustusta. Heillä tyypillisin invaliditeetin haitta-aste oli 10 prosenttia, joka oli 33 %:lla (n=13), 50 %:lla vastaajista haitta-aste oli alle 20 %. Valtiokonttorin avustusta saavien keskimääräinen haitta-aste oli 30 prosenttia (k.h. = 22.7) kun taas avustusta saamattomilla (n=54) se oli 63 % (k.h = 34.1). Valtiokonttorin avustusta saavien hait-

ta-aste oli alhaisempi kuin niillä vastaajilla, jotka eivät saa avustusta [t(1,54)=5.22, p<.001].

Jäseneksi liittymisen ajankohta

Suurin osa vastaajista (67 %) on liittynyt Espoon sotaveteraaniyhdistyksen jäseneksi 1980-luvulla tai myöhemmin. Tyypillinen vastaaja (32 %) on liittynyt jäseneksi 1980-luvulla. 1990-luvulla liittyneitä oli 19 % ja 2000-luvulla liittyneitä 17 %. Yhdistyksen perustamisvuonna liittyneitä jäseniä oli 4 % vastaajista (n=28) ja 1960-luvulla liittyneitä 10 % vastaajista (n=57). Kannatusjäsenet olivat liittyneet varsinaisia jäseniä myöhemmin yhdistykseen. Varsinaisista jäsenistä 77 % oli liittynyt yhdistykseen 1980-luvulla tai aikaisemmin, kun taas kannatusjäsenistä 75 % oli liittynyt jäseniksi 1990-luvulla tai myöhemmin [$\chi^2(5, 535)=1.17, p<.001$]. Kuvio 5 kuvaa liittymisen kasvun kumulatiivisena prosessina.

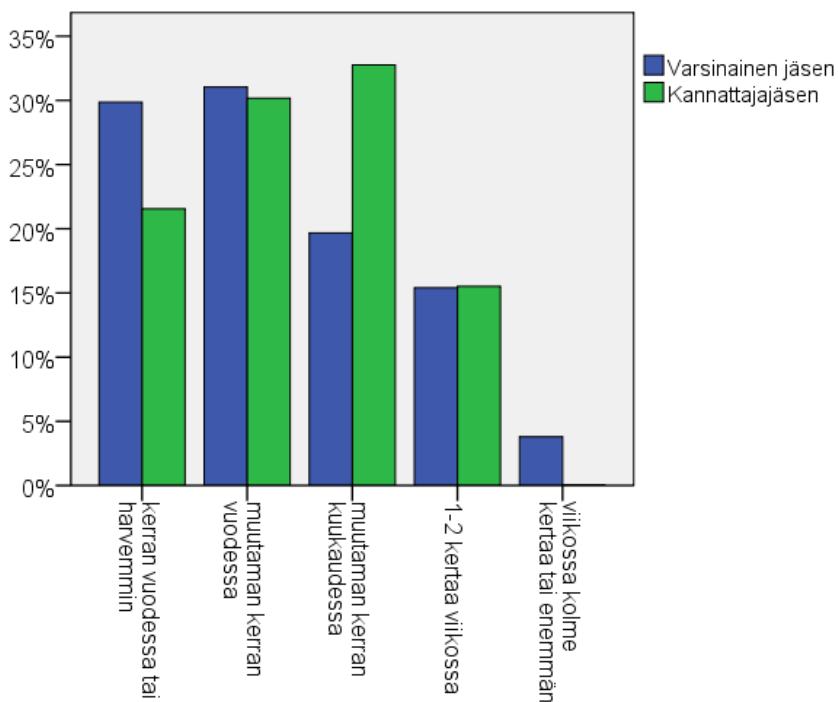
Kuvio 5. Yhdistykseen liittymisen ajankohta kumulatiivisena prosenttina

Kuuluminen jaostoon

Vastanneista 19 % (n=103) kuului johonkin yhdistyksen jaostoon, 71 % (n=384) ei kuulunut ja 10 % (n=56) ei tiennyt kuuluuko jaostoon vai ei. Kaikista vastaajista 8 % (n=48) ei vastannut ollenkaan kysymykseen. Vastauksissa yleisimmin mainittuja jaostoja olivat naisjaosto (n=25), kuoro (n=16), toimintajaosto (n=10), kulttuurijaosto (n=8), pohjoinen jaosto (n=8), Kirkkonummen jaosto (n=7), Espoon rintamanaiset (n=6) ja kuntoliikunta (n=5)

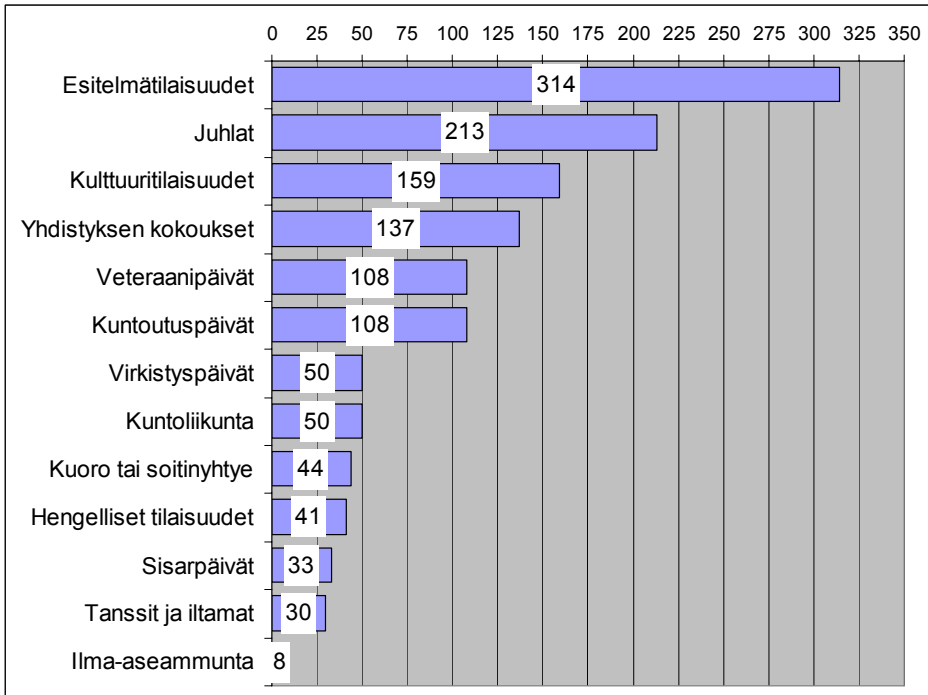
8.2.2 Osallistuminen Espoon sotaveteraanit ry:n toimintaan

Vastaajista 41 % (n=232) osallistui Espoon sotaveteraanit ry:n toimintaan muutamana kerran kuukaudessa tai useammin. Yhden tai useamman kerran viikossa osallistujia oli 18 % (n= 105) Muutamana kerran vuodessa osallistui 30 % (n=169) ja kerran vuodessa tai harvemmin 29 % (n=162). Kannatusjäsenien ja varsinaisten jäsenten osallistumisessa oli eroja [$\chi^2(5, 538) = 13.87, p < .05$]. Kannatusjäsenten keskuudessa oli varsinaisiin jäseniin verrattuna enemmän niitä, jotka osallistuivat toimintaan muutamana kerran kuukaudessa ja vastaavasti vähemmän niitä, jotka osallistuivat toimintaan kerran vuodessa tai vähemmän. Kaikki (n=16) kolme kertaa viikossa tai useammin osallistuvista olivat kuitenkin varsinaisia jäseniä. Jäsenten osallistumisen useus yhdistyksen toimintaan käy ilmi kuvioista 6.

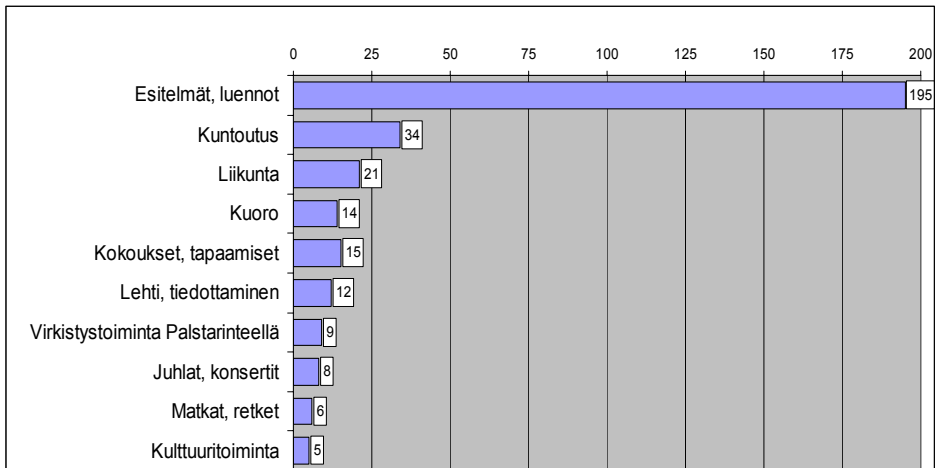
Kuvio 6. Jäsenten osallistumistiheys Espoon sotaveteraanit ry:n toimintaan

Kuvio 7 kuvaa, mihin Espoon sotaveteraanit ry:n toimintaan vastaaja on viimeisen vuoden aikana osallistunut. Esitelmätilaisuudet ovat keränneet ylivoimaisesti suurimman osallistujamäärän. Niiden ohella juhlat, kulttuuritilaisuudet ja yhdistyksen kokoukset ovat suosittuja tapahtumia. Myös veteraani- ja kuntoutuspäiviin on osallistunut yli 100 jäsentä.

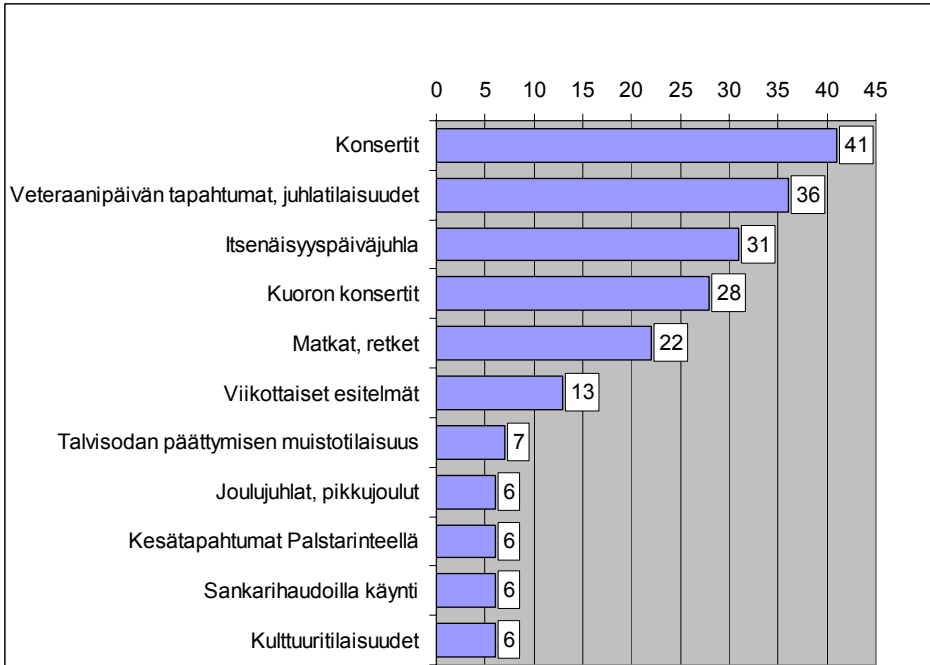
Kuvio 7. Osallistuminen Espoon sotaveteraanit ry:n tilaisuuksiin viimeisen vuoden aikana

Kuvio 8 kuvaa vastaajien mainintojen määrää tärkeimmästä yhdistyksen järjestämästä toiminnasta viimeisen vuoden aikana. Esitelmät ja luennot ovat mainittu kaikista useimmin tärkeimmäksi tapahtumaksi.

Kuvio 8. Tärkein Espoon Sotaveteraanien järjestämä säännöllinen toiminta viimeisen vuoden aikana

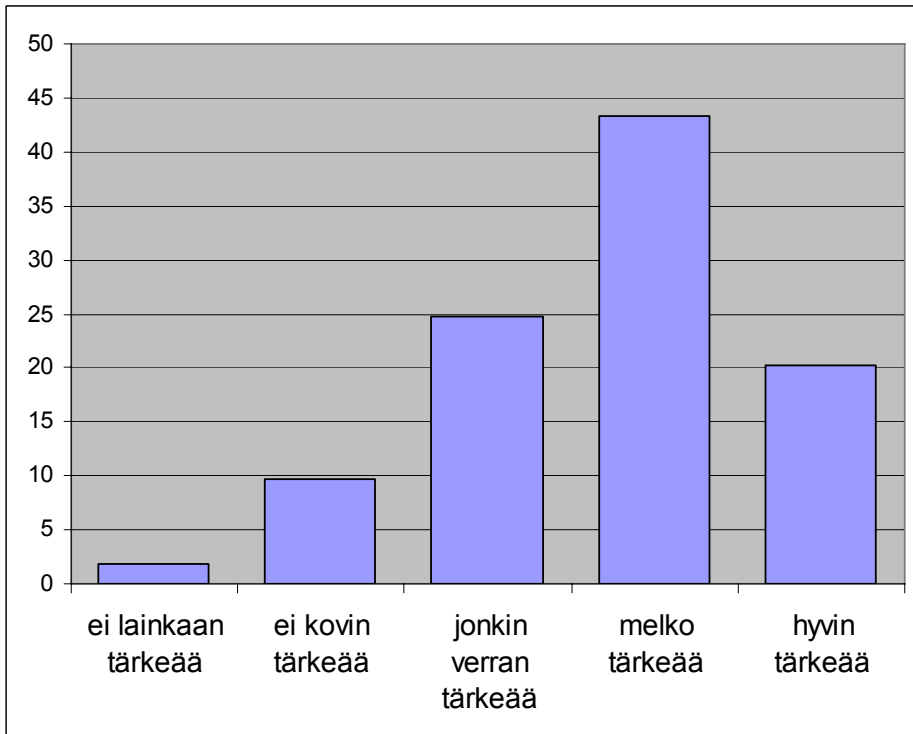
Kuvio 9 kuvaa vastaajien mainintojen määrää mieleenpainuvimmasta yhdistyksen järjestämästä tapahtumasta. Konsertit ja yhdistyksen kuoron konsertit, juhlatilaisuudet yleensä, veteraanipäivän tapahtumat, itsenäisyyspäivänjuhla, matkat ja retket sekä viikoittaiset esitelmät ovat saaneet eniten mainintoja.

Kuvio 9. Mieleenpainuvien Espoon Sotaveteraanien järjestämä tapahtuma

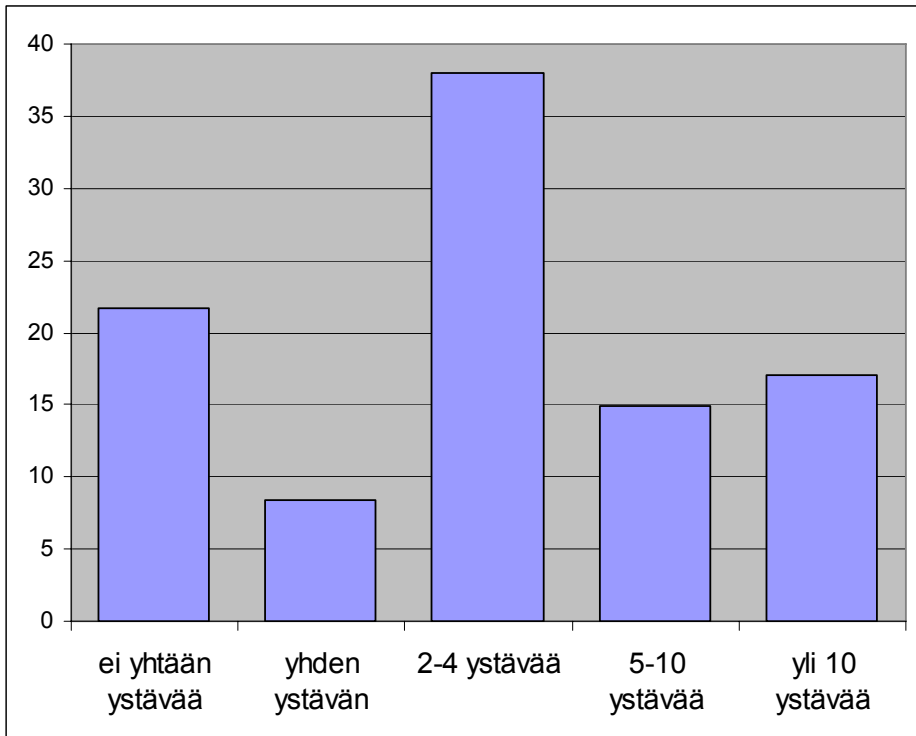
8.2.3 Jäsenyyden merkitys

Espoon sotaveteraanien jäsenyys oli hyvin tärkeää 20 %:lle vastaajista (n=117) ja melko tärkeää 43 %:lle vastaajista (n=250). Jonkin verran tärkeänä jäsenyyttä piti 25 % vastaajista (n=143). Jäsenyys ei ollut kovin tärkeä asia 10 %:lle vastaajia (n=56) ja 2 % vastaajista (n=11). ei pitänyt lainkaan tärkeänä. Vastaajista siis 63 % piti jäsenyyttä tärkeänä, kun taas 12 %:lle se ei ollut tärkeää. (Ks. Kuvio 10).

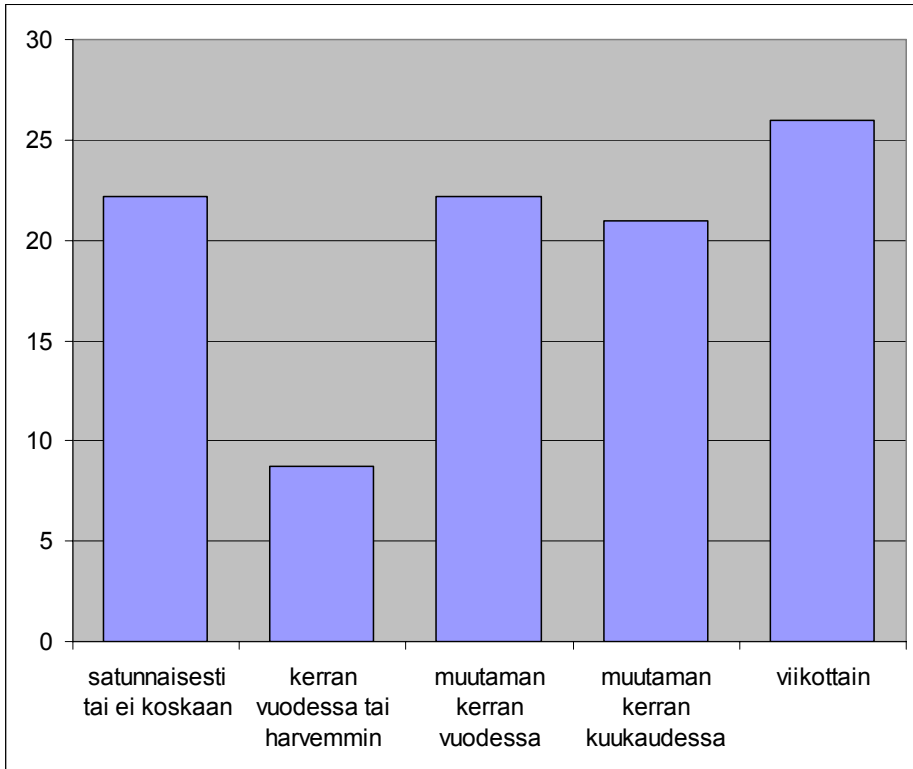
Kuvio 10. Jäsenyyden tärkeys prosentteina

Jäsenyys veteraaniyhdistyksessä on tuonut valtaosalle (80 %) vastaajista uusia ystäviä. 38 % vastaajista (n=209) on saanut yhdistyksen liittymisen myötä 2-4 ystävää, 15 % (n=82) 5-10 ystävää ja 17 % (n=94) yli 10 ystävää. Yhden ystävän on saanut 8 % (n=46), kun taas 20 % vastaajista (n=119) ei ole saanut yhtään ystävää. (Ks. Kuvio 11).

Kuvio 11. Uusien ystävien määrä prosentteina

Vastaajista 26 % (n=149) tapasi muita jäseniä viikoittain ja 21 % (n=120) muutamana kerran kuukaudessa. Muutaman kerran vuodessa muita jäseniä tapasi 22 % jäsenistä (n=127) ja kerran vuodessa tai harvemmin 9 % vastaajista (n=50). Satunnaisesti tai ei koskaan muita jäseniä tapasi 22 % vastanneista (n=127). (Ks. Kuvio 12).

Kuvio 12. Toisten jäsenten tapaamistiheys prosentteina

Vastaajien näkemykset Espoon veteraaniyhdistyksen vaikutuksesta on esitetty taulukossa 2. Kuten taulukosta käy ilmi, suurin osa vastaajista (61 %) on sitä mieltä, että Espoon sotaveteraanien yhdistyksellä on melko paljon tai erittäin paljon vaikutusvaltaa veteraanien asioihin. 39 % vastaajista on sitä mieltä, että yhdistyksellä on erittäin tai melko paljon myönteistä vaikutusta heidän elämäänsä ja 40 %:n mielestä yhdistyksellä on ollut jonkun verran myönteistä vaikutusta. Sen sijaan Espoon sotaveteraanien yhdistyksen merkitys kuntoutuksen ja muiden etuuksien hakemisessa on vähäisempi. Kuntoutuksen ja muiden etuuksien hakemiseen oli saanut melko paljon tai erittäin paljon tukea 19 % vastaajista, kun lähes puolet (49 %) oli saanut melko vähän tai ei ollenkaan tukea.

Taulukko 2. Yhdistyksen vaikutusta mittaavien väittämien prosentuaaliset jakaumat (frekvenssit suluisissa)

Väittämä	n	Erittäin vähän tai ei ollenkaan	Melko vähän	Jonkin verran	Melko paljon	Erittäin paljon
Yhdistyksellä on ollut vaikutusvaltaa veteraanien asioihin	515	4	3	31	49	12
Yhdistyksen jäsenyys on vaikuttanut myönteisesti elämäänne	573	7	14	40	31	8
Olette saanut yhdistykseltä tukea kuntoutuksen ja muiden etuuksien hakemiseen	557	38	11	32	15	4

Jäsenyyden tärkeyttä ja vaikutusta mittaavista väittämistä (kysymykset 21–26) muodostettiin keskiarvojen perusteella *jäsenyyden merkitys* – mittari. Mittarin keskiarvo vastaajien keskuudessa oli 3.2 (k.h.= 0.8), maksimiarvon ollessa 5. Tulos voidaan tulkita siten, että jäsenyys on vastaajille kohtalaisen merkittävää, vaihdellen jossain määrin merkittävästä melko merkittävään.

Erot jäsenyyden merkityksessä

Varsinaiset jäsenet (n=437) kokivat yhdistyksen jäsenyyden merkittävämmäksi kuin kannatusjäsenet (n=121). [t (1, 556)=2.56, p<.05]. Tarkasteltaessa yksittäi-

siä väittämiä kannatusjäsenten ja varsinaisten jäsenten ero paikantui väittämään *olette saanut yhdistykseltä tukea kuntoutuksen ja muiden etuuksien hakemiseen*. Varsinaiset jäsenet (n=415) kokivat saaneensa yhdistykseltä enemmän tukea kuin kannatusjäsenet (n=117). [$t(1, 210.9) = 9.17, p < .001$]. Varsinaisten jäsenten pistemäärän keskiarvo oli 2.6 (k.h.= 1.2), kun taas kannatusjäsenten pistemäärän keskiarvo oli 1.6 (k.h.= 1.0). Myös jaostoon kuuluminen oli yhteydessä jäsenyyden merkitykseen [$t(1, 185.8) = 8.61, p < .001$]. Yhdistyksen jaostoihin kuuluvat vastaajille (n=103) jäsenyys oli merkittävämpää kuin niille vastaajille, jotka eivät kuuluneet mihinkään jaostoon (n=384). Jaostoihin kuuluville yhdistykseen kuuluminen oli tärkeämpää kuin jaostoihin kuulumattomille ja yhdistyksen jäsenyydellä oli heidän elämäänsä enemmän myönteisiä vaikutuksia ($p < .001$). He tapasivat yhdistyksen muita jäseniä useammin ja he olivat saaneet yhdistyksen kautta enemmän uusia ystäviä ($p < .001$)

8.2.4 Veteraani-identiteetti

Veteraani-identiteettiä mitattiin 18 väittämällä, johon vastaajat vastasivat 5-portaisella asteikolla (olen täysin samaa mieltä, olen osittain samaa mieltä, en ole samaa tai eri mieltä, olen osittain eri mieltä, olen täysin eri mieltä). Nämä väittämät oli kyselylomakkeessa suunnattu vain sotiemme veteraaneille.

Väittämille suoritettiin pääkomponentti-analyysi varimax-rotatiolla. Analyysi tuotti neljän faktorin ratkaisun (ominaisarvo >1), jonka selitysaste oli 49.3 %. Faktorit nimettiin niille latautuneiden väittämien perusteella seuraavasti: Itsearvostus (selitysaste 28.9 %) vuorovaikutus toisten veteraanien kanssa (selitysaste 14.7 %) veteraanien kohtalonyhteys (12.0 %) ja tiedon hankkimen (8.4 %). Nämä faktorit siis kuvaavat veteraani-identiteetin eri ulottuvuuksia.

Itsearvostus – faktorille voimakkaimmin latautuneet väittämät ja niiden komunaliteetit olivat: Olen ylpeä siitä, että olen sotaveteraani (.78), Koen itseni edelleen sotaveteraaniksi (.65) ja Arvostan sodanaikaista toimintaani (.64). Vuorovaikutus – faktorille voimakkaimmin latautuneet väittämät olivat: Osallistun mahdollisuuksien mukaan veteraaneille järjestettyihin tilaisuuksiin (.68), Kun tutustun uusiin ihmisiin, kerron olevani myös sotaveteraani (.67), Olen erilaisissa tilaisuuksissa mieluiten toisten veteraanien seurassa (.60), Suurin osa hyvistä ystäväistäni kuuluu sotaveteraaniyhdistykseen (.57) ja Vapaa-ajan harrastuksissani tapaamat ihmiset ovat suurimmaksi osaksi sotaveteraaneja (.57). Veteraanien kohtalonyhteydeksi nimetyille faktorille latautuivat voimakkaimmin puolestaan seuraavat väittämät: Sotaveteraania ymmärtää vain toinen sotaveteraani (.64), Tunnen toisten veteraanien elämänhistoriaa (.58), Veljeä ei jätetä – peri-

aate on tehnyt veteraanit vahvaksi (.57) ja Kun veteraaniyhdistystä kiitetään, se tuntuu henkilökohtaiselta kiitokselta (.53). Tiedon hankkimista kuvaavalle faktorille latautuivat voimakkaimmin väittämät Luen säännöllisesti Espoon sotaveteraani-lehteä (.77) ja Hankin aktiivisesti tietoa sotaveteraaneille kuuluvista etuisuuksista (.68)

Väittämien perusteella muodostettiin veteraani-identiteetti – mittari. Tämän mittarin keskiarvo vastaajien keskuudessa oli 4.15 (k.h.= 0.49), kun maksimiarvo on 5. Korkea arvo ja pieni keskihajonta viittaavat vahvaan veteraani-identiteettiin vastaajien keskuudessa. Väittämien keskiarvot ja keskihajonnat on esitetty taulukossa 3 niiden saamien arvojen mukaisessa suuruusjärjestyksessä. Mitä suurempi on keskiarvo, sitä enemmän samaa mieltä vastaajat ovat olleet väittämän kanssa.

Taulukko 3. Veteraani-identiteettiä mittaavien väittämien keskiarvot ja keskihajonnat

Väittämä	n	Keski- arvo	Keski- hajonta
Luen säännöllisesti Espoon sotaveteraani-lehteä	478	4.8	0.6
Olen ylpeä siitä, että olen sotaveteraani	469	4.8	0.6
Arvostan edelleen sodanaikaista toimintaani	474	4.7	0.6
Sotaveteraanisuus ei ole ollut minulle taakka (käännetty)	459	4.6	0.9
Veljeä ei jätetä – periaate on tehnyt sotaveteraanit vahvaksi	465	4.5	0.8
Koen itseni edelleen sotaveteraaniksi (käännetty)	458	4.4	1.1
Veteraaniuden merkitys on lisääntynyt minulle eläkkeelle siirtymisen jälkeen	466	4.4	0.9
Olen kiinnostunut siitä, mitä nuoret ajattelevat sotaveteraaneista	462	4.3	0.9
Pyrin siirtämään nuoremmille sukupolville sotahistoriaa koskevaa tietoa.	474	4.2	0.9
Kun sotaveteraaniyhdistystä kiitetään, se tuntuu henkilökohtaiselta kiitokselta	464	4.1	1.0
Kun tutustun uusiin ihmisiin, kerron olevani myös sotaveteraani	460	4.0	1.2
Hankin aktiivisesti tietoa sotaveteraaneille kuuluvista etuisuuksista	467	3.9	1.1
Olen erilaisissa tilaisuuksissa mieluiten toisten veteraanien seurassa	459	3.9	1.1
Osallistun mahdollisuuksien mukaan veteraaneille järjestettyihin tilaisuuksiin	454	3.9	1.1
Sotaveteraania ymmärtää vain toinen sotaveteraani	462	3.7	1.2
Tunnen hyvin toisten sotaveteraanien elämänhistoriaa	456	3.6	1.1
Suurin osa hyvistä ystäväistäni kuuluu sotaveteraaniyhdistykseen	458	3.5	1.3
Vapaa-ajan harrastuksissani tapaamat ihmiset ovat suurimmaksi osaksi sotaveteraaneja	458	3.1	1.3

Identiteetin vahvuus ilmenee erityisesti ylpeytenä sotaveteraaniudesta (95 % vastaajista), sen myönteisenä kokemisena (88 % vastaajista) ja oman sodan aikaisen toiminnan arvostamisena (93 % vastaajista). Lähes kaikki vastaajat (98 %) lukevat säännöllisesti Espoon sotaveteraani-lehteä. Vastaajista 92 % oli sitä mieltä, että Veljeä ei jätetä – periaate on tehnyt sotaveteraanit vahvaksi. Vastaajista 82 % kokee edelleen olevansa veteraaneja ja veteraaniuden merkitys on eläkkeelle siirtymisen myötä lisääntynyt 86 %:lla vastaajista. He ovat kiinnostuneita siitä, miten nuoret ajattelevat sotaveteraaneista (84 % vastaajista) ja pyrkivät siirtämään heille sotahistoriaa koskevaa tietoa (81 % vastaajista). Sotaveteraaniyhdistyksen kiittäminen tuntuu valtaosasta vastaajia (76 %) henkilökohtaiselta kiitokselta.

Veteraani-identiteetti ilmenee jonkin verran heikommin ihmissuhteiden ja vuorovaikutuksen alueella (katso taulukosta 3 arvot alle 4). 67 %:lla vastaajista vapaa-ajan harrastuksista tapaamat ihmiset ovat enimmäkseen sotaveteraaneja ja 55 %:lla vastaajista suurin osa ystävistä kuuluu veteraaniyhdistykseen. Väittämän ”Sotaveteraania ymmärtää vain toinen sotaveteraani” kanssa osittain samaa tai samaa mieltä oli 65 % vastaajista. Toisten sotaveteraanien elämänhistoriaa tuntee 60 % vastaajista. Kuitenkin suurin osa vastaajista (68 %) osallistuu mahdollisuuksien mukaan veteraaneille järjestettyihin tilaisuuksiin ja on siellä mieluiten toisten veteraanien seurassa (65 %). Tutustuttaessa uusiin ihmisiin he kertovat olevansa sotaveteraaneja (71 % vastaajista).

Erot veteraani-identiteetissä

Kuuluminen yhdistyksen jaostoon oli yhteydessä veteraani-identiteettiin. [$t(1,390) = 2,94, p < .01$]. Jaostoihin kuuluvien vastaajien ($n=71$) identiteetti oli vahvempi kuin jaostoihin kuulumattomien vastaajien ($n=321$) identiteetti. Jaostoon kuuluvien pistemäärän keskiarvo oli 4.3 (k.h.= 0.44) ja jaostoon kuulumattomien pistemäärän keskiarvo oli puolestaan 4.1 (k.h.= 0.49).

8.2.5 Näkemykset veteraanien yhteiskunnallisesta asemasta ja arvostuksesta

Vastaajien näkemyksiä mitattiin kuudella väittämällä, johon vastaajat vastasivat 5-portaisella asteikolla (olen täysin samaa mieltä, olen osittain samaa mieltä, en ole samaa tai eri mieltä, olen osittain eri mieltä, olen täysin eri mieltä). Väittämien vastausten prosentuaaliset jakaumat on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Vastaajien mielipiteet veteraanien saamista etuisuuksista ja arvostuksesta

Väittämä	n	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Veteraanien kuntoutuksesta tulisi pitää nykyistä parempaa huolta	567	0.4	0.5	6	25	68
Soteveteraanien tulisi saada nykyistä enemmän etuisuuksia	575	1	3	15	34	46
Yhteiskunta on antanut sotaveteraaneille kuuluvan kunnian	577	3	10	8	50	30
Nykynuoriso arvostaa sotaveteraaneja	574	0.7	7	13	48	32
Tuntemani nuoret arvostavat sotaveteraaneja	575	1	3	8	35	53
Sotaveteraanien kohtelu on ollut epäoikeudenmukaista	574	8	17	21	36	19
On tärkeää, että Suomen sodista tehdään edelleen elokuvia	575	7	9	18	30	37

Kuten taulukosta 4 käy ilmi, 80 % vastaajista on samaa mieltä (täysin samaa mieltä tai osittain samaa mieltä) siitä, että yhteiskunta on antanut sotaveteraaneille kuuluvan kunnian. 80 % vastaajista on sitä mieltä, että nykynuoriso arvostaa veteraaneja ja edelleen 88 %: n mukaan heidän tuntemansa nuoret arvostavat sotaveteraaneja. 93 % vastaajista oli sitä mieltä siitä, että veteraanien kuntoutuksesta tulisi pitää parempaa huolta. 80 % vastaajista on myös sitä mieltä, että soteveteraanien tulisi saada nykyistä enemmän etuisuuksia. 54 % mielestä sotaveteraanien kohtelu on ollut epäoikeudenmukaista, kun taas 25 % oli päinvastaista mieltä. Suomen sodista on tärkeä tehdä edelleen elokuvia 67 %:n mielestä, kun taas 16 % ei pitänyt sitä tärkeänä.

Kolmesta arvostusta mittaavasta väittämästä muodostettiin keskiarvojen perusteella *koettu arvostus* -mittari (yhteiskunta on antanut sotaveteraaneille kuuluvan kunnian, nykynuoriso arvostaa sotaveteraaneja, tuntemani nuoret arvostavat sotaveteraaneja). Mittarin keskiarvo vastaajien keskuudessa oli 4.1 (k.h.= 0.7). Vastaavasti kahdesta tyytymättömyyttä mittaavasta väittämästä muodostettiin *tyytymättömyys etuisuuksiin* -mittari (veteraanien kuntoutuksesta tulisi pitää ny-

kyistä parempaa huolta, sotaveteraanien tulisi saada nykyistä enemmän etuisuuksia). Sen keskiarvo vastaajien keskuudessa oli 4.4 (k.h.= 0.7). Kohtelun epäoikeudenmukaisuutta mittavan osion keskiarvo oli puolestaan 3.4 (k.h.= 1.2). Vastaajien siis kokivat sotaveteraanien arvostuksen olevan korkeaa, mutta olivat vahvasti tyytymättömiä veteraanien saamiin etuisuuksiin ja kuntoukseen. Vastaajat pitivät sitä sotaveteraanien kohtelua jossain määrin epäoikeudenmukaisena, mutta mielipiteissä oli suurta hajontaa.

Erot koetussa arvostuksessa, tyytymättömydessä ja epäoikeudenmukaisuudessa

Rintamalla sodan aikana olleet vastaajat erosivat arvostuksen, tyytymättömyyden ja epäoikeudenmukaisuuden kokemisesta niistä vastaajista, jotka eivät olleet sodan aikana rintamalla. Rintamalla olleiden vastaajien (n=395) mielestä sotaveteraanien arvostus on korkeampaa kuin rintamalla ei olleiden mielestä (n=168). [t (1, 561)= 1.95, p< .05]. Rintamalla olleiden vastaajien pistemäärän keskiarvo oli 4.2 (k.h.=0.72), kun taas siellä ei olleilla se oli 4.0 (k.h.=0.75). Rintamalla olleet vastaajat saivat korkeammat pistemäärät väittämässä: *yhteiskunta on antanut sotaveteraaneille kuuluvan kunnian ja tuntemani nuoret arvostavat sotaveteraaneja*. Rintamalla olleet olivat myös tyytyväisempiä sotaveteraanien saamiin etuisuuksiin [t (1, 555)=-1.99, p<.05]. Rintamalla olleet vastaajat olivat tyytyväisempiä sotaveteraanien saamiin etuisuuksiin. Rintamalla olleilla vastaajilla (n= 391) tyytymättömyysmittarin keskiarvo oli 4.4 (k.h.=0.69), kun taas rintamalla ei olleilla vastaajilla (n=166) se oli 4.5 (k.h.= 0.65). Myös näkemyksissä kohtelun oikeudenmukaisuudesta oli tilastollisesti merkittävä ero [t(1, 365.6)=-2.01, p<.05]. Rintamalla olleiden vastaajien (n=385) mielestä sotaveteraanien kohtelu on ollut oikeudenmukaisempaa kuin siellä ei-olleiden mielestä (n=168). [t (1, 350.5)=-2.87, p<.01]. Rintamalla olleiden pistemäärän keskiarvo kohtelun epäoikeudenmukaisuutta koskevassa väittämässä oli 3.3 (k.h.=1.23), kun se oli rintamalla ei olleilla 3.6 (k.h.=1.11).

Myös kannatusjäsenten (n=120) mielestä sotaveteraanien kohtelu on ollut epäoikeudenmukaisempaa kuin varsinaisten jäsenten mielestä (n=427) [t (1, 205.1)=-3.56, p<.001]. Kannatusjäsenten pistemäärä keskiarvo oli 3.7 (k.h.=1.1), kun varsinaisten jäsenten pistemäärä oli 3.3 (k.h.= 1.2). Varsinaisista jäsenistä 90 % oli ollut rintamalla, mikä selittää samansuuntaisen eron rintamalla olleiden ja kannatusjäsenien keskuudessa. Myös yhdistykseen liittymisajankohdalla oli yhteys epäoikeudenmukaisuuden kokemiseen [F(5, 534)=4.43, p<.001]. 1950-luvulla liittyneiden (n=23) kokemus sotaveteraanien epäoikeudenmukaisesta kohtelusta oli myöhemmin liittyneitä vähäisempi (k.a.= 2.5, k.h.=1.41).

Kiinnostuksen kohteena oli edellisten tulosten perusteella myös se, eroavatko sodan loppuessa alle 18 vuotta täyttäneet (vuonna 1926 ja ennen syntyneet) ja alle 18-vuotiaat (vuoden 1926 jälkeen syntyneet) toisistaan. Tilastolliset analyysit paljastivat, että silloiset alle 18-vuotiaat (n=196) kokivat vanhempia veteraaneja (n= 390) enemmän epäoikeudenmukaisuutta [t(1, 250.93)=-3.94, p<.001], olivat tyytymättömämpiä sotaveteraanien etuisuuksiin [t(1, 243.65)=-3.52, p<.001] ja kokivat sotaveteraanien arvostuksen vähäisemmäksi [t(1, 192.31)=2.16, p<.05].

Myös sotavammalla oli yhteys mielipiteeseen sotaveteraanien epäoikeudenmukaisesta kohtelusta [t(1, 539)= 2.23, p<.05]. Vastajat, joilla oli sotavamma (n=47) kokivat sotaveteraanien kohtelun epäoikeudenmukaisemmiksi kuin ne vastaajat (n=495), joilla ei ole sotavammaa. Sotavamman omaavien vastaajien keskiarvo epäoikeudenmukaisuutta mittaavassa väittämässä oli 3.8 (k.h.= 1.14), kun taas muiden keskiarvo oli 3.3 (k.h.=1.20).

Lastenlasten määrä oli yhteydessä koettuun arvostukseen [r(549)=.11, p<.05] ja tutuilta nuorilta saatuun arvostukseen [r(542) =.11, p<.01]. Mitä enemmän vastaajilla oli lasten lapsia, sitä enemmän he kokivat, että heidän tuntemansa nuoret arvostavat sotaveteraaneja.

8.2.6 Omavoimaisuus

Vastaajien omavoimaisuutta mitattiin 18 väittämällä, joita pyydettiin arvioimaan 5-portaisella asteikolla (*ei kuvaa minua lainkaan, kuvaa minua vähän, kuvaa minua jonkin verran, kuvaa minua melko paljon, kuvaa minua täydellisesti*). Tulosten tulkinnassa luokat *ei kuvaa minua lainkaan* ja *kuvaa minua vähän* on yhdistetty, samoin luokat *kuvaa minua melko paljon* ja *kuvaa minua täydellisesti*.

Omavoimaisuutta kuvaaville väittämille suoritettiin pääkomponenttianalyysi varimax-rotatiolla. Analyysi tuotti viiden faktorin ratkaisun (ominaisarvo >1), jonka selitysasteeksi muodostui 57 %. Faktorit nimettiin sisältöjensä perusteella seuraavasti: *elämän tarkoituksellisuus* (16.9 %), *fyysinen toimintakyky* (15.9), *turvallinen läheisyys* (9.8 %), *menetysten hyväksyminen* (7.5 %) ja *ulkopuoliseen voimaan turvautuminen* (7.5 %). Nämä faktorit siis kuvaavat veteraanien omavoimaisuuden eri puolia.

Elämän tarkoituksellisuutta kuvaavalle faktorille latautuivat voimakkaimmin seuraavat väittämät (kommunaliteetit suluisissa): *Minulla on ollut hyvä elämä* (.67), *Koen olevani oman onneni seppä* (.63), *Vaikeudet eivät ole lannistaneet minua* (.63), *Minulla on elämänhalua* (.62), *Olen saavuttanut elämässäni sen minkä olen halunnut* (.57) ja *Koen kuuluvani suomalaiseen yhteiskuntaan* (.56), *Saan voimaa läheisistä ihmisistä* (.49) ja *Olen kiinnostunut uusista asioista* (.46). Toi-

mintakykyä kuvaavalle faktorille puolestaan latautuivat voimakkaimmin seuraavat väittämät: *Koen olevani hyvässä kunnossa* (.79), *Pärjään hyvin ilman toisten apua* (.75), *En koe voimattomuuden tunnetta* (.64) ja *Arkeni sujuu hyvin* (.58) ja *Nukun riittävästi* (.44) Turvalliseksi läheisyydeksi nimetyille faktorille latautuivat voimakkaimmin puolestaan väittämät *En ole yksinäinen* (.80) ja *Elämäni tuntuu turvalliselta* (.61), *En koe voimattomuuden tunnetta* (.50) ja *saan voimaa läheisistä ihmisistä* (.43). Menetyksen käsittelyä kuvaavalle faktorille voimakkaimmin latautuneet väittämät olivat *En koe katkeruutta sodasta johtuvista asioista* (.81) ja *Olen saavuttanut elämässäni sen mitä olen halunnut* (.48). Ulkopuoliseen voimaan turvautumista kuvaavalle faktorille latautuivat voimakkaimmin väittämät *Saan uskonnosta voimaa arkipäivääni* (.79) ja *Saan voimaa veteraanitoiminnasta* (.65).

Väittämien perusteella muodostettiin omavoimaisuus -mittari. Sen keskiarvo vastaajien keskuudessa oli 3.8 (k.h.=0.5), mikä kuvaa melko korkeaa omavoimaisuutta.

Väittämien keskiarvot ja hajonnat on esitetty taulukossa 5 suuruusjärjestyksessä. Mitä suurempi on keskiarvo, sitä enemmän vastaajat ovat olleet sitä mieltä, että väittämä kuvaa heitä.

Taulukko 5. Omavoimaisuutta mittaavien väittämien keskiarvot ja keskihajonnat

	n	Keski- arvo	Keski- hajonta
Väittämä			
Koen kuuluvani suomalaiseen yhteiskuntaan	577	4.6	0.7
Elämäni ei tunnu turvattomalta (käännetty)	575	4.4	1.0
En koe katkeruutta sodasta johtuvista asioista (käännetty)	572	4.2	1.1
Minulla on ollut hyvä elämä	579	4.2	0.8
Minulla on elämänhalua	579	4.1	0.9
En ole yksinäinen (käännetty)	575	4.0	1.2
Saan voimaa läheisistä ihmisistä	575	4.0	0.9
Vaikeudet eivät ole lannistaneet minua	578	3.9	1.0
En koe voimattomuuden tunnetta (käännetty)	574	3.8	1.1
Olen saavuttanut elämässäni sen minkä olen halunnut	574	3.8	0.9
Arkeni sujuu hyvin	574	3.8	1.0
Koen olevani oman onneni seppä	573	3.7	1.0
Nukun riittävästi	574	3.7	1.2
Olen kiinnostunut uusista asioista	576	3.6	1.1
Pärjään hyvin ilman toisten apua	574	3.3	1.2
Koen olevani hyvässä kunnossa	572	3.2	1.1
Saan uskonnosta voimaa arkipäivääni	573	3.0	1.3
Saan voimaa veteraanitoiminnasta	561	3.0	1.1

Vastaajien enemmistön kokemus oman elämän tarkoituksellisuudesta on vahvaa. 91 % vastaajista kokee kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan. Valtaosan mielestä heillä on ollut hyvä elämä (87 %) ja heillä on edelleen elämänhalua (80 %) Vaikeudet eivät ole lannistaneet heitä (75 %), he ovat saavuttaneet elämässään haluamansa asiat (70 %) ja he ovat kiinnostuneista uusista asioista (61 %). Reilusti yli puolet vastaajista kokee myös olevansa oman onnensa seppiä (56 %). Katkeruutta sodan tapahtumien johdosta paljon kokevia oli 11 % ja jonkin verran kokevia 14 %, kun taas 75 % vastaajista ei kokenut katkeruutta. Suurin osa vastaajista kokee elämänsä turvalliseksi (80 %) saa voimaa läheisistä ihmisistä (76 %), eikä koe itseään yksinäiseksi (67 %).

Toimintakyvy arjessa on keskimäärin hyvää: suurella osalla vastaajista arki-suu hyvin (69 %) ja he nukkuvat riittävästi (64 %) ja he eivät koe voimattomuuden tunnetta (63 %). Sen sijaan fyysisen toimintakyvyn alueella omavoimaisuus ei ollut niin vahvaa. Neljäsosa vastaajista (26 %) ei pärjännyt ilman toisten apua. Vastaajista reilu puolet (53 %) pärjäsivät ilman toisten apua ja lähes neljäsosa (22 %) pärjäsivät jossain määrin ilman toisten apua, Vastaajista jonkin verran alle puolet (47 %) koki olevansa hyvässä kunnossa, kun reilu neljäsosa (27 %) ei kokenut olevansa hyvässä kunnossa.

Uskonnosta koki saavansa voimaa arkipäiväänsä 42 % vastaajista ja jonkin verran siitä voimaa saavia oli 24 %. Veteraanitoiminnasta sai voimaa 35 % vastaajista: 33 % koki saavansa jonkin verran, 24 % vähän ja 8 % ei ollenkaan.

Kuten taulukosta käy ilmi, keskihajonta yksittäisten väittämien kohdalla on melko suurta, vaihdellen 0.7:n (*koen kuuluvani suomalaiseen yhteiskuntaan*) ja 1.3:n (*saan uskonnosta voimaa arkipäivääni*) välillä.

Erot omavoimaisuudessa

Kannatusjäsenet olivat omavoimaisempia kuin varsinaiset jäsenet. [$t(1, 555) = -2.07, p < .05$]. Kannatusjäsenten ($n=120$) pistemäärän keskiarvo omavoimaisuudessa oli 3.9 ($k.h.=0.50$), kun varsinaisten jäsenten keskiarvo oli 3.8 ($k.h.=0.54$). Kannatusjäsenet saivat korkeammat pisteet seuraavissa väittämissä: *koen olevani hyvässä kunnossa ja saan voimaa veteraanitoiminnasta* ($p < .01$) sekä *arkeni sujuu hyvin, pärjään hyvin ilman toisten apua ja koen kuuluvani suomalaiseen yhteiskuntaan* ($p < .05$).

Rintamalla olleiden ($n=393$) omavoimaisuus oli alhaisempaa verrattuna niihin vastaajiin, jotka eivät olleet rintamalla ($n=109$). [$t(1, 365,6) = -2,01, p < .05$]. Rintamalla olleiden pistemäärän keskiarvo oli 3.8 ($k.h.=0.55$) ja rintamalla ei olleiden keskiarvo puolestaan 3.9 ($k.h.=0,48$). Rintamalla olleet vastaajat saivat alhaisempia pistemääriä seuraavissa väittämissä: *koen olevani hyvässä kunnossa ja pärjään hyvin ilman toisten apua* ($p < .01$) sekä *ja koen kuuluvani suomalaiseen yhteiskuntaan* ($p < .05$). Sen sijaan he saivat korkeamman pistemäärän kuin ei-rintamalla olleet väittämässä *saan voimaa veteraanitoiminnasta* ($p < .05$). Vastaajien invaliditeetin haitta-aste oli myös yhteydessä omavoimaisuuteen [$r(100) = -.21, p < .05$]. Mitä korkeampi invaliditeetin haitta-aste oli, sitä vähemmän omavoimaiset vastaajat olivat.

Vastaajan siviilisääty oli yhteydessä omavoimaisuuteen. [$F(4, 579) = 4,16, p < .01$]. Avioliitossa ($n=350$) ja avoliitossa ($n=14$) elävien omavoimaisuus oli korkeampaa kuin naimattomien vastaajien ($n=9$). Avioliitossa ja avoliitossa elävien pistemäärän keskiarvot olivat 3.9 ($k.h. = 0.52$ ja 0.53), kun taas naimattomien pistemäärän

keskiarvo oli 3.5 (k.h.= 0.64). Myös lasten lukumäärä oli positiivisessa yhteydessä omavoimaisuuteen [$r(564) = .14$, $p < .001$]. Mitä enemmän lapsia vastaajilla oli, sitä omavoimaisempia he olivat.

Myös koulutustaustalla ja ammatilla oli yhteys omavoimaisuuteen. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden ($n = 248$) omavoimaisuus oli korkeampi kuin ammattikoulun ($n = 62$) tai kansakoulun ($n = 82$) suorittaneiden. [$F(6, 575) = 4.97$, $p < .001$]. Korkeakoulun suorittaneiden pistemäärän keskiarvo oli 3.9 (k.h.=0.49) kun taas ammattikoulun suorittaneilla se oli 3.7 (k.h.=0.61) ja kansakoulun suorittaneilla 3.6 (k.h.=0.49). Johtajat ja ylimmät virkamiehet ($n = 119$) olivat omavoimaisempia kuin palvelu-, myynti- ja hoitotyön tekijät ($n = 84$) ja yrittäjät ($n = 17$). Myös asiantuntijat ($n = 177$) olivat omavoimaisempia kuin palvelu-, myynti- ja hoitotyön tekijät ($n = 84$) [$F(9, 541) = 2.02$, $p < .05$]. Johtajien ja ylimpien virkamiesten pistemäärän keskiarvo oli 3.9 (k.h.=0.52), asiantuntijoiden 3.8 (k.h.=0.55), palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijöiden sekä yrittäjien 3.7 (k.h.=0.53 ja 0.61).

8.2.7 Keskeisten muuttujien väliset yhteydet

Korrelaatiot

Seuraavaksi tarkastellaan edellä raportoitujen keskeisten muuttujien keskinäisiä yhteyksiä. Taulukko 6 esittää niiden keskiarvot ja väliset yhteydet Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla.

Taulukko 6. Pearsonin korrelaatiokertoimet keskeisten muuttujien välillä sekä muuttujien keskiarvot ja – hajonnat

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Jäsenyyden merkitys							
2. Veteraani-identiteetti	.39**						
3. Omavoimaisuus	.25**	.21**					
4. Arvostus	.19**	.28**	.21*				
5. Tyytymättömyys etuihin	-.02	.23**	-.10*	-.09*			
6. Epäoikeudenmukaisuus	-.05	.15**	-.11**	-.22**	.26**		
7. Ikä	.01	.06	-.11*	.14**	-.09*	-.13*	
Muuttujien keskiarvot	3.17	4.15	3.80	4.11	4.40	3.39	84.67
Muuttujien keskihajonnat	0.79	0.49	0.53	0.73	3.39	1.20	4.41

Huom. * korrelaatio merkitsevä riskitasolla $p < .05$

** korrelaatio merkitsevä riskitasolla $p < .01$

n:t vaihtelivat välillä 469–582

Keskeisten muuttujien keskiarvot saattoivat vaihdella välillä 1-5. Kuten taulukon 6 keskiarvoja tarkasteltaessa käy ilmi, vastaajien veteraani-identiteetti ja heidän kokemus arvostuksesta ovat korkeita. Tyytymättömyys etuisuuksiin on myös korkea. Omavoimaisuuden aste on melko korkea, jäsenyyden merkitys ja epäoikeudenmukaisuuden kokemus ovat kohtalaisia.

Taulukossa 6 esitetyt korrelaatiokertoimet havainnollistavat muuttujien väliset tilastollisesti merkittävät yhteydet. Veteraani-identiteetti, omavoimaisuus ja arvostus ovat positiivisesti yhteydessä jäsenyyden merkitykseen ($p < .01$), kun taas tyytymättömyydellä etuihin, koetulla epäoikeudenmukaisuudella eikä iällä ole yhteyttä. Veteraani-identiteetin vahvuuteen puolestaan ovat positiivisesti yhteydessä

kaikki muuttajat lukuun ottamatta ikää: jäsenyyden merkitys, arvostus ja oma-voimaisuus, tyytymättömyys etuihin ja epäoikeudenmukaisuus ($p < .01$).

Lähempi tarkastelu paljasti, että sotaveteraani-identiteetti oli yhteydessä oma-voimaisuuden osioista seuraaviin: *saan voimaa veteraanitoiminnasta* [$r(460) = .47, p < .01$], *saan uskonnosta voimaa arkipäivääni* [$r(467) = .34, p < .001$], *saan voimaa läheisistä ihmisistä* [$r(472) = .14, p < .01$] ja *olen saavuttanut elämässäni sen minkä olen halunnut* [$r(490) = .11, p < .01$].

Huomionarvoista on, että vastaajien ikä ei ollut yhteydessä sotaveteraani-identiteetin vahvuuteen ja jäsenyyden merkitykseen. Sen sijaan se oli positiivisesti yhteydessä arvostukseen ($p < .01$) ja lievästi negatiivisesti omavoimaisuuteen, koettuun epäoikeudenmukaisuuteen ja etuihin tyytymättömyyteen. ($p < .05$). Toisin sanoen mitä iäkkäämpi henkilö oli, sitä enemmän hän kokee arvostusta ja on tyytyväinen etuisuuksiin, ja sitä vähemmän hän kokee epäoikeudenmukaisuutta ja omavoimaisuutta.

Erityisen kiinnostuksen kohteena oli myös osallistumisaktiivisuuden yhteys keskeisiin muuttujiin. Osallistumisaktiivisuus oli positiivisesti yhteydessä jäsenyyden merkitykseen [$r(564) = .53, p < .001$] sekä omavoimaisuuteen [$r(559) = .17, p < .001$] ja negatiivisesti yhteydessä etuihin tyytymättömyyteen [$r(553) = -.11, p < .01$]. Toisin sanoen mitä aktiivisemmin vastaajat osallistuvat yhdistyksen toimintaan, sitä merkittävämpi yhdistyksen jäsenyys heille on. He ovat myös sitä enemmän omavoimaisia ja tyytyväisempiä sotaveteraanien saamiin etuihin. Sen sijaan osallistumisaktiivisuudella ei ollut merkittävää yhteyttä veteraani-identiteetin vahvuuteen ja epäoikeudenmukaisuuden kokemiseen.

Yhteiskuntatieteissä .30 ja .40 vahvuisia korrelaatioita voidaan pitää kohtuullisina (Nummenmaa ym. 1996). Tässä tutkimuksessa keskeisten muuttujien väliset yhteydet olivat lieviä, lukuun ottamatta sotaveteraani-identiteetin ja jäsenyyden merkityksen välistä yhteyttä. [$r(476) = .39, p < .01$]. Korrelaatioiden mataluutta voi osaltaan selittää muuttujien pieni hajonta.

Regressioanalyysit

Jäsenyyden merkitystä ja sotaveteraanien identiteettiä selittäviä tekijöitä tutkittiin lineaarisen askeltavan regressioanalyysin avulla. Jäsenyyden merkitystä selittävä regressioanalyysi tuotti mallin, jossa veteraani-identiteetti ($\beta = .36, p < .001$) ja omavoimaisuus ($\beta = .19, p < .001$) osoittautuivat jäsenyyden merkityksen ennustajiksi. Sen sijaan koettu arvostus, tyytymättömyys etuihin ja koettu epäoikeudenmukaisuus eivät ennusten jäsenyyden merkitystä. [$F(2, 457) = 55.06, p < .001$]. Tulosten perusteella siis erityisesti veteraani-identiteetin vahvuus ennustaa sitä, kuinka merkittäväksi vastaaja kokee jäsenyyden Espoon sotaveteraaniyhdistyk-

sessä (selitysaste 16 %). Omavoimaisuuden lisääminen malliin nosti selityssastetta 3 %. Toisin sanoen omavoimaisuuden aste ennustaa jossain määrin sitä, kuinka merkittäväksi jäsenyys koetaan. Koko mallin selitysaste oli 19 %.

Veteraani-identiteettiä selittävä regressio-analyysi tuotti mallin, jossa merkittäviksi ennustajiksi osoittautuivat jäsenyyden merkitys ($\beta=.32$, $p<.001$), koettu arvostus ($\beta=.23$, $p<.001$), tyytymättömyys etuihin ($\beta=.22$, $p<.001$), epäoikeudenmukaisuuden kokemus ($\beta=.16$, $p<.001$) ja omavoimaisuus ($\beta=.13$, $p<.01$). [$F(5, 454)= 36,60$, $p<. 001$]. Jäsenyyden merkitys ennusti voimakkaimmin identiteetin vahvuutta (selitysaste 16 %). Koettu arvostus ja tyytymättömyys olivat seuraavaksi voimakkaimpia ennustajia. Niiden lisääminen malliin nosti selityssastetta 10 %. Epäoikeudenmukaisuuden kokemus ja omavoimaisuus jäivät heikoimmiksi ennustajiksi, yhteensä 3 % selityssasteen lisäyksellä. Koko mallin selitysaste oli 29 %.

9. HAASTATTELUTUTKIMUS ESPOON SOTAVETERAANIT RY:N JÄSENILLE

9.1 Haastattelun rakentaminen, tiedonkeruu ja analysointi

Teemahaastattelun avulla saadaan esille haastateltavien asioille antamia merkityksiä. Se valittiin aineiston keruumenetelmäksi, koska tarkoitus oli saada esille haastateltavien subjektiivisia kokemuksia veteraaniudesta. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, joka käsittää teema-alueet kysymyksineen. Toteutuksessa haastattelussa kysymykset olivat kaikille haastateltaville samat, mutta haastattelijat voivat vaihdella kysymysten järjestystä, sanamuotoa ja haastattelutavat vastasivat omin sanoin kertoen kokemuksiaan ja käsityksiään asioista. (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2001; Eskola & Suoranta 2003)

Teemahaastattelurungon laadinnassa hyödynnettiin kirjallisuutta, kyselytutkimuksen kysymyksiä sekä Espoon sotaveteraanit ry:n yhdyshenkilöitä että Espoon kaupungin veteraanineuvojaa. Teemahaastattelurungon teemat olivat: veteraanisuus, arvostus ja veteraanitoiminta (ks. Liite 2). Teema-alueet oli valmiiksi operationalisoitu kysymyksiksi, joita oli jokaisen teeman alla vaihteleva määrä. Kuitenkin haastattelujen oli tarkoitus olla keskustelumaisia vuorovaikutustilanteita, jotka oli ennalta selkeästi suunniteltu, koska haastattelijoina oli useampia. Taustakysymyksiin kysyttiin rintamalla oloa, aselajia ja vastaajan syntymävuotta. Esihaastattelujen toteuttaminen tässä tutkimuksessa oli tärkeä ja välttämättöntä, koska näin saatiin kokemusta haastateltavien kokemuksista ja sanavalinnoista, haastattelujen kestosta sekä voitiin parantaa haastattelurunkoa. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001.) Esihaastatteluja tehtiin kaksi, joita kuunneltiin ja arvioitiin yhdessä haastattelijoiden kanssa. Esihaastattelujen perusteella haastattelurunkoa muutettiin vain selventämällä kysymyksiä sanamuotoja. Näin esihaastattelut voitiin ottaa mukaan lopulliseen tutkimusaineistoon.

Haastateltavien nimet ja puhelinnumerot saatiin Espoon Sotaveteraani ry:n yhdyshenkilöltä. Haastateltavien valinnassa käytettiin harkinnanvaraista valintaa, jonka kriteerinä oli aktiivinen toiminta yhdistyksen jäsenenä. Haastateltaville soitettiin, kerrottiin tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja tulevasta haastattelusta sekä pyydettiin osallistumaan haastatteluun. Haastatteluun osallistui yhteensä 11 yhdistyksen jäsentä. Haastattelut toteutettiin joko haastateltavien kotona, yhdistyksen tiloissa, Laurea ammattikorkeakoulun tiloissa tai muissa yleisissä tiloissa,

kuten kirjastossa. Ennen haastattelua haastateltaville kerrottiin vielä tutkimuksesta ja pyydettiin kirjallinen lupa haastatteluun ja haastattelun nauhoittamiseen. Kaikki haastateltavat suostuivat haastatteluun ja sen nauhoittamiseen. Haastattelut toteuttivat Laurea -ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijat ja kolme opettajaa. Haastattelut suoritettiin helmi-toukokuun 2009 aikana. Haastattelut litteroi sanatarkaksi tekstiksi ulkopuolinen kirjoittaja. Haastatteluista kertyi tutkimusaineistoa 231 sivua (kirjainkoko 12, riviväli 1.5). Kirjoitettu aineisto luettiin useampaan ennen varsinaista analyysia.

Aineisto analysoitiin laadullisella analyysimenetelmällä, jossa keskeisinä vaiheina oli analyysi ja synteesi. Hirsjärven & Hurmeen (2001) esityksen mukaisesti analyysissä eriteltiin ja luokiteltiin aineistoa ja synteessissä pyrittiin luomaan kokonaiskuva ja tuomaan esille tutkittava ilmiö uudesta perspektiivistä. Tämän aineiston analyysiin aineiston kerronnallisuuden vuoksi teemoittelu sopi paremmin kuin luokittelu.

Tutkimuskysymykset ja teemahaastattelun teemat ohjasivat analyysia. Aineistoista pyrittiin ensin saamaan kokonaiskuva ja sitten erittelemään ja kokoamaan haastateltavien esille tuomia asioita eri teemojen alle. Samasta teemasta saattoi tulla keskustelua myös muualla haastattelun kuluessa, jolloin ne koottiin kyseisen teeman alle. Esille tulleiden ilmiöiden ja merkitysten konteksti pyrittiin säilyttämään oikean tulkinnan ja ymmärtämisen takaamiseksi.

Tämän jälkeen analyysi eteni yksittäisen henkilön aineistosta koko aineiston teemojen kokoamiseen. Näin esille tuli sekä teemahaastattelun mukaisia että muita aineistosta nousseita teemoja. Näin muodostettiin seuraavat teemat: huolenpito, identiteetin ainekset, arvostus ja itsearvostus, työ, yhteiskunta ja politiikka puhumattomuus ja veteraanius. Tämän jälkeen analyysi eteni synteessivaiheeseen, jossa muodostettiin kokonaiskuva, hahmotettiin ilmiöitä uudelleen teoreettisesta näkökulmasta. (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2001; Eskola & Suoranta 2003). Analyysin teki kaksi tutkijaa toteuttaen analyysin vaiheet erikseen. He yhdessä tarkastelivat teemat ja niiden alle sijoittuneet asiat, ilmiöt ja merkitykset. Analyysin synteessivaiheen tutkijat tekivät yhdessä.

9.2 Haastattelun tulokset

Haastatteluun osallistuneiden yhdentoista sotiemme veteraanien syntymävuosi vaihteli vuosien 1915-1930 välillä. He olivat osallistuneet sotaan rintamalla, sota-
toimialueella ja kotirintamalla. Kaikki haastatellut olivat miehiä.

9.2.1 Huolenpito

”kun jos toinen huonosti kävelee, niin ne heti oli auttamassa”

Huomiota kiinnittää kaikkien haastateltujen kohdalla kaveria ei jätetä – periaatteen voimakkuus, joka ilmenee käytännössä esimerkiksi säännöllisinä tervehtimisvierailuina vanhustenhuoltolaitoksissa ja sairaaloissa. Ilmaisuna ”kaveria ei jätetä” on sotiemme veteraanien keskuudessa yleisesti ja laajasti tunnustettu periaate, jonka juuret ovat rintamaolosuhteisissa vakiintuneessa yhteisöllisyydessä ja huolenpidossa. Yhteisöllisyys juontuu siitä, että kaikkien kanssa oli yksinkertaisesti tultava toimeen. Tähän voimakkaaseen eettiseen kaveria ei jätetä -periaatteeseen on haluttu sitoutua myös sodanjälkeisessä siviilielämässä. Monet heistä itse käyttävätkin tässä yhteydessä käsitettä huolenpito. Inhimillisyyden ja nöyrä suhtautumistapa tulee esiin huolenpidon yhteydessä.

Monet haastatelluista odottavat nykyihmisiltä enemmän keskinäistä vastuun kantamista ja toisista huolehtimista oman edun tavoittelua korostavassa yhteiskunnassa. Näin ilmaistua huolenpidon etiikkaa toivotaan laajennettavan yleiseksi eettiseksi periaatteeksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Tätä ilmentää esimerkiksi joidenkin haastateltujen huolestuneisuus siitä, ettei yhteiskunnassa unohdeta vähempiosaisia sekä huoli laitokseen joutumisesta ja unohtumisesta elämän loppupuolella. Huolta kannettiin myös ikääntyneiden masennuksesta. Haastatteluissa ilmeni myös halu olla esimerkkinä nuoremmille vastuunkantamisesta ja lähimmäisen auttamisesta. Haastatteluissa tuotiin esille se, etteivät rintamalla olleet ole niin itsekkäitä kuin muut, sillä sukupolvi on joutunut ottamaan vastuuta muistakin kuin itsestään.

Haastateltujen mielestä veteraanit eivät merkittävästi eroa muista ikääntyvistä ihmisistä. He kuitenkin katsovat rauhallisemmin maailmanmenoa ja heillä on tietty asenne toisia kohtaan, joka ilmenee huolehtimisena toisesta. Heillä on myös sisäänrakennettuna asioiden ja esineiden järjestyksessä pitäminen.

Veljeä ei jätetä – periaate nousee kuitenkin esiin haastatteluiden aikana eri yhteyksissä. Tämä lienee tulkittavissa siten, että syvälle juurtunutta vakaumusta ei varsinaisesti tunnusteta joksikin erilliseksi oppimisen tulokseksi, vaan kysymyksessä on jaettujen kokemusten ja kohtaloiden kautta rakentunut olennainen identiteetin ulottuvuus. Tämä eettisen periaatteen jatkuvuuden näkökulmasta ei veteraanien sota ole varsinaisesti vieläkään päättynyt.

9.2.2 Identiteetin ainekset

” henkinen puoli on kuitenkin semmoinen, joka mun mielestäni on muotoutunut aika paljon silloin näissä sota- ajan touhuissa, niinkin missä ankeissa oloissa yhdessä kavereitten kanssa asuttiin”

Kysyttäessä haastatelluilta siitä, mitä sotien aikana opittua haastateltu on voinut hyödyntää sotien jälkeisessä elämässä, esille tuli sekä konkreettisia taitoja sekä arvoja ja periaatteita. Nämä sodan aikana opitut asiat voidaan nähdä olevan aineksia veteraanien yksityisen ja sosiaalisen identiteetin rakentumiselle. Esille tulivat selviytymisen ja määrätietoisuuden periaatteet, jotka ilmenivät asenteissa, että ei ole niin toivotonta tilannetta, josta ei selviytyisi. Monennäköiset mahdollisuudet selviytyä on olemassa silloinkin, kun on umpikujassa. Selviytymisen periaate ilmenne myös itsenäisenä toimeen tulemisena, selviytymisestä kertomisenä ja asenteena, että apua ei lähdetä pyytämään helposti. Määrätietoisuus ilmenee eteenpäin pyrkimisenä ja pääsemisenä.

Arvoina tuli esille yhteisyys, isänmaallisuus, suomalaisuus, kärsivällisyys, erilaisten asioiden arvostus ja säästäväisyys. Yhteisyyden tai yhteisöllisyyden arvo on niin sisäistynyttä, että vielä nykyäänkin yhdistystoiminnassa toteutuu ”yhteisöllinen yhdessäolo”, niin kuin eräs haastateltava ilmaisi. Sodan aikana opittuja taitoja olivat esimiestaidot, ihmisen lähestymisen taidot, suunnistus- ja maastossa liikkumistaidot, joita jotkut ovat voineet hyödyntää uralla ja ammatissa. Tärkeänä tuli esille ihmisen psyykkisen puolen ja itsetuntemuksen kehittyminen ja kasvaminen, joka näyttää olevan yhteinen kokemus haastateltujen veteraanien keskuudessa. Itsetuntemusta oppi, kun oli pakko tulla toimeen toisten kanssa. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että sodan aikana omaksutut arvot, periaatteet ja toiminta ovat antaneet aineksia veteraani-identiteetin kehittymiselle.

9.2.3 Arvostus ja itsearvostus

”En oo koskaan kaivannut mitään sen kummempaa arvostusta, oon tehny vaan hommani ja se oli sillä selvä”

Haastatteluissa syntyy vahva vaikutelma siitä, että oman itsensä arvostus on veteraaneilla niin vahvaa ja sisäistynyttä, ettei arvostuskysymysten pohtiminen tunnu heistä edes erityisen tärkeältä. Eräs haastateltava totesikin, että arvostus on ikään kuin otettava itse; on ensin itse arvostettava itseään. Mitään hävettävää ei ole. Veteraanien itsearvostus on siis saattanut olla kaiken aikaa vahva, eivätkä yhteiskunnalliset muutokset ole sitä ainakaan huonontaneet. Tätä olettamus-

ta tukee erään haastatellun kommentointi siitä, että sodan jälkeisessä Suomessa ei ollut niinkään kysymys veteraanien arvostuksen puutteesta vaan siitä, ettei heti sotavuosien jälkeen ollut mahdollisuutta avoimesti puhua asioista. Selityksenä puhumattomuuteen nähtiin maan poliittinen tilanne, joka on osaltaan ollut hillitsemässä avointa keskustelua.

Veteraanien arvostuksessa on nähtävissä kaksi puolta: yhteiskunnallinen arvostus isänmaan ja sen vapauden vuoksi sekä arvostus veteraania kohtaan yksilönä, joka ilmenee kunnioituksena ja avun tarjoamisena. Muutamat haastatellut viittasivat siihen, että arvostuksessa olisi ollut jonkinlaisia alueellisia eroja sodan päättymisen jälkeen. Esimerkiksi eräs haastateltu totesi, ettei veteraanien arvostus ollut itsestään selvää Turussa ja Tampereella. Onko tällainen sitten ollut yleisempikin ilmiö, jää arvailujen varaan. Sotaveteraaneja on siis yleisestikin arvostettu kaiken aikaa, mutta julkisen ja virallisen arvostuksen arvioidaan nousseen vasta myöhemmin. Eräs haastateltu sanoi lukeneensa lehdestä, ettei sotaveteraaneja olisi arvostettu 1970-luvulla; henkilökohtainen kokemus asiasta oli ilmeisesti toisenlainen.

Siitä, milloin veteraanien julkisen arvostus on vahvistunut, esitettiin hieman erilaisia tulkintoja. Ilmeisesti 1960–1970 –lukujen kohdalla on ollut jonkinlainen arvostuksen aallonpohja, mutta jo 1970-luvun loppupuolelle ja erityisesti 1990-luvun alkupuolella näyttää sijoittuvan useimpien mielestä todennäköinen käännekohta. Veteraanien arvostuksen lisääntyminen katsotaan käynnistyneen jo ennen Neuvostoliiton hajoamista presidentti Mauno Koiviston kaudella. Koiviston kauteen viitataan muun muassa tukeutumalla sotaa käsittelevän kirjallisuuden perusteella. Aallonpohjavaihetta kuvailtiin yrityksillä painaa veteraanien merkitys näkymättömiin tai kyseenalaistamalla aseelliseen puolustukseen osallistumisen arvo. Jonkin verran tätä kyseenalaistamista näytti tulleen paitsi nuoremmalta sukupolvelta, mutta myös julkisen vallan suunnalta.

Lopputuloksena voidaan todeta veteraanien arvostuksen olleen kaiken aikaa hyvä ja nousseen viime vuosina huippuunsa. Arvostuksen kokemus ei synny pelkästään virallisista huomionosoituksista, vaan myös ihmisten katseista ja käyttäytymisestä, kuten yksi haastateltava totesi.

9.2.4 Työ

”...siin ett mitä tehdään, tehdään oikein ja tehdään kunnolla.”

Muutamit haastatellut näkivät, että sodassa olemisesta oli saattanut olla hyötyä työnsaantiin sodan päätyttyä. Veteraanit puhuvatkin paljon ja mielellään tekevästään työstä. Työnteko on kenties ollut sotaakin tärkeämpi kokemus elämässä. Esimerkiksi jälleenrakennuksen vaihe on ollut niin elämää täyttävä, ettei sootaan liittyvien kokemusten pohtiminen tuntunut tulevan edes mieleen. Tärkeintä oli tulla toimeen ja ”saada yksityinen elämä jotenkuten luistamaan”. Eräs haastatelluista vitsaili, ettei työnteolta oikein huomannut edes Neuvostoliiton hajoamista.

Tehdystä työstä koetaan ylpeyttä ja se on epäilemättä keskeinen osa identiteettiä. Siirtyminen pois aktiivisesta työelämästä ei ole ollut aina helppoa. Eräs haastatelluista ilmaisi vaivautuneisuutta tyhjän panttina olemisesta. Hänen mukaansa mitään ei ole tehty kymmeneen vuosiin ja aina on ruokaa pöydässä. Ajatus perustuu käsitykseen, ettei mitään saa elämässä ilmaiseksi.

9.2.5 Yhteiskunta ja politiikka

”Vaikka tiedettäis että toi on vasemmalta ja minä oon oikeelta, niin kyl ne puheet jäi pois”

Veteraanit suhtautuvat nyky-yhteiskuntaan ristiriitaisin mieltein. Toisaalta Espoon kaupunki ja Kirkkonummen kunta saavat yksimielisesti hyvän arvioinnin sotiemme veteraanien tukemisesta, mutta sen sijaan valtiovaltaan suhtaudutaan jossain määrin varauksellisesti. Tätä saattavat selittää käsitykset siitä, ettei veteraanien tukeminen ole aina ollut valtiovaltan tärkeimpiä prioriteetteja. Toisaalta yhteiskunnan taholta tulevaan veteraanien tukemiseen suhtaudutaan suuripiirteisellä huumorilla, kun haastateltava kertoo, että rintamalisällä voi hyvin maksaa kuukausittaisen sähkölaskun. Nykyisin etuisuuksia sanotaan myönnettävän siksi, ettei niitä kehdata olla myöntämättä, koska sellainen koettaisiin häpeälliseksi.

Haastatteluissa ilmaistiin kritiikkiä siitä, että viime aikoina on usein poliitikkojen suulla puhuttu ”talvisodan hengestä” luomaan toivottua asennoitumista poliittisiin ja hallinnollisiin ratkaisuihin. Erään haastateltavan mukaan kysymyksessä on enemmänkin eräänlainen pyhäinhäväistys, kun joku sanoo niin. Monista haastatteluista voidaan päätellä, että veteraanit seuraavat aktiivisesti yhteiskunnallisia asioita. Tästä kertovat esimerkiksi erilaiset kannanotot energiapolitiikkaan sekä kriittiset arvoinnit suomalaisen ja pohjoismaisen yhteiskuntamuodon ja elämäntavan kyseenalaistamisesta. Vaikka yhteiskuntapolitiikkaa seurataan ja kommentoidaan, lähes kaikki haastatellut veteraanit tuovat esiin sen, ettei veteraanien kesken politiikasta yleensä puhuta.

Veteraanit arvostavat nykynuoria. Veteraanien kertovat, kuinka nuoret muuttuvat kohteliaiksi ja kunnioittaviksi siinä vaiheessa, kun nuoret tunnistavat ikääntyneen sotiemme veteraaniksi. Tämä voi tapahtua esimerkiksi tammenlehvä kunniamerkin tunnistamisen seurauksena. Eräs haastateltu kertoi ihmetellen, kuinka nuoret tytötkin tarjoavat raitiovaunussa istumapaikkaa. Toisaalta haastatteluissa ilmaistaan myös pettymystä ja huolestumista nuorten itsekkyyden lisääntymisestä, mitä pidetään yksinkertaisesti sivistymättömyytenä. Tässä yhteydessä eräs haastateltu vertasi suomalaisnuoria maahanmuuttajanuoriin, joilla on yleensä paremmat käytöstavat kuin suomalaisilla.

9.2.6 Puhumattomuus

”Se voi olla niin, että ne tota sodan kokemukset ja ne on kuitenkin sitten sen veran olisko ne kipeitä, että pelätään sitten pöyhiä pöyhiä, näin jälkikäteen”

Haastatteluissa tuli esiin, että veteraanit keskustelevat samoista asioista kuin muut eri-ikäiset ihmiset. He myös keskustelevat sota- ajasta, armeijasta ja armeijan ja sodan aikaisista esimiehistä. Kuitenkin esille tuli myös asioita, joista veteraanit eivät puhu tai puhuvat hyvin vähän. Puhumattomuus asioista keskittyi kahteen aiheeseen: politiikkaan ja tiettyihin sodanaikaisiin kokemuksiin rintamalla. Näitä kokemuksia olivat sotavankina olo, ”kaikista rankimmat kokemukset ” ja yksittäiset tapaukset, joihin liittyy häpeän tunnetta. Näistä kokemuksista ei puhuta myöskään sen tähden, että niihin liittyy kipeitä tunteita ja vuosikausia kestänyttä pelkäämistä. Toisaalta jollekin yksittäiselle veteraaniystävälle voidaan kipeistäkin asioista puhua.

”Eräs hänen sotakaverinsa tuli käymään ja sillä oli pullo viinaa ja he sitten ottivat sitä viinaa ja hän näki et sil olis jotain sanomista, mutta ei saanut sitten puetuksi ajatuksiaan, haki sitten oman pullon ja sekin otettiin, sekin pullo loppu, se nousi pystyyn ja lähti ja sano, että kuule kyllähän myö nää jutut tiedetään ”

Vaikka haluttaisiin puhua, ei aina pystytäkään puhumaan. Ajatellaan, että on koettu yhdessä samankaltaisia kokemuksia, joita ei pysty sanoiksi pukemaan ja joita ei tarvitse sanoa. Puhumattomuus voidaan nähdä suojakeinona, jolla suojataan omaa psyykkistä tilaa, koska asioiden muistelu ja niistä kertominen on psyykkisesti vaativa tehtävä.

9.2.7 Veteraanisuus

”Siel jopa tuntee, että nämä ovat aitoja”

(veteraanin kommentti sotilasvalatilaisuudesta)

”Se on elettyä elämää”

Veteraanius ei haastateltujen mukaan näytä paljon vaikuttavan veteraanien arkielämään, vaan se liittyy lähinnä erilaisiin tilaisuuksiin. Esimerkiksi perheessä ja arjessa veteraanius tiedetään, mutta siitä tai sodasta ei juuri puhuta. Eräs haastateltu viittaa tässä unohtamisen taitoon. Varsinkin heti sodan jälkeen kärsittiin yleisesti sotaväsymyksestä.

Haastateltavien mukaan veteraanit saattavat olla keskenään samalla aaltopituudella. Muutamissa haastatteluissa viitattiin tässä yhteydessä jonkinlaisen suuripiirteisyyteen ja siihen, ettei pikkuasioista kannata liikoja hermostua. Sotakokemusten seurauksena monet haastatelluista ilmaisivat asennetta, jossa ”kaikenlaiset pikkuasiat” eivät enää rasita, eikä enää haluta herkästi lähteä arvostelemaan ”kaikenlaisia asioita”. Kärsivällisyyttä korostetaan elämässä opittuna asenteena. Nykyistä keskustelua jaksamattomuudesta ja väsymisestä jonkin verran ihmetellään. Eräs haastateltu vertaa omaa nuoruuttaan nykyisiin afrikkalaisiin lapsisotilaisiin. Osa haastatelluista osallistui sotaponnistuksiin alaikäisinä. Vastaavasti sotaveteraaneiksi tultiin haastateltujen tapauksessa jo hyvin nuorina: ”sinne jäi nuoruus”, ” se oli mejän nuoruus, ei meillä muuta muisteltavaa”. Vaikka nuoruus meni sodassa, sitä ei kaduta, koska sotaan osallistuminen koettiin henkilökohtaiseksi ja kansalaisvelvollisuudeksi.

Espoon veteraaniyhdistystoiminta koetaan tärkeäksi ja vuosien myötä entistä tärkeämmäksi sosiaaliseksi toimintamuodoksi. Haastateltavat ovat osallistuneet aktiivisesti yhdistyksen ja sen eri jaostojen toimintaan. Monet ovat tulleet yhdistystoimintaan mukaan tuttavien kautta ja rintamatunnuskin on saatettu hakea varsin myöhään. Espoon sotaveteraaniyhdistyksen todetaan koostuvan enimmäkseen kaulusköyhälistöstä ja yhdistystä pidetään maan eturivin sotaveteraaniyhdistyksenä. Veteraanien identiteettien rakentamisessa kunniamerkit, perinteet ja yhteinen toiminta ovat tärkeitä. Veteraaniyhdistyksen toimintaa pidetään perinteen siirtämistyönä, johon liitetään myös iloa, naurua ja huumoria. Haastatteluissa olikin läsnä humoristissävyytteinen suhtautuminen vaikeisiin asioihin. Joskus tosin vaikuttaa siltä, että jokin raskaalta vaikuttava muisto kuitataan huumorilla. Pinnan alla voi olla myös syvempiä tunteita, kuin mitä haastattelussa halutaan ilmaista.

10. TULOSTEN TARKASTELU

10.1 Tutkittavien taustatiedot

Kyselyyn vastasi 591 Espoon Sotaveteraanit ry:n jäsentä. Tyypillinen vastaaja on syntynyt vuonna 1925 eli on noin 84-vuotias, on avioliitossa ja asuu kahden hengen taloudessa. Hänellä on kaksi tai kolme lasta ja viisi lastenlasta. Työelämässä hän on toiminut asiantuntija – tai johtotehtävissä ja on pitkälle koulututtunut. Hän on toiminut sodan aikana rintamalla ja hänellä on rintamasotilas- tai rintamapalvelutunnus. Hän on liittynyt Espoon sotaveteraaniyhdistyksen jäseneksi 1980-luvulla ja on yhdistyksen varsinainen jäsen. Hän osallistuu yhdistyksen toimintaan muutaman kerran kuukaudessa. Todennäköisimmin hän osallistuu esitelmätilaisuuksiin, juhliin ja kulttuuritilaisuuksiin. Hän on fyysisesti hyväkuntoinen eikä hänellä ole liikkumista rajoittavaa, sotavammasta tai muusta syystä johtuvaa invaliditeettiä.

Tyypillisen veteraanin lisäksi Espoon sotaveteraaniyhdistyksessä on myös muunlaisia jäseniä. Vastaajista vanhimmat olivat yli 100-vuotiaita ja nuorin 66-vuotias. Vastaajista 32 % oli leskiä ja 37 % asui yhden hengen taloudessa. Ainoastaan kansakoulun käyneitä vastaajista oli 15 %. Vastaajista 14 % on liittynyt yhdistyksen jäseneksi jo 1960-luvulla tai aiemmin. Yhdistyksen toimintaan vastaajista 29 % osallistuu vain kerran vuodessa tai harvemmin, kun taas 18 % osallistuu kerran viikossa tai useammin. Vastaajista 17 %:lla on jonkinasteinen invaliditeetti, joka 8 %:lla on sotavammasta johtuva. Keskimääräinen sotavamman haitta-aste oli 30 prosenttia ja 50 %:lla vastaajista vamman haitta-aste oli alle 20 prosenttia. Vuonna 1992 koko maan sotainvalideista 44 %:lla vamman haitta-aste oli 30 % tai enemmän (Ryynänen ym. 1994). Vastaajien sotainvaliditeetin haitta-aste on siis keskimäärin alhaisempi kuin veteraaneilla 17 vuotta sitten.

Merkittävä osa jäsenistä on kannatusjäseniä, joilla ei ole mitään veteraanitunnusta. Heidän keski-ikänsä on 80 vuotta eli he ovat olleet jatkosodan päättyessä 15-vuotiaita. Vastaajista kolmannes oli naisia, todennäköisesti mukana paljon entisiä lottia.

Yhteenvetona voidaan todeta, että espoolaiset veteraanit ovat Espoon muun väestön tapaan korkeasti koulutettuja, usein asiantuntijatehtävissä toimineita seniorikansalaisia. Tyypillisesti he asuvat kotona ja osallistuvat aktiivisesti sotaveteraaniyhdistyksen toimintaan, mikä heijastaa myös heidän yleistä hyvinvointiaan. Mukaan mahtuu myös passiivisempia jäseniä, jotka osallistuvat kerran

vuodessa johonkin juhlatilaisuuteen. Yhdistyksen kannatusjäsenet ovat sodan aikaisia lapsia ja nuoria, jotka eivät nuoren ikänsä vuoksi ole voineet osallistua sotatoimiin rintamalla.

10.2 Jäsenyyden merkitys

Vastaajien valtaosan (63 %) mielestä jäsenyys Espoon sotaveteraaniyhdistyksessä on heille tärkeä asia. Suurin osa vastaajista (79 %) näki myös, että yhdistyksellä on ollut myönteistä vaikutusta heidän elämäänsä, suurena vaikutusta piti 39 %. Tulosten perusteella korostuu yhdistyksen merkitys sosiaalisten suhteiden mahdollistajana ja ylläpitäjänä. Vastaajista 80 prosentille jäsenyys oli tuonut uusia ystäviä ja 32 prosentille jopa viisi ystävää tai enemmän. Vastaajista lähes puolet (47 %) tapasi muita yhdistyksen jäseniä ainakin muutaman kerran kuu-kaudessa. Miesten ja naisten välillä ei tuloksissa ollut eroa.

Yleinen oletus on, että läheisten ystävyysuhteiden solmiminen on suomalaisille miehille vaikeaa. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella se ei näytä koskettavan järjestäytyneessä veteraanitoiminnassa mukana olevia iäkkäitä miehiä. Haastatteluissa tuli esiin veteraanien keskinäinen solidaarisuus, joka ulottuu myös tuntemattomiin veteraaneihin ja joka siten auttaa solmimaan uusia ystävyysuhteita. Jäsenyys on tullut entistä tärkeämmäksi sosiaalisesti toimintamuodoksi vuosien myötä. Haastatellut jäsenet osallistuivat aktiivisesti yhdistyksen toimintaan. Monet ovat tulleet mukaan yhdistystoimintaan tuttavien kautta ja kokivat ”yhteisöllisen yhdessäolon” tärkeäksi.

Vastaajista suuri osa (61 %) näkee, että yhdistyksellä on ollut paljon vaikutusvaltaa veteraanien asioihin; vähäisenä sitä piti vain 7 % vastaajista. Veteraaniyhdistykset ovat merkittäviä ikäihmisten etujen ajajia erityisesti kunnallisella tasolla. Tulokset ovat vastaavia Karukankaan ja Mustosen (2003) pro gradu-tutkielman tulosten kanssa. Pohjois-Karjalan ja Savon veteraaniyhdistyksistä yli puolet koki pystyneensä osallistumaan ja vaikuttamaan kunnalliseen päätöksentekoon vähäisistä voimavaroista huolimatta.

Sen sijaan lähes puolet jäsenistä koki saaneensa yhdistykseltä vain vähän tukea kuntoutuksen ja muiden etuuksien hakemiseen, jonkin verran tukea saaneita oli 32 %. Varsinaiset jäsenet olivat saaneet tukea enemmän kuin kannatusjäsenet, mikä selittyy sillä, että he ovat oikeutettuja veteraaneja koskeviin etuihin. Yhdistyksen vähäinen rooli tukien ja etuuksien hakemisen auttamisessa voi selittyä sillä, että Espoon kaupungilla työskentelee tätä tarkoitusta varten veteraanineuvoja. Haastateltujen mukaan Espoon, Kauniaisten ja Kirkkonummen veteraani-

palvelut on järjestetty hyvin. Esimerkiksi kaupunki tai kunta rahoittaa merkittävästi veteraanipalveluita ja – kuntoutusta.

10.3 Veteraani-identiteetti

Vastaajien veteraani-identiteetti oli kyselyn tulosten perusteella erittäin vahva. Veteraani-identiteetti voidaan kuvata neljä ulottuvuuden (faktorin) kautta. Kolme keskeisintä ulottuvuutta ovat *itsearvostus*, *vuorovaikutus toisten veteraanien kanssa* ja *veteraanien kohtalonyhteys*. Neljäs vähemmän merkittävä ulottuvuus on *tiedon hankkiminen*.

Veteraanius ilmeni kaikkein voimakkaimmin *itsearvostuksen* ulottuvuudella. Vastaajat ovat ylpeitä veteraaniudestaan, kokevat sen myönteisenä ja arvostavat sodanaikaista toimintaansa. He kokevat olevansa edelleen veteraaneja ja veteraaniuden merkitys on lisääntynyt eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Haastattelujen perusteella veteraaneilla on niin vahva ja sisäistynyt itsearvostus, ettei arvostuskysymysten pohtiminen ole mitenkään erityisen tärkeää. *Vuorovaikutus toisten veteraanien kanssa* on keskeinen veteraani-identiteetin areena. Veteraanit kertovat uusiin ihmisiin tutustuessaan olevansa veteraaneja, osallistuvat mielellään veteraanitilaisuuksiin, viihtyvät toisten veteraanien seurassa, ovat ystäviä toisten veteraanien kanssa ja tapaavat heitä vapaa-ajan harrastuksissa. *Veteraanien kohtalonyhteys* ilmenee toisten veteraanien elämänhistorian ymmärtämisenä ja tunteena siitä, että veteraania ymmärtää parhaiten toinen veteraani. Veljeä ei jätetä – periaate on vastaajien valtaosan (92 %) mielestä ollut ryhmäidentiteettiä vahvistava tekijä. Veteraani-identiteetti ilmenee myös *tiedon hankkimisena*. Lähes kaikki vastaajat (98 %) lukevat Espoon sotaveteraani-lehteä ja valtaosa (73 %) pyrkii hankkimaan aktiivisesti tietoa etuisuuksista.

Itsearvostus, veteraanien kohtalonyhteys, vuorovaikutus ja tiedon hankkiminen ilmentävät veteraani-identiteetin eri puolia, jotka voivat painottua veteraaneilla eri tavoin. Jollakin identiteetti ilmenee erityisesti veteraaneja koskevien asioiden seuraamisena, toisilla taas yhteydenpitona toisten veteraanien kanssa. Koko aineiston tasolla veteraani-identiteetti ilmenee erityisesti korkeana itsearvostuksena ja ylpeytenä omasta veteraaniudesta. Veteraanien vuorovaikutusta ja kohtalonyhteyttä mittaavat osiot saavat alhaisempia pistemääriä. Poikkeuksena on veljeä ei jätetä – periaatteen tunnustaminen veteraanien vahvuudeksi. Vastaajat ovat myös voimakkaasti samastuneet yhdistykseensä: Yhdistyksen kiittäminen mielletään henkilökohtaiseksi kiitokseksi. Tajfelin (1981) mukaan sosiaalisen identiteetin vahvuuden merkinä voidaan pitää sitä, miten yksittäisen jäsenen itsearvostus heijastelee sosiaalisen ryhmän arvostuksessa tapahtuvia muutoksia.

Miten veteraanien identiteetti on kehittynyt? Haastattelun tulosten perusteella sodanaikana opitut asiat sekä sisäistyneet arvot ja periaatteet ovat antaneet aineksia veteraanien yksityisen ja sosiaalisen identiteetin kehittymiselle. Näitä arvoja olivat *yhteisyys, suomalaisuus, isänmaallisuus, kärsivällisyys, erilaisten asioiden arvostus ja säästäväisyys*. Tulokset ovat yhteneväisiä Taloustutkimuksen (2006) toteuttaman *Veteraanisukupolven arvot* – tutkimuksen tulosten kanssa, joissa keskeisimmiksi arvoiksi nousivat isänmaallisuus ja yhteisöllisyys. Haastateltujen toimintaa ohjaavina periaatteina puolestaan olivat *selviytyminen ja määrätietoisuus*, jotka vastaavasti mainitaan Taloustutkimuksen (2006) tuloksissa työteliäisyyden ja tavoitteellisuuden arvostuksena. Määrätietoisuus ilmeni eteenpäin pyrkimisenä ja pääsemisenä niin yksilöllisellä kuin yhteisöllisellä tasolla. Myös sodanaikaisia poikia tutkineen Kujalan (2003) tulokset ovat samansuuntaisia: sota opetti säästäväisyyttä, kärsivällisyyttä, kekseliäisyyttä, yhteistyötä, toisten huomioimista ja ennen kaikkea työntekoa. Haastateltujen elämässä työnteko on ollut keskeisessä asemassa ja siitä on koettu ylpeyttä. Sodan jälkeen oli tärkeä tulla toimeen ja saada yksityinen elämä luistamaan. Aktiivisesta työelämästä pois siirryttyä työn merkitys ei kuitenkaan ole vähentynyt. Sodan aikana omakuttiin myös taitoja ja valmiuksia: esimiestaidot, ihmisen lähestymisen taidot, suunnistus- ja maastossaliikkumistaidot. Tärkeää oli myös henkinen ja itsetuntemuksellinen kehittyminen.

Tulosten perusteella piirtyy kuva sotiemme veteraanista, jonka identiteetti ammentaa voimansa ensisijaisesti vankasta itsearvostuksesta ja veteraaniliikkeen arvomaailmasta ja vasta toissijaisesti vuorovaikutuksesta ja toisten veteraanien ”napin alta tuntemisesta.” Tätä tukee se, että veteraani-identiteetin vahvuuden ja muiden jäsenten tapaamisen välillä oli ainoastaan lievä positiivinen yhteys [$r(465) = .13, p < .05$]. Myös veteraanien harvenevat rivit rajoittavat luonnostaan vuorovaikutusta ja vähentävät sen merkitystä identiteetille (vrt. Nikkanen 2005).

Veteraanien kohtalonyhteys on syntynyt jo sodan aikana ja sen jälkeen, kun sodasta palanneet etsivät paikkaansa yhteiskunnassa usein aseveliverkoston välityksellä. Tämä kohtalonyhteys on sisäistynyt tunne, joka antaa vuorovaikutukselle merkityksen. Veljeä ei jätetä –periaate on muotoutunut Kaveria ei jätetä –periaatteeksi, joka ilmenee huolenpitona toisista, myös tuntemattomista veteraaneista. Huolenpito ilmenee konkreettisena huolehtimisena ja avun antamisena, kuten tervehtimisvierailuina. Tätä periaatetta ei tunnisteta joksikin erilliseksi oppimisen tulokseksi, vaan se on syvälle juurtunut vakaumus. Kuitenkin veteraanit tunnistavat ainutlaatuisuutensa ja toisista erottautumisensa juuri tämän periaatteen perusteella. He odottavat nykyihmisiltä ja nuorilta enemmän toisista huolehtimista ja vastuunkantamista. Yhteisöllisyydellä ei ole niin paljon kannan-

tusta nykysuomalaisten keskuudessa kuin muilla veteraanisukupolven arvoilla (Taloustutkimus 2008) - mitä veteraanit tuntuvat peräänkuuluttavan.

Veteraani-identiteetin vahvuutta ja yhtenäisyyttä kuvaa se, että kyselyn taustamuuttujista mikään ei ollut siihen yhteydessä. Veteraani-identiteetti ilmeni tasaisesti samalla tavalla miesten ja naisten, eri ammattiryhmien ja koulutustaustojen kesken. Ainoastaan yhdistyksen jaostoon kuuluvat olivat identiteetiltään muita vahvempia. Tämän voi tulkita siten, että aktiivinen toimintaan osallistuminen voimistaa entisestään veteraani-identiteettiä.

Mitkä tekijät ennustavat veteraani-identiteettiä? Kyselyaineiston regressioanalyysin perusteella veteraaniyhdistyksen koettu merkitys oli tärkein veteraani-identiteettiä selittävä tekijä. Seuraavaksi merkittävimmät veteraani-identiteettiä ennustavat tekijät olivat koettu arvostus ja tyytymättömyys etuisuuksiin. Honkasalon (2007) mukaan veteraanit pitivät 1980-luvulla tärkeämpänä valtiovallalta ja kansalaisilta saatua tunnustusta kuin taloudellisia etuja. Tässä tutkimuksessa ne olivat suunnilleen yhtä voimakkaita identiteetin selittäjiä. Mahdollisesti tyytymättömyys veteraanien kuntoutukseen ja muihin etuisuuksiin on ilmaus vahvasta veteraani-identiteetistä, jolloin ollaan valmiita ajamaan veteraanien yhteisiä asioita. Useat haastateltavat ilmaisivatkin huolensa toisten veteraanien tilanteesta. Myös koettu epäoikeudenmukaisuus ja omavoimaisuus olivat yhteydessä sota-veteraani-identiteetin vahvuuteen, joskin niiden selitysosuus jäi vähäiseksi.

Tuloksia voidaan tulkita siten, että merkityksellinen veteraanitoiminta on keskeinen veteraani-identiteettiä ylläpitävä ja motivoiva tekijä, kun taas kokemus veteraanien arvostuksesta ja tyytymättömyys veteraanien etuihin ovat sitä heijastavia tai tukevia tekijöitä. Koettu epäoikeudenmukaisuus ja toisaalta omavoimaisuuden kokemus voivat toimia kimmokkeina veteraani-identiteetille, joka ei kuitenkaan rakennu niiden varaan.

10.4 Sotiemme veteraanien arvostus

Veteraaneilla on vahva kokemus siitä, että heitä arvostetaan tämän päivän yhteiskunnassa. Vastaajista valtaosa oli sitä mieltä, että yhteiskunta on antanut veteraaneille kuuluvan kunnian ja että nuoret arvostavat veteraaneja. Lastenlasten määrä oli yhteydessä tutuilta nuorilta saatuun arvostukseen, josta voi päätellä, että he ovat veteraanien keskeinen kosketuspinta tämän päivän nuorten arvomaailmaan. Kysymys pitäisikö Suomen sodista tehdä edelleen elokuvia, sai vastaajista suurelta osalta kannatusta (67 %), mutta myös eri mieltä oli 15 % vastaajista. Suhtautuminen sodista kertoviin nykyelokuvaan ei ollut yksiselitteistä. Jotkut vastaajat olivat kirjoittaneet kyselylomakkeeseen kommentteja nykyisistä

totuutta vääristelevistä elokuvista ja teatteriesityksistä. Yksi totesikin, että ”Edvin Laineen Tuntematon on se ainoa oikea”

Veteraanien arvostuksessa voidaan erottaa kaksi puolta: yhteiskunnallinen ja yleinen arvostus veteraaneja kohtaan sosiaalisena ryhmänä sekä veteraaniin yksilönä kohdistuva arvostus. Kokemus arvostuksesta ei synny pelkästään virallisista huomionosoituksista, vaan myös ihmisten käyttäytymisestä ja katseista, kuten yksi haastatelluista totesi. Yleisen arvostuksen aallonpohja sijoittui haastateltavien mukaan 1960–1970-luvuille, jolloin jotkut poliitikot ja nuoriso kyseenalaistivat aseellisen puolustukseen osallistumisen. Haastateltavien henkilökohtaisten kokemusten mukaan veteraanien arvostus on ollut kuitenkin kaiken aikaa hyvä. He esittivät erilaisia tulkintoja siitä, milloin veteraanien julkinen arvostus on ratkaisevasti vahvistunut. Haastateltujen ymmärryksen mukaan sodan jälkeisen Suomen vaikeneminen johtui poliittisesta tilanteesta eikä niinkään arvostuksen puutteesta. Veteraanien arvostuksen puute on haastateltavien mielestä ollut myös median tuottamaa. Haastateltavat eivät siis ole kokeneet henkilökohtaista arvostuksen puutetta, joka voi selittyä heidän vahvalla itsearvostuksellaan ja sosiaalisella asemalla sekä toimivilla selviytymisstrategioilla. Samansuuntaisen tulokinnan on tehnyt lottia tutkinut Eeva Peltonen (1993).

Vastaajat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että veteraanien kuntoutuksen tulisi pitää nykyistä parempaa huolta (93 %) ja että veteraanien tulisi saada nykyistä enemmän etuisuuksia (80 %). Vastaajien tyytymättömyys voi olla ilmaus myös veteraanien selviytymiseen liittyvästä laajemmasta huolesta, joka on tullut esiin viime vuosina mm. lehtien yleisönosastokirjoituksissa (esim. Niemi 27.4.2008). Sotaveteraaneista kuitenkin vain 55 % oli sitä mieltä, että veteraanien kohtelu on ollut epäoikeudenmukaista. Heidän näkemyksensä asiasta ei ollut yhtenäinen. Haastattelussa veteraanien kokema epäoikeudenmukaisuus ei tullut juuri lainkaan esille.

Tyytymättömyyden, epäoikeudenmukaisuuden ja arvostuksen kokemiseen liittyi kiinnostavia eroja vastaajien keskuudessa. Rintamalla olleet vastaajat olivat tyytyväisempiä etuisuuksiin ja kokivat vähemmän epäoikeudenmukaisuutta kuin rintamalla ei-olleet vastaajat. Poikkeuksena olivat sotavamman omaavat veteraanit, jotka kokivat veteraanien kohtelun muita epäoikeudenmukaisemmaksi. Rintamalla olleet kokivat myös sotaveteraanien saaman arvostuksen ja kunnian suuremmaksi kuin ei-rintamalla olleet. Myös jäsenyyden pitkäikäisyydellä oli vaikutusta: 1950-luvulla yhdistykseen liittyneet kokivat vähemmän epäoikeudenmukaisuutta kuin yhdistykseen myöhemmin liittyneet vastaajat.

Rintamalla olleiden ja ei olleiden vastaajien eroihin voidaan hakea selitystä heidän erilaisista sukupolvikokemuksistaan. Rintamalla ei olleet vastaajat olivat keskimäärin 81-vuotiaita eli viisi vuotta nuorempia kuin rintamalla olleet vastaajat. Sodan loppuessa he olivat keskimäärin 16-vuotiaita, kun taas rintamalla olleet vastaajat olivat 21-vuotiaita. Jatkoanalyysi paljasti, että syntymävuosi 1926 oli jakaja erojen suhteen. Vuoden 1926 jälkeen syntyneet (sodan loppuessa alle 18-vuotiaat) olivat vanhempia vastaajia tyytymättömämpiä sotaveteraanien etuisuuksiin, kokivat alhaisempaa arvostusta ja voimakkaampaa epäoikeudenmukaisuutta kuin vanhemmat vastaajat.

Mannheimin (1952) mukaan 16–18 vuoden iässä jaettu erityinen avainkokemus luo siteen samaan ikäryhmään kuuluvien kesken. Jaettu avainkokemus nuorilla oli sodan loppuessa sodan saavutusten mitätöinti häviön myötä, nuorten järjestöjen kieltäminen fasistisina sekä pelon ja vaikenemisen ilmapiiri. Nuoret olivat vapaaehtoisina osallistuneet kotirintaman töihin ja maanpuolustukseen, jolloin mitätöinti kohdistui myös heihin. (Kirves ym. 2008.) Heidän identiteettinsä oli vasta rakentumassa, jolloin he olivat sodasta palaavia nuoria aikuisia alttiimpia kritiikille ja arvonkieltämiselle. Mannheimiin viitaten sodan ja rauhan taitekohdan eläneille nuorille on mahdollisesti syntynyt identiteetti ja maailmankuva, jonka tunnusmerkkinä on riittämättömyyden tunne. Kun he nuoruudessaan eivät ole saaneet riittävää sosiaalista arvostusta itsetuntonsa rakentamiseksi, se voi ilmetä myöhemmin elämässä jatkuvana kokemuksena arvostuksen puutteesta.

10.5 Espoon sotaveteraanijhdistyksen jäsenten omavoimaisuus

Espoon veteraanien omavoimaisuus on kyselyn tulosten perusteella korkea. Jäsenten omavoimaisuutta voidaan kuvata viiden ulottuvuuden (faktorin) kautta.

Omavoimaisuus ilmenee ennen kaikkea kokemuksena *oman elämän tarkoituksellisuudesta*. Vastaajilla on ollut hyvä elämä, vaikeudet eivät ole lannistaneet heitä ja elämänhalua on edelleenkin. Elämän tarkoituksellisuus ilmenee myös siinä, että veteraanit kokevat vahvasti kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan. Toinen keskeinen ulottuvuus omavoimaisuudessa *oli toimintakyky*, jossa vastaajien omavoimaisuus oli selvästi heikompaa. Vajaa puolet vastaajista koki, ettei ollut enää hyvässä kunnossa ja tarvitsi toisten apua selviytymiseensä. Toisaalta vastaavasti puolet vastaajista koki edelleen olevansa hyvässä kunnossa. Suurella osalla arki sujui hyvin ja he nukkuivat riittävästi. *Turvallinen läheisyys* oli kolmas omavoimaisuutta kuvaava ulottuvuus. Valtaosa vastaajista ei kärsinyt yksinäisyydestä eikä voimattomuuden tunteesta, koki elämänsä turvalliseksi ja sai

voimaa läheisistä ihmisistä. Neljäs ulottuvuus oli *menetysten hyväksyminen*. Vastaajista valtaosa (75 %) ei tuntenut katkeruutta sodassa tapahtuneista asioista vaan koki saavuttaneensa elämässään haluamansa (70 %). Viides ulottuvuus oli *ulkopuoliseen voimaan turvautuminen*, joka ilmeni voiman saamisena uskonnosta ja veteraanitoiminnasta. Vastaajista 68 % koki saavansa ainakin jonkin verran voimaa veteraanitoiminnasta ja 66 % puolestaan uskonnosta.

Vastaajien omavoimaisuus ilmenee ennen kaikkea sisäistyneenä tunteena oman elämän tarkoituksellisuudesta. Tässä tutkimuksessa esiin tullut tarkoituksellisuuden ulottuvuus (faktori) on sisällöltään yhteneväinen Aaron Antonovskyn (1991) vastaavan käsitteen kanssa. Elämän tarkoituksellisuus viittaa yksilön sisäiseen motivaatioon kohdata omat sisäiset ja ympäristöstä tulevat vaatimukset tervetulleina haasteina, joihin kannattaa sitoutua ja sijoittaa omaa energiaa. Tarkoituksellisuuden tunne on keskeinen terveyttä edistävä voimavaratekijä erityisesti vanhuudessa (Takkinen 2000).

Eriksonin mukaan (1994) ikääntyneen ihmisen minän eheys ilmenee oman elämän puutteiden ja menetysten läpikäymisenä sekä oman elämän hyväksymisenä ainoana mahdollisena. Tämä näyttää toteutuneen keskimäärin hyvin tutkimiemme veteraanien ja heidän kannattajiensa keskuudessa. Sodan aiheuttavat henkilökohtaiset menetykset on työstetty ja hyväksytty osaksi oman elämän kokonaisuutta. Tätä päätelmää tukee myös tulos, että vastaajien omavoimaisuus oli negatiivisesti yhteydessä koettuun epäoikeudenmukaisuuteen ja tyytymättömyyteen etuihin. Sodan muistojen onnistunut työstäminen on ominaista suomalaisveteraaneille myös Hautamäen ja Colemanin (2001) tutkimustulosten mukaan. Tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin hyvä huomioida, että sodan johdosta katkeruutta kokevia oli 25 %, joka on määrällisesti suuri ryhmä. Tuloksella on yhtymäkohtia Hanhelan (1995) tutkimukseen, jonka mukaan veteraaneista neljäsosa kärsii masennuksesta. Tämä viittaa siihen, että osalla veteraaneja on syystä tai toisesta vaikeuksia minän eheyden luomisessa. Seurauksena voi olla epätoivon kokeminen tai vaihtoehtoisesti valheellinen eheys, joka ilmenee pakonomaisena ja dogmaattisena suhtautumistapana elettyyn elämään (Erikson 1994).

Hautamäen ja Colemanin (2001) mukaan suomalaisveteraanien alhainen post-traumaattinen stressireaktio on seurausta onnistuneesta sodan muistojen läpityöskentelystä veteraaniyhteisöissä. Emme tässä tutkimuksessa selvittäneet sitä, miten vastaajat sodan muistoja ovat työstäneet. Haastattelumme tulokset kuitenkin viittaavat siihen suuntaan, että traumaattista muistoista keskustelu on harvinaista veteraanien keskuudessa. Vaiettuja asioita ovat kaikista ”rankimmat” rintamakokemukset sekä häpeää aiheuttavat kokemukset. Aikaisempi tutkimus (Kivimäki 2006) tuo esiin veteraanien syyllisyydentunnon muistojen torjumisme-

kanismina. Haastatteluissa esiin tullut häpeä viittaa toisenlaiseen kokemukseen: epäonnistumiseen suhteessa omiin sisäisiin standardeihin ja toisten odotuksiin.

Uskonnon ja veteraanitoiminnan merkitys voimanlähteinä oli vähäisempi kuin läheisten ihmissuhteiden merkitys, ja uskonnon kohdalla ilmeni melko suurta hajontaa. Uskonnon merkitys voimavarana (42 % koki saavansa siitä paljon voimaa) vastaa Takkisen ja Suutaman (1992a, 1999b) tuloksia jyvaskyläläisten 65–84 -vuotiaiden ikääntyneiden keskuudessa. Uskonnon ja veteraanitoiminnan merkitys korostuu tässä tutkimuksessa siksi, että juuri nämä omavoimaisuuden alueet olivat positiivisesti yhteydessä veteraani-identiteetin vahvuuteen. Mitä vahvempi veteraani-identiteetti on, sitä enemmän veteraanit kokivat saavansa voimaa uskonnosta ja veteraanitoiminnasta. Kivimäki ja Tepora (2008) ovat tuoneet esiin uskonnon merkityksen suomalaisia sotilaita yhdistävänä ja taistelutahtoa selittävänä tekijänä, joka ilmeni kristillisenä uhrautumisen ja kärsimyksen eetosena rintamalla.

Tulokset korostavat elämän tarkoituksellisuutta vastaajien omavoimaisuuden peruspilarina, jota turvalliset ja läheiset ihmissuhteet tukevat. Yhtenevästi aikaisempien tutkimustulosten kanssa (Takkinen & Suutama 1999a, 1999b) parisuhteessa elävät olivat naimattomia omavoimaisempia. Myös lasten lukumäärä oli positiivisesti yhteydessä omavoimaisuuteen. Fyysisen toimintakyvyn heikkeneminen kuitenkin verottaa veteraanien omavoimaisuutta ikääntymisen myötä. Oma vaikutuksensa on sotavammoilla ja muista syistä syntyneellä invaliditeetillä, jota oli 17 %:lla vastaajista. Ikääntyneen fyysisellä aktiivisuudella on todettu olevan positiivinen vaikutus paitsi kokemukseen omasta terveydestä, myös elämän tarkoituksellisuuden tunteeseen (Takkinen 2000).

Tutkimuksen tulokset antavat yleiskuvan hyvästä veteraanien ja heidän kannattajiensa henkisestä hyvinvoinnista. Takkisen ja Suutaman (1999a, 1999b) tutkimusten mukaan 65–84-vuotiasta ikääntyneistä 70–80 % koki elämänsä tarkoitukselliseksi ja 60–70 %:lla oli elämänhalua. Espoon sotaveteraaniyhdistyksen jäseniä koskevat tulokset elämän tarkoituksellisuuden suhteen ovat vastaavia tai jonkin verran parempia ja elämänhalun suhteen selvästi parempia (80 %). Fyysistä toimintakykyä koskevat tulokset ovat samansuuntaisia aikaisempien veteraaneja koskevien tutkimustulosten kanssa. Samoin kuin Hanhelan (1995) Pohjois-Suomen veteraaniväestöön kohdistuneessa tutkimuksessa, kaksi kolmasosaa vastaajista selvisi hyvin arkielämän askareissa. Hanhelan (1994) tutkimista kaupungissa asuvista veteraanimiehistä 20 % ja naisista 18 % arvioi terveydentilansa huonoksi, kun taas tämän tutkimuksen tulosten mukaan neljännes vastan- neista koki olevansa huonossa kunnossa ja tarvitsi toisten apua. Tämän tutkimuksen vastaajista huonosti nukkuvia oli 23 %, kun taas Uudenmaan veteraa-

neista huonosti nukkuvia oli Ryynäsen ym. (1994) tutkimuksessa 21 %. Uupumusta voimakkaasti kokevia veteraaneja Uudellamaalla oli puolestaan kyseisen tutkimuksen ajankohtana (1992) 19 %, kun tässä tutkimuksessa niitä oli 13 %. Tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon se, että tämän tutkimuksen vastaajien keski-ikä (84.6 vuotta) on yli 10 vuotta korkeampi kuin vertailuissa tutkimuksissa, joten ikään nähden veteraanien toimintakyvyä voidaan pitää hyvänä.

Espoon sotaveteraanit ry: n jäsenten korkeaa omavoimaisuutta osaltaan selittää heidän kaupunkilaisuutensa (vrt. Hanhela 1995), korkea koulutusaste ja ammatillinen asema. Korkeakoulututkinnon suorittaneet vastaajat olivat kansa- ja ammattikoulun suorittaneita omavoimaisempia. Johtajina ja asiantuntijatuntija-tehtävissä olleilla omavoimaisuus oli korkeampi kuin palvelutehtävissä ja yrittäjinä olleilla.

10.6 Veteraanitoiminnan merkitys

Espoon sotaveteraaniyhdistyksellä on suuri merkitys jäsentensä veteraani-identiteetin ylläpitäjänä. Kyselyaineiston regressioanalyysin perusteella veteraaniyhdistyksen koettu merkitys oli tärkein veteraani-identiteettiä selittävä tekijä. Tulos voidaan tulkita siten, että veteraaniyhdistys tukee veteraani-identiteettiä erityisesti järjestämällä yhteishenkeä ylläpitävää toimintaa ja tarjoamalla veteraaneille toiminta-areenoita. Haastattelujen mukaan veteraanius tulee näkyväksi veteraaniyhdistyksen tilaisuuksissa. Veteraani-identiteetin rakentamisessa kunniamerkit, perinteet ja yhteinen toiminta ovat tärkeitä. Veteraanitoiminta on myös perinteen siirtämistyötä, johon liittyy iloa, naurua ja huumoria.

Vastaajista 41 % osallistui yhdistyksen toimintaan muutaman kerran kuukaudessa tai useammin. Kuitenkaan osallistumisaktiivisuus sinänsä ei ollut yhteydessä veteraani-identiteetin vahvuuteen. Osallistumisen määrää tärkeämpi seikka on ne merkitykset, joita toiminnalle annetaan. Espoon Sotaveteraanit ry:n toiminta on monipuolista ja haastatellut mainitsivat sen ”Suomen eturivin veteraaniyhdistyksenä.” Ylivoimaisesti tärkeimpänä säännöllisenä toimintana pidettiin viikoittaisia asiantuntijaesitelmiä ja mieleenpainuvimpana tapahtumana puolestaan konsertteja ja juhlatilaisuuksia. Veteraaniyhdistys tarjoaa ”jokaiselle jotakin” eli tietoa, juhlahetkiä ja esteettisiä elämyksiä. Vaikka kaikkien toimintojen osallistumismäärät eivät ole suuria, niiden anti voi yksittäiselle veteraanille olla hyvin tärkeää.

Tulosten perusteella korostuu sotaveteraaniyhdistyksen merkitys veteraanien välisen vuorovaikutuksen mahdollistajana ja yhteishengen edistäjänä. Sen sijaan yhdistyksen toiminta-ajatuksessa mainittu rooli veteraanien kuntoutuksen edistäjänä ja elinolojen turvaajana on jäsenten mielestä vähäisempi. Regressioanalyysin mukaan veteraanien arvostus, tyytymättömyys etuihin ja koettu epäoikeudenmukaisuus eivät ennustaneet jäsenyyden merkitystä. Tämä viittaa siihen, että tyytymättömyyden ja epäoikeudenmukaisuuden kokemusten käsittely eivät ole yhdistyksen toiminnassa keskeisellä sijalla. Tutkimuksemme ei vastaa kysymykseen, olisiko siihen enemmän tarvetta, vaan se jää yhdistyksen arvioitavaksi.

Jäsenten omavoimaisuus ennusti veteraani-identiteetin vahvuuden ohella jäsenyyden merkitystä. Omavoimaisuus paikantuu uskonnon ja veteraanitoiminnan voimaannuttavaan merkitykseen. Tästä näkökulmasta yhdistyksen järjestämällä hengellisellä ohjelmalla on erittäin tärkeä merkitys. Kun suomalaisessa yhteiskunnassa uskontoa pidetään yksityisasiana, veteraanitoiminta tarjoaa puitteet, jossa jäsenet voivat harjoittaa identiteettiään tukevaa toimintaa turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. Myös yhdistyksen sivistämistoiminta, kuten asiantuntijaesitelmät, ansaitsevat huomion. Tiedolliset virikkeet ylläpitävät ja edistävät ikääntyneen kognitiivista toimintakykyä, jonka puolestaan on todettu mahdollistavan monipuoliset ihmissuhteet ja uusien harrastusten aloittamisen ikääntyneenäkin (Takkinen 2002).

11. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

11.1 Kyselytutkimuksen luotettavuus

Kyselytutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella mittavälineen eli kyselylomakkeen luotettavuuden näkökulmasta, jolloin puhutaan reliabiliteetista. Reliabiliteetti tarkoittaa kyselylomakkeen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Kysely on luotettava silloin, kun sen toistaminen samalla kohderyhmällä antaa samanlaisen tuloksen. (Vilkkä 2007.) Tässä tutkimuksessa pyrittiin laatimaan sellainen lomake, johon ikääntyneen henkilön olisi helppoa ja vaivatonta vastata. Kysymysten ymmärrettävyyden varmistamiseksi konsultoitiin Espoon kaupungin veteraanineuvojaa ja lomake esitettiin kahdella kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä. Lomakkeen kysymykset esitettiin aihepiireittäin. 10 % vastaajista oli täyttänyt lomakkeen toisen henkilön avustamana. Tarkempi analyysi paljasti, että toisen avustamana lomakkeen täyttäneet henkilöt olivat sen itsenäisesti täyttäneitä vanhempia ja vähemmän omavoimaisia, mutta he eivät eronneet heistä kahden muun keskeisen muuttujan, veteraani-identiteetin ja jäsenyyden merkityksen suhteen.

Lomakkeet vaikuttivat päällisin puolin huolellisesti täytetyiltä. Useisiin lomakkeisiin oli kirjoitettu ylimääräisiä kommentteja ja täydennyksiä, elleivät vastausvaihtoehdot olleet vastaajien mielestä tyydyttäviä. Osa vastaajista oli liittynyt mukaan myös muuta materiaalia, kuten omakohtaisia muistelmia. Kyselyn tulokset voivat toisinaan vääristyä siksi, että vastaajilla on taipumus antaa liian myönteisiä vastauksia. Tässä kyselyssä väittämien joukkoon oli sijoitettu ilmiötä käänteisesti mittaavia osioita. Vastaajat olivat johdonmukaisesti huomioineet käänteiset osiot, mikä kertoo rehellisestä vastaamisesta. Aineisto tallennettiin opiskelijatyönä suurta huolellisuutta noudattaen. Keskiarvomuuttujia muodostettaessa jätettiin arvo laskematta niille vastaajille, joilta puuttui vastaus yli puoleen osioista.

Toinen näkökulma kyselytutkimuksen luotettavuuteen on validiteetti eli pätevyys. Validiteetti tarkoittaa lomakkeen kykyä mitata sitä, mitä sen on tarkoitus mitata. Validin kyselylomakkeen avulla saadaan vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Kyselylomakkeella pyrittiin mittaamaan Espoon veteraanijhdistyksen jäsenyyden merkitystä vastaajille, heidän veteraani-identiteettiään, mielipiteitä veteraanien arvostuksesta ja heidän omavoimaisuuttaan. Keskeinen haaste validiteetin näkökulmasta on teoreettisten ilmiöiden operationalisointi eli muuttaminen tutkittavien arkikielelle. Ilmiöitä tulisi myös mitata mahdollisimman kattavasti. (Ks. Vilkkä 2007, 149–150.)

Tämän tutkimuksen kyselyssä jäsenyyden merkityksen, veteraani-identiteetin ja omavoimaisuuden operationalisointi onnistuivat hyvin. Veteraani-identiteetin ja omavoimaisuuden faktorianalysit kuvaavat ilmiöiden ulottuvuuksia monipuolisesti. Keskiarvomuuttujien luotettavuutta kuvaava Cronbachin alfa-kerroin vaihteli välillä 0.71–0.84. Sen sijaan veteraanien arvostusta ja asemaa mittaavista osioista ei muodostanut vain yhtä keskiarvomuuttujaa, vaan sitä mitattiin kahdella keskiarvomuuttujalla, joita olivat koettu arvostus ja tyytymättömyys etuisuuksiin, sekä yksittäisellä epäoikeudenmukaisuuden kokemista mittaavalla muuttujalla (väittämällä). Tämä osoittaa, että koettu arvostus ja tyytymättömyys ovat eri ilmiöitä, toisin kuin etukäteen oletimme. Perusteellisempi perehtyminen aikaisempaan tutkimukseen olisi auttanut rakentamaan monipuolisemman epäoikeudenmukaisuuden mittarin. Tutkimuksemme johtopäätökseen siitä, että epäoikeudenmukaisuuden kokeminen vaihtelee veteraanien keskuudessa eikä se ole kovin keskeisellä sijalla heidän kokemuksissaan, tulee siksi suhtautua jossain määrin varauksella. Kaiken kaikkiaan arvioimme tutkimuksemme käsitteellisen validiteetin olevan hyvä, mikä ilmeni erityisesti veteraani-identiteettiä ennustavan regressioanalyysin selitysasteessa, joka oli 29 %. Kasvatustieteissä ja psykologiassa 20–30 % selitysasteita pidetään tyydyttävänä (Nummenmaa ym. 1996).

Kysymys tutkimustulosten yleistettävyydestä on yksi validiteetin osa-alueista. Tutkimuksemme perusjoukko oli Espoon sotaveteraaniyhdistyksen jäsenet. Saimme vastauksen 591 jäseneltä, jonka lisäksi haastattelimme 11 jäsentä. Vastausprosentti oli 44. Vastaajien sukupuolijakauma vastasi yhdistyksen sukupuolijakaumaa, mutta kannatusjäsenten osuus painottui jonkun verran vastanneiden määrässä. Aineisto analysoitiin tämän taustamuuttujan suhteen, ja tilastollisesti merkittävät erot varsinaisten ja kannatusjäsenten välillä on raportoitu.

Kun otetaan huomioon vastaajien korkea keski-ikä, voidaan kyselyn vastausprosenttia pitää erittäin hyvänä. Tulosten yleistettävyyttä pohdittaessa tulee ottaa huomioon se, että kyselyihin vastaavat yleensä motivoituneimmat henkilöt (Heikkilä 2004). Tällä perusteella voidaan olettaa, että juuri veteraani-identiteetiltään vahvimmat ja yhdistyksen toiminnassa aktiivisesti mukana olevat olisivat vastanneet kyselyyn. Oletuksemme kuitenkin aineiston analyysin perusteella on, että jäsenten fyysinen toimintakyky on ollut tärkeämpi vastaamista valikoiva tekijä kuin veteraani-identiteetin vahvuus. Tähän viittaa muun muassa se, että lomakkeen toisen avustamana täyttäneet erosivat keskeisten muuttujien suhteen vain omavoimaisuudessa ja siinä erot painottuivat fyysistä toimintakykyä mittaaviin osioihin. Jos motivaatiota puolestaan arvioidaan jäsenten toimintaan osallistumisaktiivisuuden perusteella, se vaihteli vastanneiden keskuudessa

useasta kerrasta viikossa kerran vuodessa tai harvemmin tapahtuvaan osallistumiseen. Kysely tavoitti tässä suhteessa monenlaisia vastaajia.

Tulosten perusteella veteraanien omavoimaisuus on hyvä erityisesti psyykkisen hyvinvoinnin alueella. Tulokset vastaavat näitä osin Suomessa ikääntyneitä koskevan tutkimuksen tuloksia (Takkinen & Suutama 1999a, 1999b) Espoon sota-veteraanien korkea koulutus- ja ammattitaso voivat osaltaan selittää vastaajien korkeaa omavoimaisuutta. Tähän hyvään yleiskuvaan tulisi mielestämme kuitenkin suhtautua jossain määrin varauksellisesti. Määrälliseen analyysiin painotuvan tutkimusotteen vuoksi emme kuitenkaan ole pystyneet antamaan ääntä niille veteraaneille, jotka ovat heikkokuntoisia ja sosiaalisesti eristäytyneitä ja joista yhdistys on huolissaan. Pohdittaessa tulosten yleistettävyyttä koko maan veteraaneihin, uskomme niiden kuvaavan hyvin järjestäytyneessä veteraanitoiminnassa mukana olevia. Tutkimuksemme veteraanien keski-ikä vastaa nykyistä veteraaniväestön keski-ikää. Laitimamme veteraani-identiteetti – mittari on luonteeltaan yleispätevä.

11.2 Haastattelututkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi keskittyy koko tutkimusprosessiin ja sen raportointiin. Tutkija itse on tutkimuksessa keskeinen tekijä ja hänen tekemänsä tulkinnat ovat kontekstisidonnaisia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistavuuden kriteereiden mukaan. (Eskola & Suoranta 2003.)

Varmuus luotettavuuden kriteerinä painottaa ennustamattomien tekijöiden huomiointia (Eskola & Suoranta 2003). Haastattelujen toteuttaminen pyrittiin suunnittelemaan mahdollisimman tarkkaan ja pohtimaan etukäteen mahdollisia ennustamattomia tekijöitä, kuten haastattelutilanteisiin liittyviä häiriötekijöitä järjestämällä ajan, paikan ja välineet mahdollisimman hyvin. Haastattelijat olivat jo työelämässä pitkään olleita ammattilaisia, joilla oli hyvät vuorovaikutus- ja haastattelutaidot. Haastattelutilanteet olivat ilmapiiristään positiivisia, ja haastateltavat vastasivat kysymyksiin avoimesti, eikä niissä ilmennyt häiriötekijöitä. Haastattelujen siirtämisen nauhoilta teki yksi henkilö ja ne tehtiin huolellisesti.

Haastattelijoina oli useita, jolloin heistä johtuvat virheet voivat lisääntyä (Hirsjärvi & Hurme 2001). Kuitenkin haastatteluaineisto osoitti, että eri haastattelijoiden toteuttamat haastattelut ja niiden tulokset eivät eronneet toisistaan. Haastattelujen yksityiskohtainen suunnittelu yhdessä lisäsi luotettavuutta. Lisäksi esihaastattelujen huolellinen yhteinen tarkastelu ohjasi haastattelijoina haastattelujen tekemisessä: olemaan mahdollisimman objektiivinen, antamaan haastattelijan pu-

hua vapaasti ja avoimesti teemojen puitteissa ja sulkemaan pois omia ennakkokäsityksiä. Esihaastattelujen tarkastelun pohjalta kieliasua ja haastattelurunkoa parannettiin. Kysymykset pyrittiin laatimaan vastaamaan haastateltavien kieltä. Teema-alueiden etukäteen toteutettu operationalisointi kysymyksiksi mahdollisti vastausten tarkentamisen haastattelutilanteessa.

Aineistoa voidaan nähdä olevan riittävästi, kun uudet haastattelut eivät tuo tutkimuskysymysten kannalta enää uutta tietoa, jolloin voidaan puhua kylläntymisestä eli saturaatiosta. Yhdentoista haastateltavan määrää voidaan pitää riittävänä, koska se toi esille sen peruskuvion, joka tutkimuskohteesta oli mahdollista saada. (Eskola & Suoranta 2003.) Aineistoa kertyi 231 sivua ja analyysi tuotti selkeät teemat haastatteluista. Haastattelujen tarkoituksena oli myös syventää kyselyn tiettyjä osa-alueita, mikä puoltaa haastateltavien määrän riittävyttä. Tulosten siirrettävyyttä pohdittaessa on syytä muistaa, että haastatteluun osallistuneet olivat pääkaupunkiseudun yhdistyksen aktiivisia jäseniä.

Aineiston analyysimenetelmän viimeisenä vaiheena oli synteesin tekeminen, jossa pyrittiin ilmiötä syvällisesti ja samalla pysymään tutkittavien käsityksissä. Näin tutkijoiden käsitteellistykset ja tulkinat vastaavat tutkittavien käsityksiä. Tehdyt tulkinat eivät perustu satunnaisiin poimintoihin aineistosta, vaan sitä on käsitelty sekä yksityiskohtaisesti että kokonaisuutena. Yhteys tuloksiin ja aineistoon on pyritty kuvaamaan teeman sisällä tuomalla esille, mitä haastateltavat ovat ilmaisseet. Analyysin suoritti kaksi tutkijaa erikseen, ja heidän analyysinsä perusteella syntyneet teemoittelut olivat varsin yhteneväisiä. Lisäksi tutkijoiden välinen keskustelu teemoista, niiden sisällöstä ja haastateltavien käsityksistä sekä yhdessä tehty synteesi lisäävät tutkimuksen uskottavuutta. Tutkittavista ilmiöistä on pyritty tavoittamaan olennaisia piirteitä. (Ks. Eskola & Suoranta 1993.)

Tutkijoina meillä ei ollut erityisiä ennakkokäsityksiä, koska sotiemme veteraanien arvostusta ja identiteettiä on tutkittu varsin vähän. Kuitenkin meillä oli esiymmärrys kohdejoukosta ja identiteetin yleisestä merkityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä, jota hyödynsimme haastattelunrunгон laadinnassa ja aineiston analysoinnissa. Tutkimustulosten tarkastelussa on pyritty tuomaan esille vastaavanlaisia tulkintoja muista tutkimuksista, joka vahvistaa tutkimuksen tuloksia. Raportoinnissa luotettavuuteen on pyritty luotettavuuteen kuvaamalla tutkimusprosessi mahdollisimman tarkkaan. (Ks. Eskola & Suoranta 2003.)

11.3 Tutkimuksen eettisyys ja kokonaisluotettavuus

Tutkijat joutuvat pohtimaan eettisiä kysymyksiä koko tutkimusprosessin ajan. Eettisten kysymysten tarkastelu tulee kohdistua erityisesti tiedon hankintaan, sen analysointiin ja raportointiin. Tutkimuksen eettisyyttä arvioidessa tulee kiinnittää huomiota myös hankitun aineiston yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen merkittävyyteen (Mäkelä 1990). Tämän tutkimuksen empiirinen aineisto perustuu veteraanien mielipiteisiin ja näkemyksiin, joita Suomessa on tutkittu kohderyhmän yhteiskunnalliseen merkitykseen nähden hämmästyttävän vähän. Nelson ja Prilleltensky (2005) puhuvat psykopoliittisesta validiteetista, jolla tarkoitetaan tutkimuksen merkittävyyttä sosiaalisten ryhmien valtaistamisessa. Tässä tutkimuksessa on pyritty tietoisesti nostamaan esiin veteraanien omat näkemykset ja antamaan ääni heidän kokemuksilleen. Tutkimus on toteutettu yhteistyössä Espoon Sotaveteraanit ry:n kanssa, jolle tulokset esitellään ja joka voi hyödyntää niitä haluamallaan tavalla. Tutkimustulokset mahdollistavat veteraanien itsemääräyksen lisääntymisen. Suomessa vallitsee pitkälti yksimielisyys siitä, että veteraaneista kunniakansalaisina tulee pitää huolta heidän elämänsä loppuun asti. Tulokset lisäävät ymmärrystä veteraanien tilanteesta ja niitä voidaan osaltaan hyödyntää veteraanipalvelujen suunnittelussa.

Tutkimusluvan tutkimukselle myönsi Espoon Sotaveteraanit ry, joka myös informoi jäseniään toteutettavista kyselyistä ja haastatteluista. Eskolan ja Suorannan (2003) mukaan tutkittaville ei tule aiheuttaa vahinkoa riippumatta tutkimuksen tarkoituksesta. Tutkimuksessa pyrittiin noudattamaan tutkittavien ihmisarvon kunnioittamista ja loukkaamattomuutta sekä turvaamaan heidän tietojensa luottamuksellisuus koko tutkimusprosessin ajan.

Espoon Sotaveteraanit ry lähetti kyselylomakkeen maksetun palautuskirjekuoren kera jäsenkirjeessä. Kyselyn saatekirjeessä korostettiin luottamuksellisuutta ja kysely laadittiin siten, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa sen perusteella. Haastateltavien nimet ja puhelinnumerot saatiin yhdistyksen edustajilta ja ne tulivat ainoastaan haastattelijoiden tietoon. Haastateltaville selvitettiin etukäteen puhelimesta tutkimuksen tarkoitus ja haastattelujen toteuttaminen. He saivat itse päättää haastatteluun osallistumisesta, ajasta ja paikasta. Haastattelutilanteessa haastateltaville vielä selvitettiin osallistumisen vapaaehtoisuus, tutkimuksen luottamuksellisuus, anonymiteetin suojaaminen sekä tutkimustietojen käyttäminen vain tähän tutkimukseen. Haastatteluista pyrittiin luomaan miellyttävä vuorovaikutustilanne, jossa haastateltava saa kertoa vapaasti mielipiteitään ja jossa haastattelija osallistuu hänen maailmaansa. (vrt. Eskola & Suoranta 2003.) Haastateltavien nimien sijasta analyysivaiheessa käytettiin numeroita ja haasta-

teltavien henkilöllisyys pyrittiin suojaamaan tulosten raportoinnissa. Tämän vuoksi haasteltavien suoria ilmauksia on käytetty vain joitakin. Tutkimuksen julkaisun jälkeen haastattelunauhat hävitetään luottamuksellisuuden varmistamiseksi.

Keskeinen tutkimuseettinen periaate on pyrkimys rehellisyyteen ja objektiivisuuteen. Tutkimusaineiston analyysissä on vaara, että tutkijoiden omat ennakkokäsitykset vaikuttavat aineiston rajaamiseen ja tulkintaan. Aineiston käsittelyssä ja analyysissä olemme pyrkineet huolelliseen dokumentointiin ja objektiivisuuteen sekä tiedostamaan omat ennakkokäsityksemme. Erityisesti laadullisen tutkimuksen yhteydessä korostetaan sitä, että tutkijan tulisi ”kirjoittaa auki” oma esiymmärryksensä (Anttila 2005). Tutkijoina koimme aiheen kiinnostavaksi ja motivoivaksi, mihin osaltaan mahdollisesti vaikuttaa oma taustamme: kaikkien vanhempien kodit ovat jääneet sodan jälkeen Neuvostoliitolle luovutetuille alueille. Tunnistimme arvostuksemme veteraaneja kohtaan, mutta myös aiheen monimutkaisuuden ja ristiriitaisuuden omien kokemustemme perusteella. Emme kuulu veteraanit 1960-luvulla kyseenalaistaneeseen vaan sitä nuorempaan sukupolveen, jonka vuoksi suhtautumisemme veteraaneihin on todennäköisesti vähemmän tunnepitoista ja etäisempää kuin kyseiseen sukupolveen kuuluneilla tutkijoilla (vrt. Peltonen 1997). Meillä ei ollut selkeää ennakkokäsitystä veteraanien identiteetistä ja arvostuksesta. Johtopäätöksiä tehdessämme joudumme useita kertoja palaamaan aineiston pariin ja pohtimaan niiden luotettavuutta ja uskottavuutta.

Nummenmaan ym. mukaan (1996) tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan tulosten perusteella tehtyjen päätelmien sopivuutta, mielekkyyttä ja käyttökelpoisuutta. Tulosten tarkastelussa olemme pyrkineet pitäytymään empiirisessä aineistossa ja sitomaan päätelmämme niihin. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on pyritty rakentamaan loogisesti suhteessa valittuihin tiedonhankintamenetelmiin. Tulosten tarkasteluosuudessa käydään dialogia kyselyn ja haastattelun tulosten sekä teoreettisen tiedon kesken. Päätelmiemme mielekkyyden puolesta puhuu se, että ne ovat yhteensopivia aikaisempien tutkimusten päätelmien ja dokumentoidun kokemustiedon, kuten veteraaniihdistysten historiikkien kanssa.

Veteraanien kokemuksia ja käsityksiä on Suomessa tähän mennessä tutkittu vähän yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta käsin. Tämä tutkimus vastaa lähestymistavaltaan uutta suomalaista sotahistoriatutkimusta, joka on kiinnostunut kaikkien sotaan osallistuneiden kokemuksista ja hyödyntää monitieteistä lähestymistapaa (ks. Kinnunen & Kivimäki 2006). Uskomme tämän lähestymistavan hedelmällisyyteen: veteraanit itse ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Tekemiemme päätelmien käyttökelpoisuus puolestaan määräytyy niiden käytän-

nön ja tieteellisen hyödynnettävyyden perusteella. Jätämme käyttökelpoisuuden arvioinnin tutkimuksen lukijoille sekä asianomaisille tiede- ja tutkimus- ja asiantuntijayhteisölle.

12. Pohdinta

Identiteetin rakentuminen alkaa lapsuudesta ja sen voimakkain muotoutumisvaihe on nuoruusiässä. Sosiaalisella ympäristöllä ja yhteiskunnan ilmapiirillä on siihen merkittävä vaikutus. Veteraanien nuoruus ajoittuu sodan aikaan, joka on vaikuttanut heidän identiteettiinsä ainutlaatuisella tavalla. Sodanaikaisista arvostuksista yhteisöllisyys isänmaallisuus, määrätietoisuus ja selviytyminen ovat säilyneet nykypäivään asti ohjaten heidän toimintaansa. Veteraanien ryhmäidentiteetin perusta juontuu yhteisesti jaettuihin kokemuksiin ja kohtaloihin 65 vuoden taakse. Se ilmenee nykyään erityisesti huolenpitona toisista veteraaneista. Veteraanien ryhmäidentiteetin rakentumiseen on vaikuttanut vaihtelevat yhteiskunnalliset ja poliittiset olosuhteet, mikä on ilmennyt arvostuksen puutteena, arvostuksen kieltämisenä ja 1980-luvulta alkaen monimuotoisena arvostuksena.

Järjestäytynyt veteraanitoiminta 1960-luvulta alkaen on tarjonnut areenan veteraaneille itsearvostuksen vahvistamiselle ja veteraanien etujen edistämiseksi. Tätä veteraanien aktivoitumista voidaan pitää myös oman identiteetin puolesta käytävänä kamppailuna (Burr 2004). Veteraanitoiminnan voimistuminen 1980-luvulla saattaa myös johtua siitä, että veteraanit olivat tulleet elämänvaiheeseen, jolloin he kiinnostuivat siitä ”mitä meille on tapahtunut.” Tutkimuksemme tulokset viittaavat siihen, että ainakin osa veteraaneista on säilyttänyt itsearvostuksensa läpi vuosikymmenien siihen kohdistuneesta uhkasta ja kyseenalaistamisesta huolimatta. He ovat vaalineet veteraaniuttaan ja siihen liittyviä arvoja ja olleet siitä ylpeitä, vaikka eivät ole voineet sitä aina julkisesti ilmaista.

Veteraani-identiteetti ja siihen kytkeytyvä arvomaailma on monitahoinen ilmiö, jota voidaan ymmärtää vain siihen liittyvässä historiallisessa kontekstissa. Siinä on nähtävissä erilaisia, näennäisesti ristiriitaisia ulottuvuuksia: toisaalta velvollisuuden tunne ja toisaalta vapaaehtoinen uhrautuminen; toisaalta yksilöllinen yrittäminen ja toisaalta yhteisöllinen kurinalaisuus, toisaalta yksilön kunnioitus ja toisaalta isänmaan arvostus. Veteraanitoiminta pyrkii välittämään tätä varsin haastavaa veteraanien perintöä nykyisille sukupolville. Tavoitteena voisi olla dialogi sukupolvien välillä, joka on Suomessa onnistunut tähän mennessä puutteellisesti (Peltonen 1997). Erityisesti tulisi hyödyntää muistelua tutkimuksellisenä ja terapeuttisena menetelmänä. Myös veteraani-identiteetin ja yhteiskunnallisen ideologian vuorovaikutus osana veteraanien elämäntulkua on tärkeä tutkimuksen kohde, nyt kun vaikenemisen aika on vihdoinkin päättynyt.

LÄHTEET

Ahonen, S. 1998. Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Historiallisia tutkimuksia 202. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Antonovsky, A. 1991. The structural sources of salutogenetic strengths. Teoksessa C. L. Cooper & R. Payne (toim.) Personality and stress. Individual differences in the stress process Chichester: John & Wiley, 67-104.

Anttila, P. 2005. Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi.

Augoustinos, M., Walker, I. & Donaguhue, N. 2006. Social cognition. An integrated introduction. 2. painos. London: Sage.

Ashplant, T. G. , Dawson, G. & Roper, M. 2000. The politics of war memory and commemoration. Context, structures and dynamics Teoksessa Ashplant, T. G., Dawson, G. & Roper, M. (toim.) Politics of war memory and commemoration. London: Routledge.

Bendle, M. F.2002: The crisis of "identity" in high modernity. British Journal of Sociology 53 (1) 1-18.

Breakwell, G. 1986. Coping with threatened identities. London: Methuen.

Billig, M. 1976. Social psychology and intergroup relations. London: Academic Pres.

Billig, M. 1990. Collective memory, ideology and British royal family. Teoksessa D. Middleton & D. Edwards (toim.) Collective remembering.London: Sage, 67-104.

Burr, V. 2004. Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Suom. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.

Erikson, E. 1968. Identity: youth and crisis. London: Faber & Faber.

Erikson, E. 1994. identity and the life cycle. 3rd edition. New York: Norton.

Ernvall, E., Ernvall, S. & Kaukkila, M-S. 2002. Tilastollisia menetelmiä sosiaali- ja terveysalalle. Helsinki: WSOY.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Espoon sotaveteraanit. <http://www.espoonsotaveteraanit.fi>. Luettu 13.4.2009.

Espoon sotaveteraanit ry 1959–1999. N. Ihamäki (toim.). Espoon sotaveteraani 3b/1999.

Hall, S. 1999. Identiteetti. Suom ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.

Hanhela, T. 1995. Veteraanien kuntoutus. Tutkimus veteraanien terveydestä, toimintakyvystä, kuntoutuksesta ja asumisesta. Acta Universitas Ouluensis D Medica 358. Oulu: Oulun yliopisto.

Hautamäki, A. & Coleman, P.D. 2001. Explanation of low prevalence of PTSD among older Finnish war veterans: social solidarity and continued significance given to wartime sufferings. *Aging and Mental Health* 5, 165–174.

Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Nurmi, E. Kaikki sotaveteraanimme ansaitsevat etuja tasapuolisesti. Helsingin Sanomat. 27.4.2008.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2003. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkasalo, M. 2007. Helsinki: Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätoimikunta

Hännikäinen, I. 1982. Suomalainen veteraani. Tutkimus vuosien 1939–1945 sotavammaisten ja muiden sotaveteraanien elinololoista ja niihin vaikuttamisesta yhteiskunnan säätelytoiminnan avulla. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 37. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos., Acta Universitatis Tampereensis 696. Tampere: Tampereen yliopisto.

Jokisipilä, M. 2008. Sotaveteraanit ja taistolaiset. Turun Sanomat 24.4.2008.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.

Karukangas, S. & Mustonen, L. 2003. Kolmannen sektorin osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet kunnalliseen päätöksentekoon. Case: Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon eläkeläis- ja veteraanijyhdistykset. Terveystieteiden pro gradu -tutkielma. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Kinnunen, T. 2006. ”Muista menneiden sukupolvien työ”. Lupaus-elokuva lottahistorian kuvauksena. Teoksessa T. Kinnunen & V.Kivimäki (toim.) Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta. Jyväskylä: Minerva, 313–328.

Kinnunen, T. & Kivimäki, V. 2006. Johdatus koettuun sotaan. Teoksessa T. Kinnunen & V.Kivimäki (toim.) Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta. Jyväskylä: Minerva, 9–18.

Kivimäki, V. & Tepora, T. 2008. För krig och kärlek. Kollektiv anknytning som (des)integrerande faktorer i Finland under andra världskriget. Historisk tidskrift 128(3), 426–450.

Kirves, J. 2008. Pikkulottien ja lottatyttöjen vaativat tehtävät. Teoksessa S. Näre, J. Kirves, J. Siltala & J. Strandberg (toim.) Sodassa koettua. Uhrattu nuoruus Porvoo: WSOY, 98–137.

Kirves, J. & Näre, S. 2008. Nuorten Talkoot: isänmaallinen työvelvollisuus. Teoksessa S. Näre, J. Kirves, J. Siltala & J. Strandberg (toim.) Sodassa koettua. Uhrattu nuoruus Porvoo: WSOY, 64–97.

Kirves, J., Kivimäki, V., Näre, S. & Siltala, J. 2008. Sodassa kasvaneiden tunneperintö. Teoksessa S. Näre, J. Kirves, J. Siltala & J. Strandberg (toim.) Sodassa koettua. Uhrattu nuoruus Porvoo: WSOY, 212–245.

Kivimäki, V. 2007. Sodan rampauttama vanhemmuus. Teoksessa S. Näre, J. Kirves, J. Siltala & J. Strandberg (toim.) Sodassa koettua. Haavoitettu lapsuus. Porvoo: WSOY, 214–245.

Kujala, E. 2003. Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 222. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lehtonen, M. 2008. Ryhmäidentiteetin mittaaminen verkkoroolipelissä World of Warcraft. Psykologian pro gradu-tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lundy, C. 2004. *Social work and social justice: a structural approach to practice*. Toronto: Broadview Pres.

Mannheim, K 1952. *Essays in the Sociology of Knowledge*. London: Routledge and Kegan Paul.

Marcia, J.E., Waterman, A.F., Matteson, D.R., Archer, L. , & Orfolsky, J.L. 1993. *Studies in ego identity and intimacy: A handbook for psycho-social research*. Hillcrest: Erlbaum.

Moscovici, S. 1972. *Society and theory in social psychology*. Teoksessa J. Israel ja H. Tajfel (toim.) *The context of social psychology: A critical assessment* London: Academic Press, 17–69.

Moscovici, S. 1976. *Social influence and social change*. London: Academic Press.

Moscovici, S. 1988. Notes towards a description of social phenomenons. *European Journal of Social Psychology*, 211–250.

Mohanty, S .P. 2000. *The Epistemic Status of Cultural Identity: On Beloved and the Postcolonial Condition*. Teoksessa P. M. L. Moya and M. R. Hames-Garcia (toim). *Reclaiming Identity: Realist Theory and the Predicament of Postmodernism*. Berkley: University of California Press, 29-66.

Moya, P. M. L. 2000. *Postmodernism, "Realism", and the Politics of Identity. Cherrie Moraga and Chicana Feminism*. Teoksessa P. M. L. Moya and M. R. Hames-Garcia(toim.). *Reclaiming Identity: Realist Theory and the Predicament of Postmodernism*. Berkley: University of California Press, 67-101.

Mäkelä, K. 1992. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

Nelson, G. & Prilleltensky, I. 2005. *Community psychology. In pursuit of liberation and well-being*.Palgrave: MacMillan.

Nikkanen, K. 2005. *Veteraanikuntoutus sosiaalisena ja muistelullisena maailmana. Sosiologian pro gradu –tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E.1996. *Tutkimusaineiston analyysi*. Helsinki:WSOY.

Näre, S. 2008. Nuoruus sodan hävityksessä. Teoksessa S. Näre, J. Kirves, J. Siltala & J. Strandberg (toim.) Sodassa koettua. Uhrattu nuoruus Porvoo: WSOY, 8-39.

Näre, S. 2008. Sotilaspojat ja poikasotilaat maansa puolesta. Teoksessa S. Näre, J. Kirves, J. Siltala & J. Strandberg (toim.) Sodassa koettua. Uhrattu nuoruus. Porvoo: WSOY, 138–179.

Peltonen, E. 1993. Naisten sodat viime vuosikymmenten takaa. Teoksessa R. Raitis & E. Haavio-Mannila (toim.) Naisten aseet. Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa. Porvoo: WSOY, 348–394.

Peltonen, E. 1997. Muistojen sodat – muistien sodat. Teoksessa K. Eskola & E. Peltonen (toim.) Aina uusi muisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 88–138.

Rintamaveteraaniliito. <http://www.rintamaveteraaniliitto.fi>. Luettu 20.6.2009.

Rogers, E.S., Chamberlin, J., Ellison, M.L. & Crean, T. 1997. A consumer-constructed scale to measure empowerment among users of mental health users. *Psychiatric Services* 48(8), 1042-1047.

Ryynänen, R., Ryynänen, O-P, Korhonen, H.J.& Puska, P. 1994. Suomalaisen rintamaveteraanin muotokuva. Veteraaniprojekti 1992:n loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1994:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, kansanterveyslaitos.

Saarenheimo, M. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino.

Schwartz, S. H. 1992. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Teoksessa M.P. Zanna (toim.) *Advances in experimental social psychology*, vol. 25. San Diego: Academic Press, 1–65.

Sotiemme veteraanit. <http://www.sotiemmeveteraanit.fi>. Luettu 20.6.2009.

Siirala, M. & Kuronen, S. 1991. Syvissä raiteissa. Porvoo: WSOY.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Kasvatustieteen väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto

Stangor, C. 1994. Stereotypes. Teoksessa A. S. R. Mannstead & M. Hewstone (toim.) The Blackwell dictionary of social psychology. Oxford: Blackwell

Sotainvalidien veljesliitto. <http://www.sotainvalidit.fi>. Luettu 20.6.2009.

Sotaveteraanien paluu. 2005. Helsingin seudun sotaveteraanipiiri ry 1965–2005. Helsinki: Helsingin seudun sotaveteraanipiiri

Sulamaa, K. 2006. "Himmetä ei koskaan muistot saa." Veteraanien järjestäytyminen ja muutokset muistamisen mahdollisuuksissa. Teoksessa T. Kinnunen & V.Kivimäki (toim.) Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta. Jyväskylä: Minerva, 297–311.

Sulamaa, K. 2007. Veteraania ei jätetä. Suomen Sotaveteraaniliitto 1957-2007. Helsinki: Edita.

Suomen Sotaveteraaniliitto. <http://www.sotaveteraaniliitto.fi>. Luettu 20.6. 2009.

Tajfel, H. 1981. Human groups and social categories. Cambridge: Cambridge University Pres.

Takkinen, S. 2000. Meaning in life and its relation to functioning in old age. Jyväskylä studies education, psychology and research. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Takkinen, S. & Suutama, T. 1999a. Elämän tarkoituksellisuus iäkkäiden ihmisten kokemana kahdeksan vuoden seuruun aikana. Teoksessa T. Suutama, I. Ruoppila & P. Laukkanen (toim.) Iäkkäiden henkilöiden toimintakyvyn muutokset: Havaintoja Ikivihreät -projektin kahdeksanvuotisesta seuruututkimuksesta Helsinki: Sosiaalivakuutusyhdistys, 77–98.

Takkinen, S. & Suutama, T. 1999b. Elämän tarkoituksellisuus 65–69-vuotiailla Teoksessa E. Heikkinen, P. Lampinen & T. Suutama (toim.) Kohorttieroit 65–69-vuotiaiden jyväskyläläisten toimintakyvyssä, terveydessä ja harrastustoiminnassa. Havaintoja Ikivihreät -projektin kohorttivotailututkimuksista vuosilta 1988 ja 1996. Helsinki: Sosiaalivakuutusyhdistys, 147–162.

Taloustutkimus. 2006. Tammenlehvän perinneliitto. Veteraanisukupolven arvot. Haastattelututkimus. Helsinki: Taloustutkimus.

Taloustutkimus 2008. Tammenlehvän perinneliitto. Veteraanisukupolven arvot nykysuomalaisten elämässä. Helsinki: Taloustutkimus

Tarkka, P. 1966. Paavo Rintalan saarna ja seurakunta. Helsinki: Otava.

Tolvanen, J. A. 2006. Hoivatkaa kohta poissa on veljet. Helsinki: Reserviläisliiton veteraanityön opas III. Reserviläisliitto-Reservin aliupseerien liitto ry.

Tuominen, M. 1991. "Me ollaan kaikki sotilaitten lapsia." Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Helsinki: Otava.

Vihavainen, T. 1993. Kansakunta rähmällään. Suomettumisen lyhyt historia. Helsinki: Otava.

Vilkkä, H. 2007. Tutki ja mittaa. Helsinki: Tammi.

Virtanen, M. 2002. Fennomenian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Liitteet

Liite 1

Ensimmäiseksi pyydämme teitä vastaamaan elämäntilannettanne ja Espoon Sotaveteraanit ry:n toimintaa koskeviin kysymyksiin.

Vastatkaa tyhjälle viivalle tai ympyröikää teihin sopiva vaihtoehto.

1. Minä vuonna olette syntyneet? _____

2. Sukupuolenne on

1. mies
2. nainen

3. Siviilisäätyenne on

1. avioliitto
2. avoliitto
3. leski
4. eronnut
5. naimaton

4. Kuinka monta henkilöä talouteenne kuuluu? _____ henkilöä

5. Mikä on korkein koulutuksenne?

1. Kiertokoulu
2. Kansakoulu
3. Kansalaiskoulu
4. Oppikoulu
5. Ylioppilastutkinto
6. Ammattikoulu
7. Korkeakoulu tai yliopisto
8. Joku muu. Mikä? _____

6. Missä ammatissa olette toimineet? _____

7. Kuinka monta lasta teillä on? _____ lasta

8. Kuinka monta lastenlasta teillä on? _____ lastenlasta

9. Olitteko sodan aikana sotarintamalla?

1. Kyllä
2. Ei

10. Mikä tunnus teillä on?

1. Rintamasotilastunnus
2. Rintamapalvelustunnus
3. Rintamatunnus
4. Ei mitään tunnusta

11. Saatteko Valtiokonttorin myöntämää avustusta sotavammanne vuoksi

1. kyllä
2. ei

12. Jos teillä on invaliditeetti, minkä asteinen invaliditeetti on? _____

13. Milloin olette liittynyt Espoon Sotaveteraanit ry:n jäseneksi?

1. 1950-luvulla
2. 1960-luvulla
3. 1970-luvulla
4. 1980-luvulla
5. 1990-luvulla
6. 2000-luvulla

Espoon Sotaveteraanit ry. järjestää monenlaista toimintaa. Seuraavaksi on kysymyksiä sitä, miten osallistutte veteraanitoimintaan. Valitkaa teihin so- piva vaihtoehto.

14. Kuinka usein osallistutte Espoon Soteveteraanien järjestämään toiminta- taan?

1. viikossa kolme kertaa tai enemmän
2. 1-2 kertaa viikossa
3. muutaman kerran kuukaudessa
4. muutaman kerran vuodessa
5. kerran vuodessa tai harvemmin

15. Espoon Sotaveteraanit ry. järjestävää monenlaista toimintaa. Ympy- röikää kaikki ne toiminnot, joihin olette osallistunut viime vuoden aikana.

1. Kuntoutuspäivät
2. Virkistyspäivät
3. Veteraanitapaamiset
4. Sisarillat
5. Esitelmätilaisuudet
6. Kulttuuritilaisuudet
7. Juhlat
8. Retket
9. Tanssit tai iltamat
10. Sotaveteraanikuoron tai soitinyhtyeen toiminta
11. Kuntoliikunta (kuntosali, lentopallo)
12. Ilma-aseammunta
13. Hengelliset tilaisuudet
14. Yhdistyksen kokoukset

16. Jos olette osallistunut myös johonkin muuhun toimintaan mainittujen lisäksi, mihin olette osallistu- nut? _____

17. Kuulutteko johonkin Espoon Sotaveteraanit ry:n jaostoon

1. Kyllä
2. Ei
3. En tiedä

18. Jos kuulutte johonkin jaostoon tai jaostoihin, niin mihin kuulutte?

19. Mikä on mielestänne tärkein Espoon Sotaveteraanien järjestämä säännöllinen toiminta viimeisen vuoden aikana?

20. Mikä mielestänne on ollut mieleenpainuvuin Espoon Sotaveteraanien järjestämä tapahtuma?

Seuraavaksi pyydämme teitä arvioimaan Espoon Sotaveteraanien yhdistyksen toiminnan merkitystä teille henkilökohtaisesti. Valitkaa teihin sopiva sopiva vaihtoehto.

21. Espoon Sotaveteraanit ry:n jäsenyys on teille

1. ei lainkaan tärkeää
2. ei kovin tärkeää
3. jonkin verran tärkeää
4. melko tärkeää
5. hyvin tärkeää

22. Tapaatte Espoon Sotaveteraanien yhdistyksen muita jäseniä

1. viikoittain
2. muutaman kerran kuukaudessa
3. muutaman kerran vuodessa
4. kerran vuodessa tai harvemmin
5. satunnaisesti tai en koskaan

23. Olette saanut Espoon Sotaveteraanien yhdistykseltä tukea kuntoutuksen ja muiden etuuksien hakemiseen

1. erittäin vähän tai ei ollenkaan
2. melko vähän
3. jonkin verran
4. melko paljon
5. erittäin paljon

24. Espoon Sotaveteraanien yhdistyksellä on ollut vaikutusvaltaa veteraanien asioihin

1. erittäin vähän tai ei ollenkaan
2. melko vähän
3. jonkin verran
4. melko paljon
5. erittäin paljon

25. Yhdistyksen jäsenyys on vaikuttanut myönteisesti elämäänne

1. erittäin vähän tai ei ollenkaan
2. melko vähän
3. jonkin verran
4. melko paljon
5. erittäin paljon

26. Espoon Sotaveteraaneihin liittyminen on tuonut teille uusia ystäviä

1. ei yhtään ystävää
2. yhden ystävän
3. 2-4 ystävää
4. 5-10 ystävää
5. yli 10 ystävää

Seuraavassa on joukko sotiemme veteraaneja koskevia väittämiä. Valitkaa se vaihtoehto, joka kuvaa teidän mielipidettänne.

27. Olen ylpeä siitä, että olen sotaveteraani

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

28. Sotaveteraanius on ollut minulle taakka

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

29. En koe itseäni enää sotaveteraaniksi

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

30. Veteraaniuden merkitys on lisääntynyt minulle eläkkeelle siirtymisen jälkeen

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

31. Kun tutustun uusiin ihmisiin, kerron olevani myös sotaveteraani

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

32. Olen erilaisissa tilaisuuksissa mieluiten toisten veteraanien seurassa

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

33. Arvostan edelleen sodanaikaista toimintaani

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

34. Sotaveteraania ymmärtää vain toinen sotaveteraani

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

35. Tunnen hyvin toisten sotaveteraanien elämänhistoriaa

6. Olen täysin samaa mieltä
7. Olen osittain samaa mieltä
8. En ole samaa enkä eri mieltä
9. Olen osittain eri mieltä
10. Olen täysin eri mieltä

36. Veljeä ei jätetä -periaate on tehnyt sotaveteraanit vahvaksi

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

37. Kun sotaveteraaniyhdistystä kiitetään, se tuntuu henkilökohtaiselta kiitokselta

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

38. Suurin osa hyvistä ystäväistäni kuuluu sotaveteraaniyhdistykseen

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

39. Olen kiinnostunut siitä, mitä nuoret ajattelevat sotaveteraaneista

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

40. Vapaa-ajan harrastuksissani tapaamat ihmiset ovat suurimmaksi osaksi

sotaveteraaneja

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

41. Osallistun mahdollisuuksien mukaan veteraaneille järjestettyihin tilaisuuksiin

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

42. Hankin aktiivisesti tietoa sotaveteraaneille kuuluvista etuisuuksista

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

43. Pysin siirtämään nuoremmille sukupolville sotahistoriaa koskevaa tietoa

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

44. Luen säännöllisesti Espoon Sotaveteraani -lehteä

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

Seuraavassa on joukko sotiemme veteraanien asemaa koskevia väittämiä. Valitkaa se vaihtoehto, joka kuvaa teidän mielipidettänne.

45. Veteraanien kuntoutuksesta tulisi pitää nykyistä parempaa huolta

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

46. Veteraanien tulisi saada nykyistä enemmän erilaisia etuisuuksia

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

47. On tärkeää että Suomen sodista tehdään edelleen elokuvia

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

48. Yhteiskunta on antanut sotiemme veteraaneille heille kuuluvan kunnian

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

49. Nykynuoriso arvostaa sotiemme veteraaneja

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

50. Tuntemani nuoret arvostavat sotiemme veteraaneja

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

51. Sotiemme veteraanien kohtelu on ollut epäoikeudenmukaista

1. Olen täysin samaa mieltä
2. Olen osittain samaa mieltä
3. En ole samaa enkä eri mieltä
4. Olen osittain eri mieltä
5. Olen täysin eri mieltä

**Seuraavassa pyydämme teitä arvioimaan itseänne ja omaa elämääänne väit-
tämien perusteella. Valitkaa se vaihtoehto, joka kuvaa teitä parhaiten**

52. Arkeni sujuu hyvin

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

53. Nukun riittävästi

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

54. Minulla on elämänhalua

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

55. Koen olevani oman onneni seppä

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

56. Vaikeudet eivät ole lannistaneet minua

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

57. Minulla on ollut hyvä elämä

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

58. Saan voimaa läheisistä ihmisistä

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

59. Saan uskonnosta voimaa arkipäivääni

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

60. Olen yksinäinen

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

61. Pärjään hyvin ilman toisten apua

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

62. Koen katkeruutta sodasta johtuvista asioista

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

63. Elämäni tuntuu turvattomalta

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

64. Koen voimattomuuden tunnetta

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

65. Olen kiinnostunut uusista asioista

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

66. Olen saavuttanut elämässäni sen minkä olen halunnut

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

67. Koen olevani hyvässä kunnossa

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

68. Koen kuuluvani suomalaiseen yhteiskuntaan

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

69. Saan voimaa veteraanitoiminnasta

1. Ei kuvaa minua lainkaan
2. Kuvaa minua vähän
3. Kuvaa minua jonkin verran
4. Kuvaa minua melko paljon
5. Kuvaa minua täydellisesti

70. Täytittekö tämän lomakkeen

1. itse
2. toisen avustamana

Kiitos vastauksestanne!

Liite 2

Teemahaastattelu Sotiemme Veteraaneille

Teemahaastattelurunko

1. Kertoisitteko, oletteko ollut rintamalla. Kuinka kauan olette ollut rintamalla?
2. Mikä oli aselajinne?

I Veteraanitus

1. Kertoisitteko, mitä on olla sotiemme veteraani?
 - a. Mitä se Teille merkitsee elämässänne?
 - b. Mitä se merkitsee perheessänne?
 - c. Mitä se merkitsee työssänne? Vapaa-ajassa?
 - d. Mitä se merkitsee ihmissuhteissänne?
2. Mikä on mahdollisen sotavamman merkitys elämäkuluksissa?
3. Kertoisitteko, millaisissa tilanteissa veteraanitus tulee ilmi? Miten se tulee ilmi? Voisitteko kertoa tilanteen, jossa Teidät on tunnistettu sotiemme veteraaniksi. Miten Teihin suhtaudutaan, kun tunnistetaan, että olette sotiemme veteraani? Miten Teihin suhtaudutaan kun huomataan, että teillä on tammenlehvämerkki?
4. Kertoisitteko, erottuvatko rintamalla palvelleet muista ikääntyneistä ihmisistä?
5. Kertoisitteko, mitä sota-aikana opittua olette voineet hyödyntää elämässänne?
6. Millaisista asioista sotiemme veteraanit keskustelevat keskenään?
7. Millaisista asioista sotiemme veteraanit eivät puhu?

II Arvostus

1. Kertoisitteko, miten sotiemme veteraaneja arvostetaan nykyään?

2. Miksi sotiemme veteraaneja arvostetaan/ ei arvosteta?
3. Kertoisitteko, miten sotaveteraanien arvostus on muuttunut suomalaisessa yhteiskunnassa?
4. Milloin arvostuksessa on tapahtunut muutoksia?
5. Millaisia vaiheita on sotiemme veteraanien arvostuksessa? (sodan jälkeen, 1980-luvulla, 1990-luvulla, 2000-luvulla, Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen)
6. Millaisia henkilökohtaisia kokemuksia Teillä on arvostuksen muutoksesta? (kussakin haastattelijan nimeämässä vaiheessa)

III Sotaveteraanitoiminta

1. Kuinka kauan olette olleet Espoon Sotaveteraaniyhdistyksen toiminnassa?
Mitä se Teille merkitsee?
Kuinka tärkeää se on Teille?
Mitä Sotaveteraaniyhdistyksen toiminta antaa teille?

Minä vuonna Te olette syntyneet?

Tämä julkaisu kertoo sotiemme veteraanien identiteetistä, arvostuksesta ja veteraanitoiminnan merkityksestä. Laurean opettajien ja opiskelijoiden toteuttaman tutkimuksen kohdejoukkona olivat Espoon Sotaveteraanit ry:n jäsenet. Vaikka sotiemme veteraanit ovat merkittävä ikään-
tynyt väestöryhmä, heidän käsityksiään itsestään ja kokemuksiaan arvostuksesta on tutkittu vähän. Tutkimus pyrkii edistämään sukupolvien välistä ymmärrystä ja sotiemme veteraanien arvostusta. Sen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää ikääntyvän väestön hoidon ja palvelujen sekä yhdistystoiminnan kehittämisessä. Tutkimus raottaa ovea sotiemme veteraanien maailmaan.

*Kun vaikeudet saapuivat taloihin,
luotettiin raamatun leipään ja kaloihin,
nyt sukellammekin pula-ajan saloihin.*

*Ei auttanut entisaikaan sossu tai katko,
vaan jokainen ongelmansa itse ratko.*

*Jos loppuivat meillä kortit tai rahat,
niin esiin kaivettiin kirveet ja sahat,
matkoihin ajettiin mietteet turhat ja pahat.*

*Tehtiin töitä hyytymiseen asti,
keksittiin keinot ja yritettiin ankarasti.*

*Keskityttiin olennaiseen eikä haaveiltu muuta,
tavoiteltiin tähteä, ei siis aurinkoa tai kuuta.*

*Kaikenlaisia hankaluuksia on eteen tuotu,
vaan jokaiseen on ratkaisun avaimet myös luotu,
ja menestykseenkin mahdollisuus suotu.*

*Luota siihen, ettei sinulle tarjota mahdotonta,
polkua valotonta,
tai vastoinkäymistä voittamatonta.*

Anu Martiskainen 2009

ISSN 1458-7211
ISBN 978-951-799-157-5

LAUREA

www.laurea.fi